

**ASTROLOJİNİN BİLİMSELLİK ÖLÇÜTLERİ AÇISINDAN
YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE**

Ahmet Safa KURT

**Ekim 2024
DENİZLİ**

**ASTROLOJİNİN BİLİMSELLİK ÖLÇÜTLERİ AÇISINDAN
YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Sistemik Felsefe ve Mantık Programı**

Ahmet Safa KURT

Danışman: Doç. Dr. Alper Bilgehan YARDIMCI

**Ekim 2024
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ahmet Safa KURT

ÖNSÖZ

Bu tez, ana akım bilim dünyasına bir eleştiri getirmek amacıyla kurgulanmış olup, bilim ile sözde bilim arasındaki ince çizgiyi varsayılan konumundan hareket ettirmeyi amaçlamıştır. Antik dünyanın derinliklerinden gelen eski bir disiplin olan astrolojinin, bunun için ideal bir örneklem olduğu aşikardır. Binlerce yıllık kültürler-arası veri birikimi, kendi içindeki kullanım kuralları ve cevap getirmeye çalıştığı ciddi sorularıyla astrolojinin yerine, bilim ile karşı karşıya getirmek için seçilebilecek daha uygun bir disiplin olamazdı.

Bu çalışmayı yapmaktaki temel amacım göz ardı edilmiş olan ve itibarsızlaştırılmış olan eski disiplinlerin tekrardan gözden geçirilmesini sağlamaktır. Çünkü hiçbir bilgi birikimi kendiliğinden ortaya çıkmamaktadır. Binlerce yıllık zorlukların, korkuların ve ihtiyaçların sonucu ortaya çıkan bilgi birikimleri insan ve doğası hakkında ve hatta bilinen doğa hakkında önemli bilgiler barındırır. Bugünün bilimleriyle çözemediğimiz bazı problemlerin çözümleri geçmişte olabilir. ‘’Amerika’yı tekrardan keşfetmemize’’ gerek kalmadan bizden önceki insanların keşfettiklerine ciddiyetle bakarak dabüyük keşifler yapabiliriz. Ancak bu bilgilere gerçek bir bilimci gibi objektif bir şekilde bakabilmenin tek yolu önyargılarımızdan tamamen kurtulmaktır. Aksi takdirde asla doğru bilgiye ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Bana bu çalışmayı hazırlamamda gerek disiplinler-arası deneyimi gerek de bu alandaki bilgi birikimi ile cesaret verip yardımcı olan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Alper Bilgehan Yardımcı’ya teşekkürlerimi borç bilirim. Daha sonra ise değerli eşim ve aileme gösterdikleri sabır için bütün kalbimle teşekkür ederim. Son olarak da geleneksel eğitim sisteminden daha sert ama kalıcı bir şekilde eğitim veren ve beni her seferinde şaşırtıp farklı bir durum içerisine sokan değerli öğretmenim ‘’Yazgı’’ya teşekkür ediyorum. Onun sayesinde felsefeden astrolojiye, hermetizmden dini-spiritüel öğretilere; bulduğum her araçla sorgulamayı ve yargısız olarak anlamaya çalışmayı öğrendim.

‘’Ducunt volentam fata nolentam trahunt’’

(Yazgı kabulleneni yönlendirir, direneni sürükler.)

Lucius Annaeus Seneca

ÖZET

ASTROLOJİNİN BİLİMSELLİK ÖLÇÜTLERİ AÇISINDAN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE

Ahmet Safa KURT
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ABD

Sistemik Felsefe ve Mantık Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Alper Bilgehan YARDIMCI

Ekim 2024, V + 76 Sayfa

Astroloji; tıpkı meteoroloji ve ekonomi gibi istatistiksel bilgiye dayalı olduğu için bilim dünyasında kendine yer edinmek isterken, bilimsel çevrelerin ise astrolojiye karşı olan tutumu net bir şekilde onu reddetmek üzerinedir. Bu çalışma, bu iki alan arasında köprü görevi görmek amacıyla yapılmıştır. Birinci bölümde; astrolojinin tarihçesi ve bilimle olan ilişkisi incelenmiştir. Bu bölümde; astrolojinin ne olduğu, tarih içerisinde ilk olarak ne amaçla kullanıldığı, bilimle olan etkileşimi ve bilimden kopuş noktaları tespit edilmiş ve bilim ile astrolojinin kopuş zamanları; mitos'tan logos'a geçiş ve daha sonra da teleskopun keşfiyle başlayan süreç olarak değerlendirilmiştir. İkisinde de ortak unsur olarak "metod farklılığı" göze çarpmaktadır. İkinci bölümde ise; "sözdebilim" olarak astroloji değerlendirilmiştir. Sözde bilim olarak adlandırılmasının sebepleri ve bilimsellikten ayrıldığı varsayılan özellikleri bilim felsefesi açısından değerlendirilmiştir. Ardından genel kabul görmüş bilim felsefecilerinin (mantıkçı pozitivistler, Popper ve Kuhn) bu konudaki yaklaşımları incelenmiş ve aslında bu durumun onların, astrolojinin gerçek işleyişini bilmemesinden kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise "bilimsel bir astroloji sınaması"nın mümkün olduğu gösterilmiş ve ikinci bölümde sözü edilen konulara "gerçek astroloji" ekseninden bakılarak potansiyel çözüm yöntemleri üzerinde durulmuştur. Bütün bunları içeren bu çalışmanın asıl amacı; astrolojinin bilim olduğunu kanıtlamaya çalışmak değil, bilimsel olarak sınanabilmesi için uygun olduğunun ispatlanması ve bu ispatın tutarlılığı için sınırlarının yeniden çizilmesidir. Böylelikle astrolojiye karşı ön yargılı yaklaşım tespit edilip, gerçek bilimsel çalışmaların önü açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim felsefesi, astroloji, , sözde-bilim, sınır çizme problemi

ABSTRACT

ON THE REASSESSMENT OF ASTROLOGY AND ITS IMPORTANCE IN TERMS OF DEMARCATION CRITERIA

Ahmet Safa KURT

Master Thesis

Philosophy Department

Systematic Philosophy and Logic Programme

Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Alper Bilgehan YARDIMCI

October 2024, V + 76 Pages

Although astrology seeks to establish itself with in the scientific community due to its reliance on statistical data, similar to meteorology and economics, the scientific community's stance on astrology is unequivocally dismissive. Therefore, this study aims to bridge the gap between these two domains. The first section examines the history of astrology and its relationship with science. This section discusses what astrology is, its early uses throughout history, its interaction with science and the points of divergence from science. The transition from mythos to logos and the subsequent process beginning with the discovery of the telescope are identified as critical points of separation between science and astrology. The "methodological difference" is a common factor in both fields. The second section evaluates astrology as a 'pseudoscience'. It explores the reasons for its classification as such and its deviations from scientific rigor from the perspective of the philosophy of science. The approaches of widely accepted philosophers of science (logical positivists, Popper and Kuhn) are reviewed, and it is identified that the issues stem from their lack of knowledge about the actual workings of astrology. The third section demonstrates the possibility of a 'scientific test of astrology' and discusses potential solutions to the issues raised in the second section from the perspective of 'true astrology'. The primary aim of this study is not to prove that astrology is a science but to establish that it can be subjected to scientific testing and to redefine its boundaries to ensure the consistency of this proof.

Keywords: Philosophy of science, astrology, pseudoscience, demarcation problem

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE ASTROLOJİNİN KISA TARİHİ

1.1. Antik Çağda Astroloji	8
1.1.1. Babil	8
1.1.2. Antik Mısır	10
1.1.3. Persler (Farslar)	11
1.1.4. Hintliler	13
1.1.5. Helen Dönemi (Antik Yunan)	14
1.1.6. Helenistik Dönem.....	15
1.1.7. Antik Roma Dönemi	16
1.2. Orta Çağda Astroloji	18
1.2.1. Hristiyanlar	19
1.2.2. İslam Dünyası.....	19
1.3. Yeniçağda Astroloji	20
1.3.1. Rönesans.....	20
1.3.2. Reform.....	21
1.3.3. Osmanlı'da Astroloji	22
1.4. Astroloji ve Bilim Arasındaki İlişki:.....	23
1.4.1. Astroloji ve Bilimin Tarihsel Planda Birbirinden Kopuşları.....	23
1.4.1.1. Mitos'tan Logos'a Geçiş ve Felsefenin Ortaya Çıkışı (İlk Kopuş).....	24
1.4.1.2. Kopernik, Teleskopun İcadı ve Materyalist-Pozitivist Felsefelerin Gelişimi (İkinci Kopuş).....	31

İKİNCİ BÖLÜM

ASTROLOJİNİN "SÖZDE BİLİM" OLARAK ADLANDIRILMASI

VE BİLİM FELSEFESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Sözde-Bilim Kavramı ve Özellikleri.....	34
2.2. Mantıkçı Pozitivistler ve Astroloji.....	35
2.2.1. Mantıkçı Pozitivistlerin Bilim Felsefesi Hakkındaki Düşünceleri.....	35
2.2.2. Mantıkçı Pozitivistlerin Astroloji Hakkındaki Görüşleri	37
2.3. Karl Popper ve Astroloji	38
2.3.1. Karl Popper'in Bilim Felsefesi Hakkındaki Düşünceleri.....	38
2.3.2. Karl Popper'in Astroloji Hakkındaki Görüşleri	41
2.4. Kuhn ve Astroloji.....	42
2.4.1. Kuhn'un Bilim Felsefesi Hakkındaki Görüşleri.....	42
2.4.2. Thomas Kuhn'un Astroloji Hakkındaki Görüşleri	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASTROLOJİNİN BİLİMSEL OLARAK SINANABİLMESİNİN MÜMKÜNLÜĞÜ VE FARKLI BİLİM FELSEFESİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Astrolojinin Çalışma Prensipleri	47
3.1.1. Astroloji Haritası (Horoskop).....	48
3.1.2. Doğum Haritasının Bileşenleri ve Kullanımı	48
3.2. Mantıkçı Pozitivist Görüş ve Astrolojik Araştırmanın Mümkünlüğü.....	53
3.3. Popper'ın ‘‘Yanlışlanabilirlik’’ Ölçütü ve Astrolojik Araştırmalarda Mümkünlüğü	57
3.4. Kuhn'un Bilim Felsefesi Görüşü ile Astrolojik Çalışmaların İmkânı	61
SONUÇ	66
KAYNAKLAR	72

GİRİŞ

İnsan, tarihin başından beri bilgi toplayıp öğrenmek ve bu edindiği bilgiyle; doğaya ve bilhassa da kendi türüne üstünlük kurma çabası içerisinde olmuştur. Bilgi sayesinde hep bir sonraki adımı tahmin etmeye çalışmış ve daha da ötesinidüşünerek sınırlarını zorlamıştır. Adeta bal mumundan kanatlara sahip Icarus gibi yüksekte uçmaya devam eden insan, bazen de bilginin ağırlığı altında ezilip kendi türünü tehlikeye atmıştır. Bu üstünlük kurma çabasının bir sonraki evresinde ise bilinmeyi bilmeye çalışma ve görünenin ardındaki görünmeyen ilahi sistemi çözmeye çalışmak vardır. Bu yüzden de ezoterik, hermetik ve okült gelenekler oluşup, çoğunluktan sakladıkları bilgileri sadece kendi içreklerine öğretmiştir. Böyle bir temelden doğan astroloji, sadece kaderi anlama aracı olarak değil aynı zamanda gelecek üzerinde öngörü yapma sanatı olarak da kullanılmıştır. Tarihte kimi zaman doğru öngörüler yapmayı başaran kahinler/astrologlar/müneccimler çıkmış, doğru kehanette (prophecy) bulunamayanlar ise bunu bazen bu yanlış öngörülerini canlarıyla ödemişlerdir. Ancak antik çağlardan bu yana zaman ilerledikçe astroloji, bir çeşit kehanet aracından çok pratik bir öngörü yöntemine dönüşmüş, gittikçe daha da sekülerleşmiştir.

Astrolojinin bu binlerce yıllık serüveni; onun defalarca şekil değiştirmesine, birbirinden farklı sorunlarla karşılaşmasına ve popüleritesinin ya da itibarının yükselip düşmesine yol açmıştır. Günümüzde ise; özellikle son yıllarda tekrardan büyük bir itibar ve popülerlik kazanan bu antik gelenek, aydınlanma çağından bu yana bir nevi din ile savaşıp onun yerine geçmeye çalışan bilim ile karşı karşıya gelmektedir. Bu ilk kez olmamaktadır. Din, bilim ve astroloji; binlerce yıllık iç içe geçtikleri veya çatıştıkları birçok dönemden geçmişlerdir. Şu an ise astroloji; tekrardan deneyimlediği bu yükselişte, “modası geçmiş” eski bir sistem olarak gören bir kitlenin karşısına, kendi savunucu ve takipçi kitlesini getirmiştir. İnsanların astroloji konusundaki düşünceleri ilginç bir şekilde siyah-beyazdır, yani ya saygı duyulan bir disiplin ya da “safsata” olarak kabul edilen bir alan olarak görülmüştür. Bu araştırmanın asıl amacı gri bir alan oluşturup, objektif bir şekilde astroloji ile bilim arasında bir köprü oluşturmaktır. Belirtmek gerekir ki bu çalışmadaki amacım kesinlikle astrolojinin bir bilim olduğunu iddia etmeye çalışmak değil, astrolojinin aslında bilimsel olarak test edilebilir ve sınanabilir bir disiplin olduğunu ispatlamaktır. Bunu yaparken de günümüz bilim çevresinin astrolojiye karşı önyargılı olup aslında *a priori* önermeler sunup, dogmatik yargılarda bulunduğunu göstermeye çalışacağım. Çoğu astroloğun

bilimsellikten uzak olmasına benzer şekilde bilim çevresinin büyük bir kısmı da araştırma nesnesi olan astrolojinin ne olduğu bilgisinden uzaktır.

Bu çerçevede bilim felsefesi ile astroloji arasında köprü oluşturmaya çalışan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm astroloji üzerine, ikinci bölüm bilim felsefesi üzerine üçüncü bölüm ise bu ikisinin sentezi üzerine kuruludur.

Birinci bölümde astrolojinin tarihçesiyle başlanmaktadır çünkü araştırmanın asıl nesnesi olan bu disiplinin nasıl ve nerede ortaya çıktığı, hangi sorulara cevap vermeyi amaçladığı ve zaman içerisinde nasıl değişimler gösterdiğinin tespitini yapmak başlangıç için en ideal yapı taşı oluşturacaktır. Astroloji antik çağlarda birbirinden habersiz olan farklı medeniyetlerde bile ortak bir disiplin olarak bulunmaktadır. Her medeniyet kendine has bir şekilde ve farklı gözlem verileriyle, farklı noktalara ışık tutmaya çalışmış ve zamanla da farklı teknikler geliştirmişlerdir. Bu bölümde bunların bazıları gösterilmeye çalışılmaktadır. Daha sonrasında ise astrolojinin bu kronolojide bilimden kopuşlar yaşadığı iki önemli dönemi ele alınmaktadır. Bunun sebebi günümüzdeki kopuşun benzeri olan bu iki farklı tarihsel dönemde bunun neden olduğunu anlamaya çalışarak aslında günümüze ışık tutmaya çalışmaktır.

Araştırmanın ikinci bölümünde bilim felsefesindeki görüşler üzerinde durulmaktadır. Ancak buna başlamadan önce ilk olarak "sözde-bilim" kavramı üzerinde durulmaktadır çünkü şu an günümüzde bilim çevresi astrolojiyi "sözde-bilim" olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla da bu kavramın tanımlamasının yapılması gerekmektedir. Buradaki amaç, "sözde bilim" kavramının neliğini anlamaya çalışırken aslında aynı zamanda tam olarak içinin ne kadar dolu olduğunu da test etmek olacaktır. Çünkü "sözde-bilim" kavramı kendi içerisinde *a priori* olarak "bilim" kavramını da barındırmaktadır. Bu yüzden bu kavramın, bilimin ne olduğuna dair bir cevabı olup olmadığı da sorgulanacaktır. Bütün bunlardan sonra bilim felsefesinde özellikle; sınır çizme problemi ve bilimsel metot üzerine çalışmalar yapmış ve görüşleri bilim çevrelerince yankı yaratmış akım ve filozofların görüşleri irdelenmektedir. Bunlara kronolojik olarak başlanıp ilk olarak Mantıkçı Pozitiviztlerin görüşlerine değinilecektir. Mantıkçı pozitvizmin olguculuğu, tümevarımcı metodu ve metafizik ile olan ilişkisini açıkladıktan sonra bu görüşün astroloji hakkındaki perspektifi değerlendirilmektedir. Daha sonrasında ise Karl Popper'ın bilim felsefesine yer verilecektir. Popper'ın; tündengelimci yaklaşımı ve "yanlışlama" üzerine kurulu metodu üzerinde

durulmaktadır. Popper'ın görüşleri ekseninde astroloji hakkındaki değerlendirmesi irdelenecektir. Özellikle astrolojiyi nasıl gördüğü ve hangi diğer teoriler ile benzeştirdiği ve bunu neden yaptığı üzerinde durulmaktadır. En son ise Kuhn'un bilim felsefesine felsefesinin en önemli unsurlarından birisi olan "paradigma" kavramı çerçevesinde yer verilmektedir. Bilimlerin subjektiflik ve sosyal etkiye açık olma özelliklerine de değinmesinden kaynaklı Kuhn'un perspektifinin bu çalışma açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Son olarak da Kuhn'un astrolojiye bakış açısı ve eleştirileri ele alınarak bu bölüm tamamlanacaktır.

Üçüncü bölümde ise; öncelikle, astrolojinin bir disiplin olarak çalışma şekli ve esasları hakkında çok kısa bir özet bulunmaktadır. Böylelikle diğer araştırmalarda yapılan hatalara düşmeden, yani araştırma nesnemize uzak kalıp onun ne olduğunu bilmeden, çalışmanın en can alıcı kısmına geçilmeyecektir. Kısa bir astroloji eğitimi gibi olan ilk başlıkta aynı zamanda bazı örnekler de verip, astrolojinin temel esaslarına değinilecektir. Daha sonrasında ise, ikinci bölümdeki bilim felsefesi görüşleriyle açıklanan bilimsellik ölçütleri ve sınır çizme problemi, "gerçek astroloji" ile karşılaştırılacaktır. Bunu yaparken de geçmişte yapılmış bilimsel çalışmaları örnek göstererek bunların hangi bilimsel metodlarla yapıldığı irdelenecektir. Bunu yapmamızdaki asıl amaç; mantıkçı pozitivizm, Popper ve Kuhn'un "sözde-bilim" olarak kestirip atmış olduğu astrolojinin aslında onların kendi metodlarında da araştırılabileceğini göstermektir. Böylelikle bu filozofların bir çeşit akademik önyargı ile hareket edip aslında astroloji hakkında bilgi sahibi olmadan bilimsel yargılarda bulunduğunu yani çalışma nesnelere yabancılaştıklarını göstermek hedeflenmektedir. Buradaki alt metin, astrolojiyi savunmaktan veya bilim insanlarına astrolojiyi öğretmeye çalışmaktan ziyade; en azından, astroloji hakkında araştırma yapmak veya herhangi bir yargıda bulunmak isteyen bir bilimcinin araştırma nesnesi olan astroloji hakkında bilgi sahibi olmak zorunda olduğunu işaret etmek olacaktır. Bu çalışmada vurgulanmak istenen hususlardan biri astrolojialanını "safсата" üretip para kazanmak için kullanan bir astrolog ile astroloji hakkında hiçbir bilgi birikimi olmadan bu konuda yargıda bulunan bir bilim insanının birbirinden hiçbir farkı bulunmadığını göstermektir. Bu nedenle iki alanda dıbazı noktaların aydınlatılması gerekmektedir. Bu yüzden de bu görevi hem bilim hem de astroloji ayağı bulunan sentezci bilim felsefecilerinin üstlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bir bilim çalışması içerisinde bilime öz-eleştiri getirmek her ne kadar zorlayıcı olacak olsa da Julius Ceaser'ın da dediği gibi ‘‘En büyük düşman en son bakacağın yere saklanır’’. O yüzden bu çalışmanın zorlayıcılığı değil gerekliliği düşünülerek hareket edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE ASTROLOJİNİN KISA TARİHİ

Astroloji etimolojik olarak; ‘‘yıldız bilimi’’ anlamına gelmektedir. Eski Grekçe’deki *ἄστρον (astron)* yani ‘‘yıldız’’ kelimesi ile *-λογία -logia* (bilim) ekinin bir araya gelmesinden oluşmuştur.¹ Astroloji ‘‘bilim’’ anlamına gelen ‘‘logos’’ kavramını içinde barındırdığı için modern bilim çevresi tarafından sürekli eleştirilmiştir. Genel olarak; astroloji ‘‘gökyüzü ile yeryüzü arasında (mikrokozmos ile makrokozmos) bir ilişki olduğunu’’ iddia eden geleneğin ismidir.² Bu düşünce sisteminin temellerinin, ‘‘aşağıdaki yukarıdaki gibidir, yukarıdaki aşağıdaki gibidir’’ felsefesini öne çıkaran Hermetik Felsefe’den geldiği iddia edilmektedir.³ Basitçe açıklamak gerekirse; astrolojik öngörü; yeryüzünde başlayan her şeyin (doğan kişi, kurulan şirket veya atılan imza) başlama anı ile uzaysal mekanının geosantrik (dünya bakışlı) fotografik gökyüzü durumunun; gelecekteki bir anın zaman-mekansal (geosantrik) gökyüzü durumuyla karşılaştırılmasını içerir.⁴ Dolayısıyla da başlangıcı olan her şeyin belli bir zaman veya zaman dilimi içerisinde tahmini koşullarını yorumlamaya çalışır. Astroloji, bu başlayan şeylerin çeşitliliğinden dolayı da farklı dallara ayrılmış ve ihtiyaca göre tarihsel planda bazı dalları diğerlerinden daha çok öne çıkmış veya önemini yitirmiştir.

Astrolojide yapılan tahminler ise; bu geleneğin yine kendi içindeki kuralları doğrultusunda yapılmaktadır. Bu kurallar; geçmiş zamanın *benzer* gökyüzü durumlarında meydana gelen durumların binlerce yıllık yapılan veri depolaması doğrultusunda yapılmaktadır. *Benzer* gökyüzü olarak sözü edilen olgunun temelinde ise, bir göksel kombinasyonun aynısının asla tekrar etmemesi durumu vardır. Bu açıdan astroloji, yöntem olarak her ne kadar gözlem ve tümevarım gibi temel mantıksal yöntemleri kullansa da aslında en temelinde; *diyalektiğin* asla yadsınmadığı ve *analoji* üzerinden çalışan bir gelenek olmuştur.

‘‘Diyalektik’’, tarih içerisinde farklı anlamlarda kullanılmakla birlikte astrolojideki haliyle en basit anlamda Herakleitosçu bir ‘‘oluş’’ diyalektiğine daha

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Astrology#:~:text=The%20word%20astrology%20comes%20from,account%20of%20the%20stars%22>).

² Kocku Von Stuckard, *Vocabulary for the Study of Religion*, Volume 1, Brill, Leiden/Boston, 2015. s. 129-130.

³ Üç İnişiye, *Kyballion Antik Mısır ve Yunan Hermetik Felsefesi*, Hermes Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, Haziran 2015, s. 65.

⁴ Michael Shermer, *the Sceptic Encyclopedia of Pseudo-Sciences*, Volume 1, California, 2002, s. 36.

yakındır.⁵ Herakleitos'a göre her an aslında yeni bir oluşturmaktadır. Hiçbir an diğerine benzemez ve sürekli değişim içerisindedir:

“Herakleitos'ta, evrende değişikliğe uğramadan kalan, bozulmayan hiçbir şeyin olmadığı düşüncesini görürüz. Herakleitos, bu görüşünü ırmak benzetmesiyle anlatır: “Aynı ırmaklara girerler başka ve başka sular akar.” (12. parça). “Aynı ırmaklara gireriz ve girmeyiz. Biziz ve değiliz.” (49a. parça). “Aynı ırmağa iki kez girilemez.” (91. parça).”⁶

Dolayısıyla da astroloji; benzersiz bir zaman-mekân portresi üzerine bir başka benzersiz zaman-mekân portresi geldiğinde olabilecekleri tahmin etmeye çalışan ve diyalektikten beslenen bir gelenektir. Astrolojinin binlerce yıllık geçmişine bakıldığında, onun ne kadar kapsayıcı, her ihtimal ve kombinasyonda neler olabileceğini kavramaya çalışan bütünlükçü bir gelenek olduğunu anlamak güç değildir. Ancak son yüzyıl içerisinde gelişen magazin astrolojisi⁷, güneş burçları üzerinden popüler kültüre yönelik sansasyonel ve eğlence amaçlı içerikler ürettiği için, astrolojinin olduğundan farklı şekilde tanınmasına sebep olmuştur.

Astrolojinin tarihsel olarak başlangıcı ise tam olarak tespit edilememektedir. Taş ve hayvan kemikleri üzerine yapılan resimlerden anlaşıldığı üzere, yazıdan daha önce var olduğu için sözlü gelenek içerisinde var olup, bilinenden daha eski dönemlere kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Bu dönemlerde astroloji ile astronomi birbirinden ayrılmamıştır. O yüzden astrolojinin çıkış noktası hakkında kesin bir bilgi vermek de doğru olmayacaktır.

“Alexander Marshack gibi arkeoastronomlar inceledikleri birtakım kalıntılara dayanarak avcı-toplayıcı atalarımızın da kemiklere takvimler işlediklerini, bu takvimleri yanlarında taşıdıklarını ve böylece bitkilerin meyve verdikleri zamanlarla birtakım göç hayvanlarının geçiş tarihlerini kestirebildiklerini ileri sürüyor. Marshack'ın incelediği, en eskisi MÖ 32.000 yılına uzanan kemik kalıntıları, üzerlerinde birtakım çentikler ve gediklerle birlikte bazı hayvan benzeri figürler içeriyor. Marshack'ın şubat ve ekim ayları arasındaki günleri gösterdiğini öne sürdüğü 10.000 yıllık bir kemik takvimi, yine kendisinin oluşturduğu bir ay modeliyle bir iki günlük küçük sapmalar dışında örtüşüyor.”⁸

⁵ Alişan Özdemir, *Diyalektik Kavramının Tarihi Değişimi ve Günümüzde Diyalektik Mantık*, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Eylül 2015, s. 12.

⁶ Alişan Özdemir, *age.*, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Eylül 2015, s. 16.

⁷ Türkan Düztepe, *Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 7.

⁸ Tefik Uyar, *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*, Destek Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, Temmuz 2019, s. 18.

Astrolojinin çıkış noktası tam olarak bilinmese de Sümerliler'in Ay ve Güneş'in hareketlerini hesaplayıp, ilerleyen zamanlardaki konumlarını tahmin edebildikleri bilinmektedir.⁹ Bu yüzden genel anlamda, günümüzdekine benzer bir astrolojinin Sümerliler'de var olduğu düşünülmektedir. Ancak var olan bu astroloji, içerisine; din, astronomi, matematik, büyü gibi çok farklı unsurları da katmıştır. Bu yüzden bir dal olarak ayrıştırılması söz konusu değildir. Zigguratlar'da¹⁰ yapılan gökyüzü gözlemleri, daha çok "ilahi mesajların" alınması olarak özetlenebilir.¹¹ Çünkü gök cisimleri, aynı zamanda tanrısal özellikler taşımaktadır. Sümerliler'e göre gezegenlerin hepsi aslında onların hayatlarını yöneten birer tanrıdır.

Teolojik bir zemine dayanması sebebinden dolayı astrolojinin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de nerede ortaya çıktığına dair tahminler Mezopotamya'da ortaya çıktığı üzerinedir. Mezopotamya'nın en büyük medeniyet ve devlet yapıcılarını Sümerliler olarak gördüğü için, astrolojinin çıkışı da buraya dayandırılmaktadır.

Ancak sistematik ve günümüz astrolojisine en benzer anlamda astroloji, Babil'de MÖ 2000 dolaylarında ortaya çıkmıştır ve Babilliler gökyüzü hareketlerinin yeryüzüne etkisini içeren kayıtlarını tabletlere yazmışlardır. Bu yüzden de net olarak gösterilebilen ilk kaynak Babilliler'in kilden tabletleridir.¹² Bu tabletlerdeki öne çıkan en bariz örneklerden birisi de Anuma Anu Enlil'deki şu yazıtlardır:

"Ab ayında Venüs yükselirse, yağmurlar olacak, kıtlık ve yıkım olacaktır. Ab ayında Venüs'ün beyaz bir alevi olursa, ülkede kıtlık olacak ya da kral çok güçlü olacaktır. Ab ayında Venüs ufka doğru karararak alçalırsa ya da sönük kalırsa, o ay Elam ve ordusu mahvolacaktır. Ab ayında Venüs yükselir ve bir yıldız kayarsa, kıtlık olacak ya da kral güçlü hale gelecektir. Ab ayında Venüs görünmezse, kral güçlü olacak ve ülke mutlu olacaktır.

Enuma Anu Enlil'in 59-60. Venüs tabletlerinden (MÖ 2000'ler)''¹³

⁹ Muazzez İlmiye Ç., *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, 56. Basım, İstanbul, 2022.

¹⁰ **Ziggurat:** Sümerliler'deki gök cisimlerinin gözlemlerinin de yapıldığı dini tapınaklar.

¹¹ Muazzez İlmiye Ç., *age.*, Kaynak Yayınları, 56. Basım, İstanbul, 2022.

¹² **Dipnot 1:** Babil'in astronomik ve astrolojik bilgisinin günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli kaynaklar, şüphesiz; *Enuma Eliş*, *Mul'apin* ve *Enlil* gibi çivi yazısıyla yazılmış olan kil tabletlerdir.

¹³ Tefvik Uyar, *Astrolojinin Bilimle İmtihani*, Destek Yayınları, İstanbul, Temmuz 2019, s. 13.

1.1. Antik Çağda Astroloji

1.1.1. Babil

Astrolojinin tarihsel gelişimi incelendiğinde en kritik dönemlerinden birisi şüphesiz Babil dönemidir. Çünkü Babil döneminde, gök cisimlerinin kayıtları tutulmuş ve bu gök cisimlerinin ve gök olaylarının dünya üzerindeki etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır.¹⁴ Teknik açıdan bakıldığında, ekliptiği 360 dereceye bölerek iz düşen gezegenlerin birbirleriyle yaptığı açıları inceleyen bir astroloji çeşidi geliştirmişlerdir.

Babil astrolojisi, çok eski çağlardan günümüze kadar etki ettiği için tarihte önemli bir rol oynamıştır. MÖ 2000'e kadar, *Magi Astrolojisi*¹⁵ ilk olarak Babilliler'in, yıldızların yerlerini ve pozisyonlarını ölçmek için kullandıkları çeşitli araçlar ve yöntemlerle geliştirilmiştir.

MÖ 1700 yılı dolaylarında ise, astroloji Babil'de çok sayıda uzman tarafından kullanılmıştır. *Baru rahipleri* olarak da bilinen bu uzmanlar, yıldızların pozisyonunu ve hareketlerini çizerek, gelecekteki olaylar hakkında öngörülerde bulunmuşlardır.¹⁶ Bu öngörüler, kraliyet ailesi için de önemli olayların oluşumu ve gerçekleşmesi hakkında tahminlerde bulunmak için kullanılmıştır.

Daha sonraları astroloji, Babil krallığında gücünü daha da arttırmıştır. Astroloji, çoğunlukla kraliyet ailesiyle ilgili konularda kehanet yapma üzerine kurulmuştur. Krallar, astrolojik gözlemleri özellikle kraliyet için büyük önem taşıyan olayların öngörülmesinde önemli bir araç olarak kullanmışlardır. Böylelikle *mundane astroloji*¹⁷ olarak da bilinen, astroloji dalının da temellerinin bu dönemde atıldığı düşünülmektedir.

MÖ 7. Yüzyıl dolaylarında ise astrolojinin, Babil halkı tarafından da kullanılmaya başlandığı tahmin edilmektedir.¹⁸ Bu dönemde, astroloji, gözlem kuleleri kullanılarak, her türlü önemli olayın öngörülmesi, gelecekteki olayların başarıyla

¹⁴ Türkan Göztepe, *Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Ankara, 2005.

¹⁵ **Magi Astroloji:** Babil astrolojisinin yaygın olarak kullanılan ismidir.

¹⁶ Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, Ceylan Matbaa, 7. Basım, İstanbul, 2020, s. 35.

¹⁷ **Mundane Astroloji:** Mundane astroloji, astrolojinin bir dalıdır ve dünya çapındaki toplumsal olayları ve trendleri astrolojik açıdan analiz eder. Ülkelerin veya dünyanın doğum anına dayanan dünya haritaları kullanarak, politik olayları, ekonomik durumu, toplumsal hareketleri, doğal afetleri ve diğer olayları inceleyerek gelecekteki trendleri tahmin etmeye çalışır.

¹⁸ Sachs, A., *Babylonian Horoscopes*, Transactions of the American Philosophical Society, 38 (4), 1948, s. 605-661.

gerçekleştirilmesi ve insanların gelecekteki olaylar hakkında bilgi edinmesi için kullanılmıştır.¹⁹ Genelde tıpkı Sümer'deki Zigguratlar gibi, bu gözlem kulelerinin üst kısımları düz bir yapıya sahiptir. Kısacası astroloji, Babil'de önemli bir yer edindi ve medeniyetin tarihinde önemli bir rol oynamıştır.

Babilliler, Venüs gezegenine ayrı bir önem veriyorlardı. Güneş ve aydan sonra dünyadan gözlemlendiğinde en parlak gözüken gök cismi Venüs'tür. Ancak Venüs'ün astrolojik olarak bu kadar büyük bir öneme sahip olması durumu Babilliler'e özgü bir durumdur. Dolayısıyla Klasik veya Helenistik astrolojiyle kıyaslandığında Babil astrolojisinin böyle büyük bir farkı bulunmaktadır.

Son olarak üzerinde durulup biraz daha açılması gereken önemli bir diğer konu ise; Babilliler'in gezegenleri tanrıları olarak gördüğü gerçeğidir. Her Tanrı'nın (*deity*) gökyüzünde bir de karşılığı bulunmaktadır:

Güneş-Şamaş

Ay-Sin

Merkür-Nabu

Venüs-İştâr (Astarte)

Mars-Nergal

Jüpiter-Marduk

Satürn-Ninib ile eşleştirilmiştir.²⁰

Dolayısıyla da astronomi, astroloji ve din Babil'de iç içedir. Buna bağlı olarak da kozmogonilerini de yine bu yönde düzenlemişlerdir.²¹ Astrolojik kehanet ve tanrısal mesaj taşıyan Babil astrolojisi günümüze en saf haliyle ve toplanan verileriyle kil tabletlerde ulaşmıştır. Baysal bu kil tabletler hakkındaki teknik detayları şöyle özetlemektedir:

'6500-7000 kadar kehânet veren ve Eski Mezopotamya'nın en kapsamlı astroloji koleksiyonu olan EnumaAnuEnlil serisi astroloji ve astronomi tabletleri M.Ö. II. Binyıl ortalarından itibaren derlenmeye başlanmıştır. Derleme sürecinin M.Ö. 11. Yüzyılda az çok tamamlandığı düşünülmektedir. EnumaAnuEnlil serisinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş en güncel versiyonu

¹⁹ Devrim Dölen, *Astroloji Eğitimi 1*, Zodyak Astroloji Yayıncılık, 2. Baskı, İzmir, Kasım 2021, s. 44.

²⁰ L. W. King, *Babylonian Religion and Mythology*, London, 1903, Vol 4, Second Impression, s. 26.

²¹ Abdülhak Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, Remzi Kitabevi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944, Cilt 1, s. 20.

70 tabletten oluşmakta olup M.Ö. I. Binyıl'ın ilk yarısına tarihlenmektedir. Bu seriden farklı başka bir astrolojik kehânetler koleksiyonu olan "Ahû" tabletleri vardır ki, bu seri de M.Ö. I. Binyıl'ın ilk yarısından gelmektedir. "Ahû" sözcüğü "tuhaf/yabancı/tamamlayıcı" anlamındadır. Bundan başka bu koleksiyonları anlayıp yorumlamaya yarayan "kâhinlerin el kitabı" benzeri, kâhinler için açıklayıcı-öğretici ve yardımcı metinler de bulunmuştur.'²²

1.1.2. Antik Mısır

MÖ 2000 yıl öncesinden beri Mısır'da astroloji kullanımı; gökyüzündeki yıldızlar, gezegenler ve ayın pozisyonlarının özellikle kraliyetin ve ülkenin üzerindeki etkilerini incelemek, tarım takvimini ve olaylarını tahmin edebilmek üzerine olmuştur. Daha sonraları ise Mısır'da astroloji, günlük yaşamın bir parçası olarak da kullanılmıştır.

Doğal olayların anlaşılmasına, özellikle de yıldızların ve gezegenlerin hareketlerinin anlaşılmasına olan ihtiyaç, Mısır astroloji tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Böylece, Mısır uygarlığında astrologlar, Nil Nehri'nin iniş ve çıkışlarının ne zaman gerçekleşeceğini öngörmek için gezegenlerin hareketlerini kullanmışlardır²³. Astroloji, Mısır uygarlığının en eski kültürlerinden biridir. Özellikle, Mısır'da astrolojinin gelişimi, zamanın Mısır Firavunu Menes'in hanedanlığında yapılan astrolojik çalışmalar ve astrolojik bilgilerin araştırılmasıyla başlamıştır. Menes, kraliyet ailesinde önemli kararların alınmasında, süreci kontrol edebilmek için astrologların yardımını almıştır.²⁴ Daha sonraları astrolojinin günlük hayata da indiği süreci Kırkoğlu şu şekilde ifade etmektedir:

"Mısırluların astrolojiye olan katkılarını esas olarak onların Yunan yönetiminde oldukları dönemde görmekteyiz. Helenleştirilmiş Mısır (Ptolemaioslar dönemi) aslında Yunan astrolojisinin de kökeninde önemli bir paya sahiptir. Daha önce de değindiğimiz gibi Mısır astrolojisi üzerinde önemli bir Babil (Mezopotamya) etkisi vardır. Bir doğuma ait olan ve papirüs üzerine çizilen ilk horoskop MÖ 10 yılına aittir; bir metin olarak saklanan horoskop bilgileri ise MÖ 72 yılına işaret etmektedir. Orijinleri tam olarak bilinmemekle birlikte, bu horoskoplar Helenleştirilmiş Mısır astrolojisinin örnekleridir. Bu metinlerdeki bilgilerin aynı zamanda Hermes Trismegistus'a (Üç Kez Büyük Hermes) aittir. Bu metinlerin yapısındaki felsefi ve teknik bilgiler bulunmaktadır. Bu teknik yapı astrolojiye, büyüye ve simyaya ilişkindir. Bu bağlamda en dikkat çeken iki isim Petosiris ve Nekhepsodur. Bu iki rahip astrolojinin kurucusu olarak gösterilmekte ve bu

²² Ahmet Selim Baysal, *Mezopotamya Astrolojisinin Doğuşu, Gelişimi ve Kaynakları*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 6, Sayı 65, Şubat 2018, s. 472.

²³ Assmann, J., *God and Gods: Egypt, Israel, and the Rise of Monotheism*. University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1997.

²⁴ Malek, J., *The Old Kingdom in Egypt*. London: Thames & Hudson. 1986.

*bilgileri Hermes'ten elde ettikleri ifade edilmektedir. Petosiris bir Mısır rahibi, Nekhepsu ise Mısır kraliyetinden gelen isimlerden birisi olarak görülmektedir.'*²⁵

Mısır'da astroloji, özellikle de Nil nehri boyunca yerleşmiş olan köyler arasındaki iletişimin gelişmesiyle birlikte daha da yaygınlaşmıştır. Çünkü sözünü ettiğimiz gibi Nil nehrinin hareketleri, Mısır astrolojisinin öngörülleri üzerinde etkili olmuştur. Ancak astrolojiye olan ilgi, en çok, İskenderiye kütüphanesi tarafından Mısır'da astroloji tarihine ait kitapların toplanmasıyla artmıştır. Bu kitapların Antik Yunan kaynaklı olduğu ve Mısır astrolojisinin temel kavramlarını oluşturduğu kabul edilmektedir. Çünkü Mısır'da astrolojinin yaygınlaşması, Bizans İmparatorluğu tarafından Mısır'a getirilen Grek astrolojisinin etkisiyle gerçekleşmiştir.²⁶ Bu iki astrolojinin birleşmesi, Mısır astrolojisinin daha derin bir bilgi tabanına sahip olmasını sağlamış ve astroloji tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Antik Mısır'ın astrolojiye etkisi çok büyüktür. Ancak İskenderiye kütüphanesinde çıkan yangın sebebiyle, astrolojiye dair çok büyük bir arşiv tarihten silinmiştir.

1.1.3. Persler (Farşlar)

Tarihte Persler'in astrolojiyle olan en büyük teması, özellikle Ahameniş imparatorluğunun Babilleri yıkması üzerine, Babilliler'in astroloji bilgisi Persler'e geçtiğinde olmuştur²⁷. O zaman diliminden bu yana astroloji, Fars kültüründe hala önemli bir yere sahiptir. Güneşin koç burcuna geçişi olan Nevruz, her yıl İranlılar tarafından astrolojik takvime ve güneşin sıfır derece koç burcuna geçtiği zamanın dakikasına göre kutlanmaktadır.²⁸

Persler de tıpkı Babilliler gibi, astrolojiyi, önemli olayların meydana geleceği tarihleri öngörmek ve gelecekteki olayların tahmin edilmesini sağlamak için

²⁵ R. Hakan Kırkoğlu, *Göklerin Bilgeliği*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, 4. Baskı, s. 34.

²⁶ Walker, C., *Ancient Egyptian Astronomy*, University of Texas Press, 1987.

²⁷ Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, Ceylan Matbaa, İstanbul, 2020, 7. Basım, s. 36.

²⁸ **Güneş'in Koç burcunun 0 derecesine geçişi:** Yeni bir astrolojik yılın başlangıcını işaret eder (Nevruz). Koç burcu, astrolojik takvime göre yılın ilk burcu olarak kabul edilir ve yeni bir başlangıcın habercisi olarak görülür. Bu dönem, enerjiyi, hareketi ve yeni projeleri teşvik eden bir zaman olarak kabul edilebilir. O yüzden günümüzde bile Farşlar (İranlılar) bu dönemde eski kıyafetlerini atıp yenilerini alırlar, ateşin üstünden atlarlar ve kırmızı renk giyerler. Günümüzde de İran, Celali yani güneş tabanlı takvim kullanmaktadır.

kullanmışlardır. Persler, rahatça gözlem ve hesap yapabilmek için günümüzdekine benzer horoskoplara²⁹ tasarlamışlardır.

MÖ 400 yıllarında, Persler astrolojiden çok daha fazlasını kullanmaya başlamışlardır. Astrolojinin, anahtar bir rol oynadığı kraliyet konularında ciddi kararlar almak, savaşların başlaması ve sonuçlarının öngörülmesi gibi stratejik kararların verilmesi veya diğer ekonomik konulardaki kararların alınmasında astrolojiyi sıklıkla kullanmışlardır. Bunların haricinde Persler'in astrolojiye getirdiği en büyük yeniliklerden birisi, şüphesiz onun, "kaderin değiştirilmesinde bir araç" olarak kullanılmasıdır. Böylelikle Persler astrolojiyi kadere karşı kullanmışlardır. Antik Yunan'ın kaderi kabullenici tavrından ziyade Persler, kaderi nasıl yanıltacakları üzerine düşünmüşlerdir. Örneğin, eğer yıldızlar kralın ölümüne işaret ediyorsa, vekil kral atanırdı (muhtemelen bir idam mahkûmu), ölmesi beklenirdi ve daha sonra gerçek kral tekrar tahta geçerdi. Böylelikle hem kehanet gerçekleşmiş olur hem de krala zarar gelmemiş olurdu.³⁰

Bununla birlikte, Persler'de astroloji alanında araştırmalar yapmış ünlü bilim insanları da mevcuttur. Örnek verilecek olursa Biruni, kendine astrolojide önemli bir yer edinmiştir ve kendi geliştirdiği astrolojik kurallarının birçoğu günümüzde de hala kullanılmaktadır. Biruni, astronomi hakkındakiengin bilgisiyile, Güneş ve Ay'ın hareketleri ile ilgili önemli bilimsel keşifler de yapmıştır. Aynı zamanda, takvimler ve kozmografi hakkında önemli çalışmalara da imza atmıştır.³¹ Daha sonrasında ise astrolojide önemli bir yer edinmiş olan Abd al-Rahman al-Sufi'den bahsetmek gerekir. Al-Sufi, astrofizik alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Yıldızlar arasındaki ilişkiyi incelemek, yıldızların kadirlerinin hesaplanması ve ay ile güneş arasındaki fazları gözlemlemek onun çalışmalarının temel konusunu oluşturmaktadır.³² Son olarak da günümüz astrolojisinde dahi hala etkileri bulunan ve en çok bilinen astronom-astrolog ise Ebu Ma'ser'dir. Fars olmasına rağmen Arapça eserler yazmıştır. Bu yüzden de ismi

²⁹ **Horoskop:** Doğum haritası. Bir kişinin, işin veya nesnenin; doğduğu, ilk başladığı veya üretildiği anınmekânın iki boyutlu gökyüzü fotoğrafıdır.

³⁰ F. Betül Aydın, *Bir Gelenek Olarak Yıldızları Aldatmak*, Nihayet, Sayı 97, İstanbul, Ocak 2023, s. 59.

³¹ Biruni, *El-Eşkâlül-Cedide fi Ilmi'l-Hey'a (Elements of the Art of Astrology)*.

³² Abd al-Rahman Al-Sufi, *Kitab al-Sufi fi'l-Hey'a (The Book of the Fixed Stars)*.

Arap astrologlar arasında anılmakta ve kullandığı matematiksel noktalara da *Arap Noktaları (Parts)*³³ denmiştir.³⁴

1.1.4. Hintliler

Astroloji, antik çağlardan günümüze kadar Hintliler için çok önemli bir gelenek olmuştur. Hindistan'da astrolojinin en az 3000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Astrolojiye yönelik ilk adımlar *Vedik astrolojinin* geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.³⁵ Bu astrolojinin geliştirilmesinde özellikle Brahman kültüründeki öğretilerin etkisi büyüktür.³⁶ Brahmanlar, yıldızların ve gök cisimlerinin dünyaya etkilerini gözlemleyerek astrolojik tahminler yapmak için özel bir terminolojiyle konuşmuşlardır. Bu dönemde, astroloji kullanılarak birçok konuda tahminler yapabilmek amaçlanmıştır. Hava durumu, toprak bütünlüğü, tarım, güvenlik ve savaşlar gibi konularda yapılan astrolojik tahminler bunlardan bazılarıdır.

Hindistan'da astroloji hala önemli bir konudur ve çoğu insan bu konuda tahminler yapmakta ve astrolojik öngörülerini kullanmaktadır. Batıda kullanılan zodyak sisteminden kendini yalıtın astrolojinin bu tarzı, *presesyon*³⁷ hesaba katılarak, *sidereal zodyak*³⁸ sistemi ile yapılmaktadır. Dolayısıyla da burçlardan ziyade, takımyıldızlar kullanılarak yapılmaktadır. Batı astrolojisinde bilinen burçların takımyıldızlarla ismi aynı olsa da aslında takımyıldızlarla hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Ancak Hint astrolojisindeyse bu durum tam tersi şekilde işlemektedir.

³³ **Arap Noktaları:** Bu noktalar, doğum haritasındaki belli temaları derinlemesine anlamak için kullanılır. En bilinen Arap Noktası "Şans Noktası" olup, bireyin potansiyel başarı ve mutluluk alanlarını gösterir. Hesaplamalar, genellikle Güneş, Ay ve Yükselen Burç arasındaki açılara dayanır. Arap Noktaları, haritanın daha soyut yönlerini incelemeye yardımcı olan kadim tekniklerdir ve modern astroloji uygulamalarında hala kullanılır.

³⁴ R. Currey & Ö. Döşer, *Astroloji ve Bilim*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 37.

³⁵ **Vedik Astroloji:** Vedik astroloji, Hint astrolojisinin bir dalıdır ve antik Vedik kültüründen gelir. İnsanların doğum haritalarını analiz ederek kaderlerini, kişiliklerini, ilişkilerini ve diğer yaşam alanlarını anlamaya çalışır. Gezegenlerin konumları, burçlar, evler ve astrolojik açılar gibi faktörleri değerlendirerek tahminler yapar. Vedik astrolojisi, Hindu kültüründe önemli bir yere sahiptir, ancak bilimsel geçerliliği tartışmalıdır. Vedik astrolojinin ana kaynağı Vedalar'dır. Günümüzde kullanılan Vedik metod, Upanişadları da içeren çok geniş tarihi bilgileri barındırmaktadır.

³⁶ Sharma, S., *Ancient Indian History and Civilization*, New Delhi: New Age International, 1999.

³⁷ **Presesyon:** Presesyon, Dünya'nın dönüş hareketi sırasında eksenini etrafında yaptığı salınım hareketidir. Ay ve Güneş'in yerçekimsel etkisiyle oluşur. Bu hareket, Dünya'nın eksenini zamanla değiştirerek astrolojik burçların yerini etkiler. Presesyon hareketi yaklaşık 26.000 yılda bir tamamlanır.

³⁸ **Sidereal Zodyak:** Sidereal zodyak, gökyüzünde yıldızların ve takımyıldızların gerçek konumlarına dayalı olarak belirlenen bir astrolojik zodyaktır. Sidereal zodyak, Dünya'nın presesyon hareketi nedeniyle zamanla kayan astrolojik burçlara odaklanır. Yıldızların ve takımyıldızların gerçek konumlarına dayanarak hesaplanan sidereal zodyak, özellikle Vedik astrolojisinde yaygın olarak kullanılır.

1.1.5. Helen Dönemi (Antik Yunan)

Astrolojinin, antik Yunan kültürüne MÖ VIII. yüzyılda Babilliler tarafından getirildiği tahmin edilmektedir. Antik Yunan astrologları, bu bilgileri kullanarak kişinin yaşamına etki edebilecek olayları tahmin etmeye çalışmıştır. Astroloji, MÖ IV. yüzyıldan MS IV. yüzyıla kadar çoğu Yunan kültürlerinde etkin bir biçimde yer almıştır. Doğum haritası şeklindeki horoskopik astrolojiyi de geliştirdikleri için Yunanlılar'ın astroloji literatüründeki önemi büyüktür.³⁹

Antik Yunan döneminde, şu anda dahi popülerliğini koruyan önemli isimler, astrolojinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu isimler arasında Hiparkhos, Apollonius, Eudoxus ve bir ölçüde Thales sayılabilir.⁴⁰ Hiparkhos, MÖ 200 yılı dolaylarında yaşadığı tahmin edilen bir astrologdur. Hiparkhos, antik Yunan'da astrolojinin temellerini ortaya koyan kişidir denilebilir.⁴¹ Hiparkos'un çalışmaları, astrolojik sistemin temelini oluşturmuştur ve adının, astroloji çalışmalarında bugün bile hala anılmasına sebep olmuştur. Laodikeialı Apollonius ise, MÖ 160 yılında yaşamış bir astrologdur. O ise, astrolojinin temel kavramlarını geliştirmekle uğraşmıştır. Toplamda beş kitap yazmıştır. Eudoxus ise astronominin temel kavramlarının çoğunu içeren çalışmalar yapmış önemli bir astronomdur. Eudoxus'un astronomi teorisi, çok katmanlıdır ve sürekli bir gelişime tabi tutulmuştur.⁴² Thales, ise MÖ 600'lü yıllarda yaşayan, felsefenin kurucusu olarak kabulen ilk filozoftur. Thales'in astrolojiyle olan ilgisi çok bilinmemekle birlikte özellikle astrolojinin temel kavramlarının arasında yer alan sayıların ve geometrinin rolünün büyük olmasından kaynaklı teknik alanda çalışmalar yaptığı söylenebilir. Onun Ay'ın ve Güneş'in tutulma tarihlerini büyük oranda doğru hesapladığı, astroloji bilgisiyle yaşanacak kıtlığı önceden tahmin ederek bunu maddi kaynağa dönüştürdüğü ve her ne kadar bu kitaplar bulunamasa da *Gün Dönümü Üzerine* ve *Gün Tün Eşitliği Üzerine* isimli iki önemli kitap yazdığı söylenmektedir.⁴³ Ayrıca *arkhe* teorisine elementel bir yaklaşım ile baktığı için astrolojinin hermetik doğasından etkilendiği iddia edilebilir. Bunların haricinde tıp biliminin kurucusu olarak bilinen Hipokrat ise "Ben astroloji bilmeyene hekim demem" sözünün sahibi olarak astrolojiyi, tıp alanında (Medikal Astroloji)

³⁹ R. Currey & Ö. Döşer, *age.*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 37.

⁴⁰ <https://www.ancient.eu/astrology/>

⁴¹ Hiparkos, *Apotelesmatika*, M.Ö İkinci Yüzyıl.

⁴² Sir Thomas L. Heath, *Greek Astronomy*, New York, 1932, Volume 10.

⁴³ Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2022, s. 22-24.

kullanmıştır.⁴⁴ Kırkoğlu, Antik Yunan'da astrolojinin popülerliğini şu şekilde resmetmektedir:

“Yunanlıların gökyüzüne ilgisi Hesiodos’un MÖ 700 tarihli İşler ve Günler isimli şiir kitabında da görülmektedir. Yunan kültüründe Mezopotamya etkisi açıkça görülür. Hesiodos’un Teogonia adlı kitabında Babil mitolojisi ele alınmaktadır.

Astronomiye ilişkin kozmolojik çıkarsamalar farklı biçimler ifade etmiştir. Sokrates öncesi dönemden en önemli grup Pitagorasçılardır. Sayısal ilişkiler bu felsefede kozmik ölçekte ele alınmıştır. Zira bu görüşte evrende her şey bir sayı olarak ifade edilebilir.

Platon Timaios'ta astronomi ile felsefeyi ilişkilendirir. Platon'un bu eserinin insan ruhunun astral fenomenlerle ilişkisini ortaya koyması bakımından önemli olduğu görülmektedir.

V. yüzyılda, Yunanlıların Perslerle olan savaşlarıyla birlikte Babil etkisi daha fazla artmaya başlamıştır. Platon'un daha genç çağdaşı Eudoksos sadece Babil bilgilerini almamış, onların Zodyak'ını da kullanmıştır. Eudoksos'un çalışmalarına yer veren Aratos'un şiirlerinde Zodyak'la beraber yükselen ve alçalan yıldızların bir listesi, paranatellona (paran) bilgileri yer almaktadır. Diğer başka kaynaklar da örneğin filozof Proklos ile Teofrastos da Kaldelilerin hayatın önemli olaylarıyla ilgili bilgileri öngören teorileri olduğundan bahsetmektedir.’⁴⁵

1.1.6. Helenistik Dönem

Helenistik dönem, astroloji çalışmalarının fazlasıyla araştırıldığı ve geliştirildiği bir zaman dilimine denk gelmektedir. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, bu dönemde İskenderiye Kütüphanesi, astrolojiyle ilgili bütün arşivlerin toplandığı ortak kaynak olmuştur ve alanında uzman birçok bilim insanı tarafından astroloji alanında çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır.

Helenistik dönemin en önemli astrolojiyle ilgilenen araştırmacısı olarak, MÖ IV. yüzyılda yaşamış olan ve İngilizce adıyla “Babylonian astrologer” olarak da bilinen Berossus’un adı öne çıkmaktadır. Büyük İskender’in bizzat kendi ricası üzerine tarih ve astroloji-astronomi alanında kitaplar yazan Berossus; astrolojide özellikle mevsimsel değişiklikler, kıtalar arasındaki farklılıklar ve kıtalar arasındaki farklılıkların astrolojik etkileri üzerine çalışmalar yürütmüştür.⁴⁶ Astrolojideki bilimsel ve matematiksel yöntemleri geliştirmiş ve çok sayıda astrolojik kavram icat etmiştir. Bu kavramlar

⁴⁴ R. Currey & Ö. Döşer, *age*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 34.

⁴⁵ R. Hakan Kırkoğlu, *Göklerin Bilgeligi*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, 4. Baskı, s. 35.

⁴⁶ J. D. Steele, *Berossos and Babylonian Astrology*, Madrid, 22-24 Temmuz, 2010, Madrid.

arasında, astrolojideki 12 ev, 12 zodyaksal burç ve 12 burcun her birinin kendi özel anlamı olan, astrolojiye özgü sistemin de bulunduğu iddia edilmektedir.⁴⁷ Ancak ne yazık ki günümüzde hep ikincil kaynaklardan Berossus hakkında bilgi alınabilmektedir. Bu nedenle Berossus'un özellikle Babil astrolojisi ve tarihi hakkında yaptığı derleme bilgileri günümüze kadar ulaşamamıştır.

Babil astrolog Berossus haricinde; MÖ III. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen İskenderiyeli astrolog Apollonius ve MÖ III. yüzyılda yaşayan İskenderiye astrologu Vettius Valens sayılabilir.⁴⁸ Bu astrologların çalışmaları, astrolojinin Helenistik dönemde hızla gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu dönemde astroloji, kavramsal olarak kurulmuş, kuralları geliştirilmiş ve antik dönemden günümüzde kullanılan astrolojinin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır.

Özellikle de Vettius Valens'in günümüz astrolojisine etkisi çok büyüktür. Çünkü günümüze kadar ulaşabilmiş önemli bir derlemeye sahiptir.⁴⁹ Bu eseri on bölümlük çok geniş ve çok detaylı incelemelerden oluşmaktadır. O yüzden Helenistik astroloji hakkındaki en büyük kaynağın Valens'in eserleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.1.7. Antik Roma Dönemi

MÖ 7. yüzyıldan itibaren İtalya'da Etrüskler tarafından bilinen bu kişisel kader anlayışı Roma İmparatorluğu'nun kurulmasıyla birlikte önemini daha da arttırmıştır. Antik Roma halkının kaderini bilmek için astrologlara başvurduğu bilinen bir gerçektir.⁵⁰ Astroloji, Roma toplumunda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Diğer medeniyetlerde de olduğu gibi özellikle yönetici sınıfının genel olarak önem verdiği konularda çalışmalar yapılmıştır. Buna bir örnek olarak imparator Tiberius ile astrolog Thrasyllus'un ilişkisi gösterilebilir:

Thrasyllus, dönemin ünlü bir astrolog ve filozofudur. Tiberius imparatorluğun hükümdarı olarak göreve geldiği zaman Thrasyllus'u kendi astrolojik danışmanı olarak atadı.⁵¹ Tiberius, Thrasyllus'un astrolojik bilgisine ve öngörülerine büyük bir saygı

⁴⁷ Freeth, T., Jones, A., Steele, J., "The History of Astrology: From Babylon to the Present Day", Continuum, 2011.

⁴⁸ Tenenbaum, J., *A History of Greek Astrology*, Routledge, 2008.

⁴⁹ Vettius Valens, *the Anthology*, 150-175.

⁵⁰ R. Hakan Kırkoğlu, *age.*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, 4. Baskı s. 37.

⁵¹ Suetonius, *On İki Ceasar'ın Yaşamı*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2021.

duymaktadır. Thrasyllus, Tiberius'a çeşitli astrolojik tahminlerde bulunmakta ve ona politik kararlarında rehberlik etmektedir. Tiberius, astrolojiye büyük bir inançla yaklaşmakta ve Thrasyllus'un önerilerini dikkate almaktadır.

Antik Roma'da başarı veya başarısızlıklarını öngörmek için astrologlara danışan çok sayıda insan ve devlet yetkilisi vardır. Astrolojinin aynı zamanda Roma örf ve adetleriyle yakından ilişkili olduğu da söylenebilir. Bu durum, astrolojiye olan inancın arttığını ve astrolojinin Roma toplumunda giderek daha da popüler bir olgu haline geldiğini göstermektedir. Hatta şu an günümüzde bile gezegenleri, Roma tanrılarıyla isimlendirmekteyiz. Astrolojiye olan bu inanç çok ileri seviyeye taşınmış, politik ve ekonomik hayatın çeşitli kesimlerine ve hatta Hıristiyanlığa ilişkin konulara bile yayılmıştır. Matta İncili'nin ikinci bölümünde geçen anlatıda; Hz. İsa'nın gelişini haber veren "Maguslar" buna verilebilecek en popüler örneklerden birisidir.⁵² Daha sonraları halk tabakasına da inen astrolojiyi Kırkoğlu şu şekilde betimlemektedir:

*'Astrolojinin Roma'da başlangıcına ait bilgiler yine belirsizlikler içermektedir. Romalıların yıldızlara olan ilgisi Plautus (MÖ 253-184), Ennius (MÖ 239-169) gibi yazarların eserlerinde geçmektedir(TamsynBarton, Ancient Astrology, s.32). ValeriusMaximus (MS. I. Yüzyıl) adında bir tarihçi, astrologların Roma'nın dışına atıldıklarını ve astrolojinin düşük toplumsal tabakalarla ilişkili olduğunu kaydetmektedir. Cicero, bir yüzyıl öncesinde De Divinatione (Kehanet Üzerine) adlı diyalog biçimli eserinde benzer biçimde astrolojinin düşük tabakalarla olan ilişkisini vurgulayan pasajlar yazmıştır. Bu ilk bilgilere rağmen aslında astrolojinin Roma'ya elit kesim yoluyla girdiğini biliyoruz. Yunan kültürüne ve felsefesine büyük bir ilgi duyan Romalı asiller astrolojiyle karşılaşmış oldular. Özellikle Stoa felsefesine ilgi duyan Romalılar bu anlamda dikkat çekicidir. Stoa felsefesi pek çok kehanet yöntemini desteklemekteydi. Savaşlarla Roma'ya köle olarak göç eden Yunanlılar yine bu bağlamda etkin olmuşlardır. Tarihçi Plinius'a göre Roma'da astrolojinin kurucusu olarak adı geçen ManiliusAnthiocus da bir köleydi(A.g.e., s. 34) ve yazdığı dramatik parçalarla astrolojinin popülerleşmesine öncülük etti. Stoa felsefesinin başı Babilli Diogenes'in MS 156 yılında Roma'ya elçi olarak gelmesi Cicero'nun sözü edilen kitabındaki anlatımlara göre yine önemli bir etken olmuştur.'*⁵³

Bu çağın en önemli astrologları, Roma imparatorluğu sınırlarının dışında da etkili olmuş olan büyük bilim insanlarıdır. Öncelikle, Roma astrologlarının en ünlüsü olan Marcus Manilius'tan söz etmek gerekir. Manilius'un en ünlü eseri, Astronomicon'dur. Bu eser, antik Roma astrolojisinin temelini oluşturan Güneş, Ay ve gezegenlerin hareketlerini ve şekillerini inceleyen kapsamlı bir çalışmadır.⁵⁴ Ayrıca,

⁵² D'Attellis, M., *Astrology in Ancient Rome*, 2000.

⁵³ R. Hakan Kırkoğlu, *age.*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, İstanbul, s. 37.

⁵⁴ Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, Ceylan Matbaa, İstanbul, 2020.

Manilius astrolojinin temel kavramlarını ve Roma astrolojisinin kurallarını da tanımlamıştır. Bir diğer önemli isim ise Gaius Julius Hyginus'dur. Ancak, antik Roma astrologlarının en önemli ismi şüphesiz Claudius Ptolemaios'tur. Ptolemaios (Ptolemy/Batlamyus) tarafından kaleme alınmış olan *Almagest* adlı eser, Güneş ve Ay etkisi hakkında kapsamlı bilgiler içermektedir. Ayrıca, bu eser, Dünya'nın hareketini, yörüngesini ve Güneş sistemini anlamaya yardımcı olan birçok kavramı da içermektedir. Bunun haricinde de Ptolemaios'un birçok eseri günümüzde astrologlar tarafından hala incelenmektedir.⁵⁵ Modern astrolojide kullanılan beş temel açının⁵⁶ çıkış noktası Ptolemik açılar olarak bilinen geometrik ölçümlerden oluşmaktadır.

1.2. Orta Çağda Astroloji

Hristiyanlık ve İslam dinlerinden etkilenen astrolojinin bu dönemde öngörüler sunması üzerine büyük bir ilgi vardı. Orta Çağ; astrolojiyi kullanarak hava durumu, bitki yetiştiriciliği ve demografik bilgileri öngörme yöntemlerinin üzerinde durulduğu bir dönemdir. Astrologlar, gökyüzündeki gezegenlerin ve yıldızların insanların kişilikleri ve kişisel özellikleri hakkındaki belirleyici rolleri hakkında ve bunların yol açacağı durumların ya da olayların öngörülerini yazmıştır. Orta Çağ astrolojisinde zodyak sembolizmi ve gezegen çekimleri, insan hayatının anlamlandırılması ve Tanrı ile bağlantısının kurulmasında etkili olmuştur.⁵⁷ Bu zamanın insanları, astrolojiyi kullanarak doğum ve ölüm tarihlerini (*Hyleg*)⁵⁸, beklenen gelişme dönemlerini ve hatta zorlukları öngörmek için kullanmışlardır.

Astroloji, Orta Çağ döneminde ilahi olanın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Orta Çağ dünyası, astrolojiyi bu bakımdan inançtan ayrı görmemiştir. Bu yüzden de Orta Çağ'da astroloji büyük bir güç kazanmıştır ve en önemlisi ise dinlerarası bir dinamiğe bürünmüş ve birbirinden farklı dinlerin ortak paydası haline gelmiştir.⁵⁹

⁵⁵ Ptolemy, *Tetrabiblos*, M.S İkinci Yüzyıl.

⁵⁶ **Ptolemik Açılar:** Conjunction (0 derecelik açı), Sextile (60 derecelik açı), Square (90 derecelik açı), Trine (120 derecelik açı) ve Opposition (180 derecelik açı) açılarıdır.

⁵⁷ Muzaffer Ersoy, *Orta Çağ Astrolojisi ve Müslümanlar, Orta Çağ Felsefesi ve Kuramı. Orta Çağ Dönemi*, 2012.

⁵⁸ **Hyleg:** Ortalama yaşam süresinin hesaplanması.

⁵⁹ Kocku Von Stuckard, *Interreligious Transfers in the Middle Ages: the Case of Astrology*, Journal of Religion in Europe, 34-59, University of Amsterdam, Netherlands, , 2008, s. 34.

1.2.1. Hristiyanlar

Orta Çağ'da Hristiyanlar astrolojiyi mistik hareketler, politik olaylar ve teoloji ile bir araya getirmiştir. Bilgelik, hikmet ve mistik anlamların çağı olan Orta Çağ'da, astrolojinin önemli bir yeri vardır. Orta Çağ Hristiyanları, astrolojiyi genel olarak üç farklı biçimde kullanmaktadır. İlki, Tanrı'nın insanlara verdiği hikmeti anlamak için astrolojinin kullanılmasıdır. İkincisi, astrolojinin politik olayların anlaşılmasındaki rolü ile ilgili olan kısmı⁶⁰; üçüncüsü ise, astrolojinin insanların kaderini anlamak için kullanımınıdır. Bir de bu görüşlere tam ters şekilde, astrolojiyi "cadılık" suçlarından birisi olarak gören bazı kilise babaları da vardır. Ama genel anlamda bu dönemde astroloji çok büyük bir güç kazanmıştır. İlginç bir şekilde günümüzdeki pandemiyle gelen astrolojiye olan ilginin yükselmesine benzer bir şekilde, Orta Çağ'da da "kara veba"nın yayılmasıyla gelen astrolojiye büyük bir ilgi, merak ve hatta legalleştirme ve eğitime dahil etme durumu ortaya çıkmıştır.

Orta Çağ Hristiyan dünyasındaki astrolojiye olan bakış açısının iki zıt kutuptan oluşması ve bu kutupların keskinliğini Kırkoğlu şu şekilde aktarır:

*"Oxford Üniversitesi'nin 1249 yılındaki kuruluşunda, astronomi bir liberal sanat olarak, simya meteoroloji ve tıpla birlikte öğrenim programında bulunuyordu. Bununla birlikte yargı astrolojisi (judicial) Augustinus'un muhalefetine dayanılarak reddedilmekteydi. Zira astroloji Tanrı'nın arzusunu göz ardı etmekteydi. Bazı skolastik (Ortaçağ din felsefesi) din adamları ise, örneğin simyayla da uğraşan Albertus Magnus gezegenlerin ilkel dünya (alt dünya, madde dünyası) üzerinde etkin olabileceğini kabul ediyordu. Bu görüşe göre, insan ruhu ve insan iradesi Tanrı'nın bir görünümüydü ve astrolojik etkilerden bağımsızdı. Magnus'un öğrencisi ve en dikkat çeken din adamlarından olan Aquinolu Thomasso (1227-1274) Summa Theologiae adlı eserinde, göksel cisimlerin insan üzerinde dolaylı yollardan etkileri olabileceğini ve bu yüzden astrologların doğru öngörümeler yapabileceklerini ifade etmiştir (Nicolas Campion, An Introduction to the History of Astrology, s. 44.)."*⁶¹

1.2.2. İslam Dünyası

Orta Çağ, Müslümanlar için önemli bir dönemdir. Altın çağını yaşayan İslam dünyası, bu dönemde geleneksel astrolojik uygulamaların çoğunu benimsemiş ve

⁶⁰ Charles Burnett, *Astrology in the Medieval World: Isidore of Seville and Bede*, The Warburg Institute.

⁶¹ R. Hakan Kırkoğlu, *age.*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, s. 39.

geliştirmiştir. Müslümanlar, İslami astrolojinin kurucusu olarak kabul edilen İslam filozofu ve matematikçisi İbnü'l-Hazm'ın eserlerini kullanmışlardır.⁶²

Orta Çağ'ın sonunda astroloji Müslüman bilim insanları tarafından kullanılan bir bilim olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Örneğin, İbn-i Sina, astrolojiyi astronomi ve matematikle birleştiren ve onu kullanarak tarihsel olayların tahmin edilmesi için bir sistem oluşturan önemli bir Müslüman bilim insanıdır.⁶³ Astroloji açısından bir diğer önemli ekol ise, astrolojinin *gayb* bilgisi olmadığını savunan İhvan-ı Safa tarikatıdır.⁶⁴ İhvan-ı Safa, risalelerinde astrolojiyle ilgili bilgiler vermekte ve kozmik sistemin nasıl çalıştığına dair felsefi görüşler sunmaktadır.

İbn-i Arabî, 12. yüzyıl Mısırlı düşünür, İslami araştırmacı ve filozof, İslami astrolojinin günümüzde de bilinen en önemli temsilcilerindendir. İbn-i Arabî'nin astrolojiye olan ilgisini, düşüncesinin bazı özelliklerinden ve çalışmalarından anlamak mümkündür. İbn-i Arabî'ye göre, astroloji insanların dünyaya, evrene ve gezegenlerin hareketlerine karşı bir anlayış ve bilgiye sahip olmasıdır. İbn-i Arabî, evrenin bir bütün olarak algılanmasının⁶⁵ astrolojiyi anlamak için önemli olduğuna inanmaktadır.⁶⁶ İbn-i Arabî, astrolojinin okunmasının, yorumlanmasının ve kullanılmasının, doğru anlamaya ve anlamlı sonuçlar çıkarmaya bağlı olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁷ Ayrıca, astrolojinin, insanların kaderlerini anlamaya yardımcı olmak için kullanılabileceğini ve idrak sahibi kişilerin iyiliği için kullanılabileceğini de vurgular.⁶⁸ İbn-i Arabî, astrolojinin insanların dünyaya ve evrene karşı bir anlayış geliştirmelerine ve onların özüne dönmeyi öğrenmelerine de yardımcı olabileceğini ileri sürer.

1.3. Yeniçağda Astroloji

1.3.1. Rönesans

Rönesans dönemi, astroloji ve astronomiyle uğraşan kişilerin sayısının çoğalmasıyla ayrı bir önem kazanmıştır. Rönesans dönemi, matbaanın gelişimiyle

⁶² İbnü'l-Hazm, *Tahdhib al-Akhlaq*, 13. İstanbul, 2012.

⁶³ İbn-i Sina, *Kitabu'l-Shifa*, İstanbul, 2008.

⁶⁴ Abdullah Zorbacı, *İhvan-ı Safa Risalelerinde Gök Cisimlerinin İnsan Üzerindeki Etkileri*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Kasım 2020, s. 20.

⁶⁵ (Bkz. Vahdet-i Vücut)

⁶⁶ Titus Burckhardt, *Muhyiddin İbn Arabî'nin Mistik Astrolojisi*, Verka Yayınları, Bursa, Haziran 2020, s. 72.

⁶⁷ Muhyiddin-i Arabi, *Saatlerin Hazinesi*, Sümer Kitabevi, İstanbul, Haziran 2021, s. 201.

⁶⁸ Muhyiddin İbn Arabi, *Mevaki'un Nucum*, Kitsan Yayınları, İstanbul, 2020, s. 12.

astrolojinin çok daha fazla kullanımının anahtarını sunmuştur. Bu dönemde astroloji, bilimsel kurallar ve dünyanın sosyal yapısı arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılmış ve dönemin önde gelen bilim insanları tarafından desteklenmiştir. Örneğin, İtalyan filozof ve bilim insanı Picodella Mirandola astrolojinin kullanımının önemli bir bilimsel araç olduğuna inanmıştır.⁶⁹ Aynı şekilde Galileo Galilei yaptığı büyük astronomik keşiflerin yanısıra⁷⁰ astroloji konusunda da farklı teoriler ortaya koymuştur.

Kısaca anlatmak gerekirse bu dönem, astrolojinin tekrardan yükseldiği bir dönem olmuştur. Ancak diğer dönemlerden farklı olarak bu dönemde astroloji, yeni bilimsel keşifler yapmış bilim insanları tarafından güçlü bir şekilde kullanılmıştır. Bu bilim insanları da elitler ve kraliyet ailesindeki kişilere hizmet vermektedir. Dolayısıyla Roma döneminde kraliyetten kopup halka inen astroloji Rönesans'ta tekrardan saraya gelmiştir. Bu durumu Kırkoğlu şöyle aktarmaktadır:

“Bu dönemi astrolojinin altın çağı olarak görebiliriz. Aynı zamanda matematikçi ve filozof da olan ünlü astrologlar saraylarda yer almaktadır. İtalyan GerolamoCardano (1501-1576), İngiltere Kralı VI. Edward'ın horoskobunu yapmıştı, John Dee (1527-1608) Kraliçe I. Elizabeth'in danışmanlığını yapıyordu ve onun taç giyme töreni zamanını ayarlamıştı. Modern astronominin kurucuları olan Tycho Brahe, Johannes Kepler ve Galileo Galilei de astrolog olarak çalıştı. Brahe Danimarka kralının, Kepler Habsburgların, Galilei ise Medici ailesinin koruması altındaydı. XVI. Yüzyıldaki Din Savaşları sırasında Fransa Kraliçesi Catherine de Medicis ünlü astrolog Nostradamus'a danışmaktaydı.”⁷¹

1.3.2. Reform

Astroloji, 18. yüzyılda Avrupa'daki İhtilal döneminde önemli bir rol oynadı. O zamana kadar astroloji dini ve siyasi konularda kullanılmıştır. İhtilal döneminde astroloji daha çok dünyevi ve pratik amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde astroloji özellikle eğitim, politika, aile içi ilişkiler ve çeşitli sağlık konularında kullanılmıştır. Reform döneminde kurumsal düzeyde kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, Fransa'da 1792'de astroloji hükümet tarafından kullanılmak üzere kurulan bir komisyon tarafından gözden geçirilmiştir. Astroloji ayrıca askeri çalışmalar, madencilik ve tarım gibi alanlarda da kullanılmıştır.⁷²

⁶⁹ R. Currey & Ö. Döşer, *age.*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 50.

⁷⁰ Galileo Galilei, *İki Yeni Bilim Üzerine Diyaloglar*, Elips Kitap, Ankara, Kasım 2011.

⁷¹ R. Hakan Kırkoğlu, *age.*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2021, syf.40.

⁷² R. Currey & Ö. Döşer, *age.*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 51.

O dönemde, William Lilly, astroloji alanındaki en önemli isimlerden biridir. 16. yüzyılda İngiltere’de yaşamış ve astrolojinin birçok konusunda önemli araştırmalar yapmıştır.⁷³ Lilly aynı zamanda İngiltere’de astrolojinin yasal bir konuma kavuşmasının arkasındaki kişi olarak da kabul görür. Kendisi astrolojinin doğru ve dürüst bir şekilde uygulanmasını isteyen bir grup tarafından desteklenmiştir. 1647’de Lilly İngiliz astroloji okulunda okutulmak üzere astroloji ders kitaplarının geliştirilmesi için bir komisyon kurmuştur. Ayrıca kendisi İngiliz hükümetinin astroloji ile ilgili konular hakkındaki raporlarının hazırlanması için astrolojik araştırmalar yapan bir de grup oluşturmuştur. William Lilly astrolojinin araştırılması ve öğretilmesi için önemli bir isimdir. Astrolojiye olan tutkusu kendisi tarafından yazılmış kitaplar ile sonuçlanmıştır.⁷⁴ Bugün hala astroloji çalışmaları yapan pek çok kişi, William Lilly’nin araştırmalarını kullanmakta ve onun çabalarını özellikle astrolojinin yan dallarından birisi olan *horary*⁷⁵ alanında görmektedir.

1.3.3. Osmanlı’da Astroloji

Osmanlı’da astroloji, *İlm-i nücum* adıyla bilinmekte ve devlet kademesinde resmi olarak bu işi yapan kişiler yani *müneccimler* bulunmaktadır. Tinas bu kavramları şöyle açıklar:

*“Necm kelimesi Arapça yıldız demek olup nücum kelimesiyle de yıldızın çoğu kastedilir. Müneccim tabiri, necm kökünden türeyen, yıldız ilmiyle uğraşan, yıldızların hareket ve tesirlerini hesaplayan tencim kelimesinden gelmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda devlet nezdinde resmiyet kazanan müneccimbaşılık ise; padişahın tahta oturması, savaş ilanı, sadrazam tayini, düğün gibi önemli olayların en uygun ve uğurlu zamanını önceden belirlemek ve takvim hazırlamakla görevli olan müneccimlerin başı durumundaki kimseye denir.”*⁷⁶

Osmanlı İmparatorluğu’nda astroloji, Mısır, İran ve İslam kültürlerinden gelen bir geleneğin devamı olmuştur. Osmanlı astrolojiyi kendi inançlarına ve kültürüne uyarlayarak devletin neredeyse bütün kademelerinde kullanmıştır.

Osmanlı’da astroloji üst düzey komutanlardan, hükümdarlara ve çalışanlardan halka kadar tüm kademelerde kullanılmıştır.⁷⁷ En çok bilinen örneklerden birisi,

⁷³ William Lilly, *Christian Astrology*, 1647.

⁷⁴ William Lilly, *An Introduction of Astrology*, 1835.

⁷⁵ **Horary Astroloji:** Horary astroloji, belirli bir sorunun cevabını bulmak veya gelecekteki olaylar hakkında bilgi edinmek amacıyla kullanılan bir astroloji dalıdır. Bu astroloji türü, anlık bir sorunun veya bir olayın doğum anı haritası üzerinden yorumlama yaparak cevaplar sağlamaya odaklanır.

⁷⁶ Samet Tinas, *Doğru Vakit Ondan Sorulur*, Nihayet, Sayı 97, Ocak 2003, s. 23.

⁷⁷ C. Finkel, *Osmanlı Astrolojisi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Osmanlı hükümdarı II. Murat'tır. Ancak Fatih Sultan Mehmet ile beraber öne çıkan astroloji, Sultan Bayezid ile resmi bir hale gelmiştir.⁷⁸ Ayrıca astroloji, Osmanlı hükümdarlarının kararlarının alınmasında da etkili olmuştur. Astrolojinin Osmanlı İmparatorluğu'nda önemle kullanıldığının kanıtı, astrolojik yazılar ve astrolojiye dayalı kararların alınmasıyla ilgili yazılı kaynaklardır.⁷⁹

Osmanlı İmparatorluğu, zamanın en büyük ve ileri imparatorluklarından birisi olduğu gibi astroloji konusunda da çok farklı alanlarda⁸⁰ çalışan kalabalık, resmi bir müneccim kadrosuna sahiptir. Bunun haricinde, imsak vakitlerinin belirlenmesi, ezan saatlerinin düzenlenmesiyle ilgili de astrolojinin kullanıldığı kayıtlara geçmiştir.⁸¹ Osmanlı literatüründe müneccimlerin ve müneccimbaşlarının yazmış oldukları kayıtlara günümüzde de ulaşmak mümkündür. Günümüzde dahi hala bu kaynakların çevirileri devam etmektedir.⁸²

1.4. Astroloji ve Bilim Arasındaki İlişki:

1.4.1. Astroloji ve Bilimin Tarihsel Planda Birbirinden Kopuşları

Astroloji ve bilim arasındaki ilişki, uzun süredir tartışılmaktadır. Bir kısım, astrolojinin, insanın ve evrenin işleyişini anlamaya yardımcı olduğunu ve bu yüzden bilimsel olduğunu iddia ederken diğerleri ise astrolojinin; gözlemlere dayalı, deneysel kanıtlara ve tekrarlanabilir sonuçlara dayanan bir metodolojiye sahip olmadığını ve öznel yorumlara, inançlara dayalı olduğunu savunarak tamamen reddetmektedirler. Bu nedenle günümüz bilim çevresinin bilim olma çabasındaki bir disiplinin, doğru şartlar altında sınanmasını sağlayacak koşulları ortaya koymaması ve onu *safsata* olarak adlandırması bilim ile astrolojinin arasındaki çatışmayı daha da zor duruma getirmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın asıl amacı bilim ile astroloji arasında bir köprü kurmaya çalışmaktır. Bu da astrolojinin çalışma prensipleri ve bilgiyi edinme şeklini bilim felsefesi ekseninde değerlendirip onu anlaşılır kılmak ile olacaktır. Daha sonra ise tıpkı fenomenolojik bir yöntemde olduğu gibi astrolojiyi kendi içinde işleyen bir sistem olarak kabul etmek ve bilim felsefesinde ön plana çıkan görüşlerle astrolojinin

⁷⁸ Öner Döşer, *Tarihi Astroloji Araştırmaları*, Nihayet, Sayı 97, Ocak 2003, s. 15.

⁷⁹ A. Köksal, *Osmanlı İmparatorluğunda Astroloji*, Ege Akademik Yayınları, İstanbul, 2011.

⁸⁰ R. Hakan Kırkoğlu, *İlm-i Nücum and Its Role in the Ottoman Court During the Eighteenth Century*, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 47.

⁸¹ Öner Döşer, *Tarihi Astroloji Araştırmaları*, Nihayet, Sayı 97, Ocak 2003, s. 15.

⁸² Sadullah el Ankaravi, *Mecmuat-ül Ahkam*.

sınırlarını çizmek ve devamında astrolojiyi bilimsel literatür çerçevesinde değerlendirmek şeklinde olacaktır. Bu kapsamda ilk olarak astrolojinin tarihçesi içerisindeki astroloji ve bilim arasındaki kopuş zamanlarına göz atmakta yarar vardır. Böylelikle astrolojinin bilimden ayrışmasına sebep olan ‘gerçek’ farklılığın aslında metod farklılığı olduğu daha rahat anlaşılacaktır.

Astroloji disiplini ile bilim arasındaki ayrışmaya kronolojik olarak bakıldığında iki büyük dönüm noktası göze çarpmaktadır. Birincisi ‘mitostan logos’a geçiş’ olarak adlandırılan felsefenin ortaya çıkışıyla başlayan süreç, ikincisi ise Orta Çağ’ın sonunda teleskopun icadıyla başlayan ve materyalist felsefelerin ortaya çıkmasıyla devam eden süreçtir. Bu iki süreç de çok hızlı ve ani değil zamanla yaşanan farklı olaylarla olgunlaşan süreçlerdir. Dolayısıyla bu iki sürecin detaylı şekilde incelenmesi meselenin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

1.4.1.1. Mitos’tan Logos’a Geçiş ve Felsefenin Ortaya Çıkışı (İlk Kopuş)

Felsefe, diğer tüm bilimler gibi başlangıcından bu yana birçok gelişim ve yenilenme sürecine girmiştir. Bu gelişim ve yenilenme süreçleri, Aristoteles ile başlayan felsefe tarihi yazıcılığı sayesinde, Antik Yunan döneminden günümüz felsefesi dönemine kadar kayıt altına alınmıştır. Felsefenin binlerce yıllık bu geçmişi göz önünde bulundurulduğunda felsefenin başlangıcını içeren dönem diğer dönemlere kıyasla en çok tartışmalara sebep olan zaman aralığıdır. Özellikle de bilinçsel bir değişimin varlığını işaret eden ‘mitos’tanlogos’a geçiş’ olarak adlandırılan bu dönem, birçok filozof ve felsefe tarihçisi tarafından ele alınmış konulardan biridir. Kimileri bu dönemin ciddi anlamda keskin bir dönüş olduğunu iddia ederken kimisi ise böyle bir şeyin mümkün olamayacağından bahsetmektedir. O yüzden ‘mitos’tanlogos’a geçiş’ ciddi bir tartışma konusu olmuştur.

Felsefe’nin ortaya çıkışı dini-mitik düşünce şekillerine darbe vurmuştur. Dolayısıyla da bir zamanlar mitik-dini düşüncenin içerisinde bulunan astroloji de bundan payını almıştır. Bu sürecin ne olduğuna değinmeden önce ‘mitos’ ve ‘logos’ kavramlarının kısaca açıklanması gerekirçünkü felsefe literatüründe bu iki kavram genellikle birbirine karşıt olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla da günümüz bilim ve astroloji karşıtlığına benzer bir tutumun burada başladığını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

1.4.1.1.1. ‘Mitos’ Kavramı

‘Mitos’ tanımını net ve kesin olmayan bir kavramdır ancak kullanıldığı anlamlar yoluyla bize bazı bilgileri aktarmaktadır. Mitos’un kelime anlamı ‘söylence’ ve ‘duyulan söz’dür. Bazı literatüel çevirilerde ise ‘masal’ olarak adlandırılmaktadır.⁸³ Homeros’a kadar götürülen bu kavram genel olarak insan türünün yaratılışından kozmogonik anlatılara tanrıların ve diğer varlıkların hikayelerinden toplumu etkileyen olaylara (savaş, barış, afet, önemli bir kralın hikayesi, aşk, ölüm vb.) kadar geniş bir çerçeveyi ele alan anlatıları ifade eder.⁸⁴ İnsanın kendini ve doğayı anlamlandırmasında bir araç olan bu mitler dolayısıyla kendine has bir yapıya sahiptir. Bunun temel sebebi ise bu anlatıların zihinde bulunduğu ve söze döküldüğü ‘sembolik formdan’ kaynaklanmaktadır.⁸⁵ Bu nedenle semboller söz konusu olduğunda birçok kafa karışıklığı, çözümlenmesi gereken bir dizi kavram ve anlamlandırmadaki yöntemlerin yetersizliği söz konusu olacaktır. Bu durumu Bayat şu şekilde ifade etmiştir:

‘Mit, karışık işaretli, senkretik ve simgesel olduğundan onu şiir, dil, musiki ve ritimle aynileştirenler de vardır (Vico, Herder, Müller vb. bilim adamları). Bir grup araştırmacı miti izah eden, açıklayan bir tür tahkiye şekli olarak algılar (Bacon vb.). Miti geniş anlamda animizmle (Tylor), dinle (Lang) bağdaştıran araştırmacılar da vardır. Mitleri arkaik ritüellerin tasviri yansıması, daha doğrusu sihrin sonucu gibi değerlendirenlerin (J. Frazer) fikirlerini, sonradan ritüelist ekolün üyeleri (B. Malinowski) daha da geliştirdiler. 20. Yüzyılın son büyük mitologia alimleri mitolojiyi vacip hayat şartlarının sembolik ve mitolojik şekilde kavranılması gibi değerlendirilir (C. Levi-Strauss vb.).’⁸⁶

Bahsedildiği üzere bu sembolik anlatımlar ve mitolojinin karışık dünyası onu anlamayı zorlaştırmıştır. Aynı şekilde Bayat’ın da örneklerini verdiği şekilde, zorlaşan çözümlenme birçok farklı bakış açısını da beraberinde getirmiştir.⁸⁷ En nihayetinde mitos’un birden fazla tanımı oluvermiştir. Örneğin, yukarıda sözü geçen Levis Strauss’un ‘mitos’ anlayışını özetlemek gerekirse Özgöçer’in şu tanımı aydınlatıcı olacaktır:

‘Bu bağlamda, Levi Strauss’a göre bir dil biçimi olan mit, tıpkı dilin yaptığı gibi kendimizi ve dünyamızı anlamaya girişmenin yolunu açar. Bu açıdan bakıldığında mitoslar üzerinden üretilen sözcük dağarı, insana anlam arayışında

⁸³ Şükrü S. Ak, *Logos ve Mitoloji Ayırımına Platon Mitosları Üzerinden Bir Yorum*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 55, s. 441.

⁸⁴ Philip Wilkinson, *Efsaneler ve Mitler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s. 6.

⁸⁵ Ernst Cassirer, *Sembolik Formlar Felsefesi-2 (Mitik Düşünme)*, Hece Yayınları, Ankara, 2016.

⁸⁶ Fuzuli B., *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Neşriyatı, İstanbul, Kasım 2010. s. 13.

⁸⁷ Seda Toksoy (Çev.), *Semboller ve İşaretler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2021, s. 6.

eşsiz katkılar sunar. İnsan, bu anlatılar yoluyla, etrafını çevreleyen evreni zihninde evcilleştirerek ve doğallaştırarak anlamlı bir bütünün parçası kılar ve böyle yapmayla kendisini de evrenin bir parçası kalmış olur.’⁸⁸

Schelling’e göre ise mitos kendi anlamlılığını kendi içinde barındırıp sadece kendisi yoluyla çözülebilecek bir dildir. Tek tanrılı dinlerin vahiy içeriğini kendi içinde de taşıyan hakikati barındıran ayrı bir dildir ve bu yüzden de hayal gücünün uydurması anlamsız hikayeler bütünü değildir.⁸⁹ Peters’a göre ise efsanevi olayların sözlü yolla aktarılması anlatılması ve nakledilmesi kısaca “mitos” olarak adlandırılır. Jung’a göre mitos insanın psikolojik süreçlerini ve arketiplerini içeren kolektif bilinçdışının dışa vurumudur.⁹⁰ Görüldüğü üzere Antik Çağ’da Homeros ve Heisiodos’un “sözlü geleneği” ifade eden bir kelime⁹¹ olarak kullandığı mitos, zaman içerisinde büyük anlam değişimlerine uğramıştır.

Genel olarak toparlayacak olursak mitos içerisinde sembolik olanı, arketipik olanı ve dinsel olanı barındırmaktadır. Dolayısıyla astrolojinin dili olan sembollerle mitik olan arasında paralellik vardır. Örnek vermek gerekirse Satürn gezegeni astrolojide arketipik olarak “yaşlı adam, otorite, bilge kişi, resmi veya devlet kurumundaki kişi, ciddi kişilik, sınırlayıcı veya kısıtlayıcı kişilik” olarak kendini göstermektedir.⁹² Çıplak gözle görülebilen son gezegen olduğu için, sınırları koyan kişi veya sınırlarla ilgili olması ve aynı zamanda hayatının sınırının da ölüm olduğundan dolayı ölüme en yakın kişi (yaşlılar) olarak sembolize edilmesi astrolojinin tıpkı Schelling’in sözünü ettiği gibi kendi içerisinde çözülebilecek bir dil olmasından ileri gelmektedir. Jungcu anlamda da arketipik tanımlarla birebir örtüşmesi astrolojinin mitosla ilintli olduğunu göstermektedir. Yukarıda Levi-Strauss’a ait olan alıntıyı eğer tekrar okuyacak olursak Levi-Strauss’un tanımlamasının aslında astrolojiyi anlatan bir tanımlamaya benzemesi dikkat çekicidir. Bütün bunlara sonuç olarak, astrolojinin dilinin aslında bir çeşit *mitos dili* olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Öyleyse geriye mitos’un karşısına konulan *logos* kavramını irdelemek kalmaktadır.

⁸⁸ Mehmet Buğra Ö., *Felsefenin Doğuşuna İçkin Bir Unsur Olarak Mitos*, Kilikya Felsefe Dergisi, Sayı 1, Nisan 2019, s. 16.

⁸⁹ Nicolai Hartmann, *Schelling (Doğa-Özgürlük-Mitoloji)*, Fol Mak. Grup Medya Pro. Rek. Yay. A.Ş., Ankara, 2021, s. 86.

⁹⁰ Carl G. Jung, *İnsan ve Sembolleri*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2016.

⁹¹ Şükrü S. Ak, *Logos ve Mitoloji Ayırımına Platon Mitosları Üzerinden Bir Yorum*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 55, s. 441.

⁹² Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, AstroArt Yayınları, İstanbul, Şubat 2020, s. 106-107.

1.4.1.1.2. ‘Logos’ Kavramı

Mitos kavramındakine benzer bir şekilde, ‘logos’ kavramının da tam olarak tanımlanması zor ve tartışmaya açıktır. Etimolojik olarak ‘söylemek’ ve ‘konuşmak’ kelimelerinden türediği düşünülmektedir.⁹³ Ancak onun anlaşılmasını zor kılan özelliği filozoflar tarafından farklı anlamlarda kullanılmış olmasıdır. Böylelikle çağlar arasındaki kavram değişimi bir yana, aynı çağdaki farklı filozoflar tarafından bile farklı anlamlarda kullanılmış olması anlam kargaşalarına yol açmaktadır.

‘Dolayısıyla münferit bir kavram olarak logos her filozofta aynı şekilde açıklanmamıştır hatta bazı filozoflardan kalma fragmanlarda logos kavramı hiç karşımıza çıkmaz. Kavramı ilk kez ayrıntılı biçimde ele alan filozof olan Herakleitos’ta logos, her şeyin kendisine uyduğu, değişimin dayandığı, varolan her şeyi düzene sokan, her şeyi yöneten, her şeye nüfuz eden evrensel yasadır. Sofist Gorgias’a göre ise logos, büyük bir ikna gücüne sahip baştan çıkarıcı sözdür. Stoacılar ise logos evrendeki rasyonel düzenin ve rasyonel biçimde düzenlenmiş faaliyetin yaratıcısı olan kozmik akıl ilkesidir.’⁹⁴

Görüldüğü üzere ‘logos’ kavramını felsefeye ilk sokan kişi Ephesoslu Herakleitos’tur. Ona göre logos evrendeki nizamı sağlayan yasa yani yüksek akıldır. Dolayısıyla da kendi fiili felsefesini de yine bu ilahi akla yönelmek üzere kurmuştur. Öyleyse; kişi bu yolu (evrende düzeni sağlayan ‘akılın’ yolunu) tercih ederek ancak aklın ödevini ve ahlaki görevini yerine getirmiş olur.⁹⁵ Buradan çıkarılacak bir anlam daha vardır. O da Herakleitos’un ‘logos’ kavramının aynı zamanda ‘Tanrı’ ile ortak özellikler barındırmasıdır. Yani logos akılsal olanın yanında aynı zamanda ilahi olanı da temsil etmektedir. Dolayısıyla aklın kutsanmasına benzer bir anlam oluşmuştur. Buna benzer bir durum ile daha sonra İncil’in çevrilmesinde karşılaşılmıştır: ‘Dördüncü İncil’in yazarı ‘Başlangıçta Logos vardı ve Logos Tanrı ileydi ve Logos Tanrı’ydı (John 1:1)’ deyince terim Hristiyan ilahiyatında da kendine yer buldu.’⁹⁶ Dolayısıyla ‘logos’ kavramını ilk kullanan kişi olan Herakleitos onu akılsal nitelikte bir anlamla kutsiyet yükleyerek kullanmıştır. Her ne kadar o dönemin ortak inancıyla paralellik gösteren Orpheuşçu panteistik Tanrı inancı Herakleitos’un felsefi görüşünde kendini gösterse de bunun akılsal bir anlam kazanması yine Herakleitos’un logosa yüklediği

⁹³ Şükrü S. Ak, *Logos ve Mitoloji Ayırımına Platon Mitosları Üzerinden Bir Yorum*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 55, s. 441.

⁹⁴ Zeynep Berke, *İki Ayrı Perspektiften Mitos-Logos İlişkisi*, Kaygı Araştırma Makalesi, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bursa, 19(1)2020, s. 144.

⁹⁵ Macit G., *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016, s. 25.

⁹⁶ Anthony Kenny, *Antik Felsefe 1. Cilt*, Küre Yayınları, İstanbul, 2021, s. 36.

nitelikte mümkün olmuştur.⁹⁷ Öyleyse Herakleitos'un "logos"u bir çeşit kombinasyonu kendi içinde barındırmaktadır. O hem her şeyin içinde var olan panteistik ruh, hem de şeylere düzenini verip yolunu gösteren akli unsurdur. Öyleyse akıl bu yüksek aklın bir parçası olduğu için kendi içinde büyük sırları ve hakikati barındırmaktadır. Bir bakıma evrenin zihinselliği her akılda kendini gösterirken aslında her akıl da bu tanrısallığı kendi içinde taşımaktadır. O yüzden Herakleitos'un sisteminin diyalektik ve akıl temelli olmasına şaşmamak gerekmektedir.

*"İnsan kendi ruhuna özen gösterdikçe, onu daha kuru kıldıkça logosa yaklaşacaktır. Denilebilir ki, insan kendi içinde derinleştikçe kozmosun ruhuna yaklaşacak ve logosu kavrayacaktır. İnsan logosun kendisini meydana çıkarttığı yerdir. Ancak ruhun sınırlarında yürüyüp bunu keşfetmek son derece zor hatta neredeyse imkansızdır. Kendi ruhlarının logosunu keşfetmiş olan yani kendilerinde mevcut olan logosu kavramış olan insanlar daha doğru bir deyişle kendilerini keşfeden insanlar, evrenin her tarafına sinmiş olan değişimin ardındaki gizli harmoniyi de keşfederler. Bu anlamda Herakleitos ruha özel bir görev verir. Ruhun rasyonelliği, kozmosun rasyonelliğinin bireysel bir yansıması gibidir."*⁹⁸

Logos kavramını felsefe tarihinde kullanan ikinci filozof ise görüşleri ile Herakleitos'la hep zıtlaştığı düşünülen Parmenides'tir. Parmenides'in felsefesinin özellikle de Herakleitos ile çatışan yönlerinden bahsedecek olursak şüphesiz öncelikle bahsedilmesi gereken konu varlığın değişmez, bütün bir nitelikte olmasıdır. Parmenides'in ontolojisine göre *varlık Bir*'dir; bir bütündür ve asla bölünemez. Dolayısıyla da bu kendi içinde işleyen sistem, dışarıya kapalı olduğu için asla bir şey eksilmez, artmaz yani yoktan var, vardan da yok olamaz.⁹⁹ Bu en temel hatlarıyla bile Parmenides'in varlık hakkındaki düşüncesi, Herakleitos'un düşüncesiyle tamamen ters düşmektedir. Çünkü Parmenides'in görüşünde değişime yer yoktur. Ancak her iki filozof da "logos" kavramını kullanmaktadır. Herakleitosçu logosun ilahi boyutu bu kavramdan elendiğinde aslında Parmenides'in logos kavramı elde edilmektedir. Bu açıdan iki filozof da logosu akıl anlamlarında kullanmaktadır. Parmenides logosu doğru bilgi ve yanlış bilgi ayrımını yaparken doğru bilgiye giden yolda insanı yanıltacak olan "sanı"dan kurtulmanın tek yolu olarak görmektedir.¹⁰⁰ Bu doğrultuda Parmenides'te logos sanıyı saf dışı bırakan "akıl" süzgecini temsil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında

⁹⁷ Macit G., *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016, s. 25.

⁹⁸ Ali Han B., *Presokratiklerden Platon'a Logos Kavramı*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2016, s. 96.

⁹⁹ Macit G., *age.*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016, s. 26-27.

¹⁰⁰ Alfred W., *Felsefe Tarihi (Felsefe, Metafizik ve Bilim)*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 27-28.

özellikle ileride değinilecek olan ‘’mitos’tanlogos’a’’ ibaresiyle karşı karşıya konulan mitos ve logosun en ilkel şekli Parmenides’te gerçekleşiyor denilebilir.

Sonuç olarak söylenilebilir ki ‘’logos’’ kavramı farklı anlamlarda kullanılmıştır. Ancak bu anlamların ortak özelliği onun zihinsel bir süreci anlatması şeklinde olduğudur. En çok bilinen haliyle de akıl kullanımıyla ilgili olan anlamıdır. Dolayısıyla logos kendisinden olmayanı eleyen bir çeşit mekanik süreci temsil eden rasyonel bir yapıdır. Son olarak en önemli ayrıntı ise logos’un aslında başta Tanrı yani metafiziksel bir kavram niteliğinde kullanıldığı gerçeğidir. Bu nedenle logosun dini olanı içinde barındıran mitosla çatışması aslında bir bakıma ‘’tanrıların savaşı’’ olduğu içindir. Mitos ve logosun savaşı kendi içinde anlamlandırılan mit ile rasyonel mitin savaşıdır. Düşünce tarihine ciddi şekilde yön veren batı felsefesinin temelleri de bu logos ile kurulduğu için bilim çevresi bu ‘’Rasyonel Tanrı’’ yani logos çevresinde gelişmiştir. İlerleyen yıllarda bilimin ve onun bilgisinin tanrısallaştırılması ya da ilahlaştırılması bilimsel toplulukların kendi kilisesini kurması ve bu doğrultuda istedikleri disiplinleri bilim olarak kabul edip istemediklerini kabul etmemelerigibi sonuçlara yol açmıştır. Astroloji de bu Rasyonel Tanrı’nın aforoz ettiği bir disiplin olmuştur. Dolayısıyla günümüz bilim çevresinin genel anlamda ‘’logosun savaşçıları’’ ya da takipçisi olduğu iddiası logosun tarihsel süreçteki kullanımları göz önünde bulundurulduğunda araştırılması gereken bir gerçekliği de içinde barındırmaktadır. Bu yüzden de bilim ile astroloji disiplininin sınırlarını belirlerken kabaca bilim kavramının dayandığı *loji*’ye tekabül eden logosa başvurulması paradoksal bir durumu ortaya koymaktadır. Bu nedenle bilim ile astrolojinin yıllar süren çekişmesini aslında mitos ile logosun birbiriyle olan mücadelesi şeklinde de yorumlamak mümkündür.

1.4.1.1.3. ‘’Mitos’’ ve ‘’Logos’’ Kavramlarının Birlikte Kullanımı

Bu iki kavramın genel olarak analizi yapıldığına göre geriye ‘’mitos’tan logos’a geçiş’’ olarak adlandırılan olguyu açıklamak kalmaktadır. Ancak bu açıklamadan önce sözedilmesi gereken önemli bir husus daha vardır. O da bu iki kavramın beraber kullanıldığında genellikle zıt anlamlı olarak kullanılması hususudur. Mitos metafiziksel ve dini olanı, ritüeli ve subjektifliği içeren bir kavram olduğu için akılsal, açık-seçik, nesnel ve kaynağı açık seçik olan logosla büyük bir çatışma içerisine sokulmuştur. Tespit edildiği gibi Parmenides ile ilk örneklerini gösteren bu çatışma Platonla beraber üst düzeye taşınmış ve Aristoteles ile beraber bu tartışma zirveye ulaşmıştır. Dolayısıyla

mitos ve logos kavramları beraber kullanılırken karşılaştığımız metinlerde sanki ikisi bir arada asla olamayacak unsurlar olarak gözükmemektedir.

Mitos ve logos arasındaki bu farklılık her ne kadar bariz bir şekilde belli olsa da aslında ikisinin ortak bir özelliği vardır. O da ikisinde de hakikatin arayışı ihtiyacının bulunmasıdır. Daha somut bir şekilde açıklamak gerekirse insan hayatındaki veya doğadaki olguların sebeplerinin açıklanmak istemesi hem mitosta hem de logosta bulunmaktadır. Dolayısıyla mitos ve logos birbirinden ayrılırken aslında burada ayrılan şey bir çeşit fenomenleri açıklama metotudur.¹⁰¹

Örnek verilecek olursa antik Yunan'da bir çocuk annesine Güneş'in neden sabah ışık verip akşam ışık vermediğini sorduğunda mitos açısından anne çocuğuna bu durumun Apollo'dan kaynaklı olduğunu söyleyecektir. Hikâyede geçtiği üzere Apollo, Dünya üzerinde âşık olduğu sevgilisi Daphne'nin peşinden koşmaktadır. Ne kadar kovalarsa kovalasın sevgilisi sürekli ondan kaçmaktadır. Ana-tanrıça'nın kızı olan Daphne bunu annesine söylediğinde Tanrıça onu defne ağacına dönüştürür. Bunun yasıyla Apollo ağaçtan yaprakları alarak taç yapar ve senenin altı ayını Hiperborealar aleminde geçirerek yas tutar.¹⁰² Bu durumu logosaya da akla dayalı bir çerçevede açıkladığımızda Anaksimenes'in açıklamalarına yer verilebilir. Ona göre Güneş'in belli bir yörüngesi vardır, dünyanın etrafında döner ve dünyanın kuzeyi büyük dağlarla çevrili olduğu için akşamları Güneş görülemez.¹⁰³

Bu iki örnekten de gözlemlendiği üzere mitosun yöntemi ile logosun yöntemi birbirinden farklıdır. Fakat ikisinin de ortak gayesi doğal bir fenomeni açıklamaktır. Ancak belirtmek gerekir ki her ne kadar çoğunlukla felsefede mitos yalanları anlatan bir ifade olarak kullanılsa da burada önemli bir keşif söz konusudur. "Logos öncesi" dönemde yapılan gözlemler sonucu Güneş'in döngüsel bir ritmi olduğu keşfedilmiş, gece gündüzün yanı sıra, altı aylık olarak adlandırılan kış dönemi diğer altı aylık yaz döneminin döngüsellliği bahsedilen mitosta dramatize edilerek açıklanmıştır. Dolayısıyla aslında hem logos hem de mitos doğaya ilişkin doğru bilgiler içermektedirler. Bu yüzden bilim dünyasında bu unsurları zıt kavramlar olarak değerlendirmek yapılan yanlışlardan biri olarak görülebilir. Ancak, mitos-logos iki

¹⁰¹ Ahmet Erhan Ş., *Platon'da Mitolojik Düşünce ve 'Er' Mitosu*, Felsefe Dünyası, Ankara, 2010/2, Sayı 52, s. 265.

¹⁰² Philip Wilkinson, *Efsaneler ve Mitler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s. 28.

¹⁰³ Ufuk Özen B., *Sokrates Öncesi Felsefede Arkhe Sorunu*, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 5, 2018, s. 137.

karşıt unsur değil aynı hakikate ulaşmaya çalışan birbiriyle ilişkili yollar olarak değerlendirilebilir.

‘‘Mitos doğrudan logosla çatışmaz; aksine bir i ielikten söz edilebilir.’’¹⁰⁴

Sonuç olarak söylenebilir ki mitos ve logos kavramları beraber kullanıldığında ikisi de yöntemsel anlamlar taşımaktadır. İki farklı bilgiyi edinme yöntemi olarak ifade edilen bu iki kavram genellikle düşünce dünyasında birbirine zıt anlamlar olarak kullanılmaktadır. Ancak bu tam olarak doğru değildir. Çünkü ikisi de doğal ve beşerİ fenomenleri açıklamaya çalışan farklı ya da ilişkili yöntemlerdir. Dolayısıyla radikal bir farklılıktan ya da zıtlıktan bahsetmek söz konusu olamaz. Fakat bilim ile astrolojinin ayrıştığı ilk dönemeç olarak burası gösterilebilir çünkü yöntemler değişmiştir. Salt akılsal olan ile dramatik-lirik olanın birbirinden ayrıldığı noktadır bu. Anaksimenes’in kozmolojisiyle mitik kozmoloji karşılaştırıldığında bu durum bariz bir Şekilde gzlmektedir. Açıklanmak istenen fenomen aynı fakat yöntem farklıdır.

1.4.1.2. Kopernik, Teleskopun İcadı ve Materyalist-Pozitivist Felsefelerin Gelişimi (İkinci Kopus)

Aydınlanma ağı dini, bilimsel ve felsefi birçok farklı paradigmanın kökten değiştiği veya karşıt düşünürlerinin g kazandığı bir dönem olmuştur. Astroloji de bu değişimden kendi payına düşeni almıştır.

Rönesans döneminde bilim ve onun yönteminden elde edilen başarılar neticesinde on yedinci yüzyıl ve Aydınlanma dönemi, astronomi ile astroloji arasındaki ayrılışın hızlandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde bilimsel yöntem ve gözlemsel verilere dayalı çalışmalar astronomide daha baskın hale gelmiştir. Gökbilimciler gözlem yapmak, verileri analiz etmek ve evrenin fiziksel yasalarını anlamak için bilimsel metotları kullanmaya başlamışlardır.

Aydınlanma ağı’nda astronomi bilimsel bir disiplin olarak tanınmış ve matematik, fizik ve gözlem temelinde ilerlemeye başlamıştır. Artık astronomlar gezegenlerin hareketlerini, yıldızların özelliklerini ve evrenin yapısal özelliklerini daha objektif bir Şekilde araştırmak için gözlemsel verilere başvurmaktadırlar.¹⁰⁵

¹⁰⁴ şükrü S. AK, *Logos ve Mitoloji Ayrımına Platon Mitosları Üzerinden Bir Yorum*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 55, s. 442.

¹⁰⁵ Gingerich, O., *The Great Copernican Cliché*. The American Scholar, 62(4), 1993, s. 531-539.

Kısacası, Aydınlanma Çağı ve sonrasındaki bilimsel devrim dönemleri astronomi ve astroloji arasındaki ayrılığın hızlandığı ve astronomiyi bilimsel bir disiplin haline getirdiği dönemler olarak kabul edilmektedir. Böylelikle de hayatın düzenini açıklayan görüşler gökyüzünden yeryüzüne indirilmiştir.¹⁰⁶

Bu kopuşun ilk başlangıç noktası Kopernik'in Ptolemy'nin hilal şeklinde ilerleyen gezegenler sistemini değiştirerek gezegenlerin çembersel bir yörüngeye sahip olduğunu ileri sürmesi olmuştur. Daha sonra Johannes Kepler bu düşüncüyü geliştirerek gezegenlerin eliptik bir yörüngeye sahip olduğunu ortaya koymuştur.¹⁰⁷ Hem Kopernik'in hem de Kepler'in görüşlerinin ortak noktası Ptolemy'nin yer merkezli evren anlayışı yerine Güneş merkezli evren anlayışını ileri sürmeleridir. Bilimsel açıdan bu paradigmatik değişim, astroloji ile astronomi arasındaki kopuşun ilk ciddi basamağı olmuştur. Astroloji, Ptolemy'nin ileri sürdüğü yer merkezli (geosantrik) sistemle çalışan bir mekanizmayı aktarmaktadır.¹⁰⁸ Bu kapsamda astrologlar Kopernikçi sistemi yok sayıp Ptolemy'nin sistemi üzerinden mesleklerini icra etmeye devam etmektedir. Bu durum astrolojinin, bilimle karşı karşıya gelmesi olarak kabul edilir.¹⁰⁹

Daha sonra; teleskopun icadıyla birlikte geçmişte sihirli objeler olarak kabul edilen gök cisimleri, insanların görebileceği gök cisimlerine dönüşmeye başlamıştır. Böylece ilahi boyutta (*prima nova*) olduğu düşünülen göksel fenomenler maddi gerçekliklere dönüşmüştür.

‘Medici ailesine astrolog olan Galilei'nin teleskopu icat etmesi astronominin astrolojiden ayrı bir disiplin olarak belirmesinde önemli bir etkidir. Galilei Jüpiter'in uydularını bulmuş, Satürn'ün halkalarını keşfetmiş ve Venüs fazlarına dikkat çekerek bu gezegenin de Güneş etrafında döndüğünü göstermiştir. Kilise tarafından cezalandırılan Galilei evde hapis tutulmuştur.

Dönemin son ve en önemli fizikçisi Sir Isaac Newton'dır (1643-1727), Principia adlı eserinde evrensel çekim yasasını ortaya koyar. Böylece artık gezegenlerin melekler tarafından hareket ettirilmediği görüşü benimsenir. Bu durum astronomiyi astrolojiden tamamen koparmaktadır.’¹¹⁰

¹⁰⁶ Macit Gökberk, *age.*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016, s. 290.

¹⁰⁷ Barker, P., *Scientific Method in Ptolemy's Harmonics*, The British Journal for the History of Science, 2010, 43(3), s. 325-360.

¹⁰⁸ **Dipnot 2:** Ptolemy'nin kullanmış olduğu doğum haritaları, gökyüzünün doğum anında iki boyutlu bir kesitini temsil eder. Bu harita, ekliptik düzlemi kullanılarak, gezegenlerin ve burçların konumlarını gösterir. Ekliptik, burçlarla oniki parçaya bölünmüştür ve gezegenlerin tam olarak nerede konumlandığı da yine bu otuz derecelik parsellenmiş alanlara göre belirlenir. Yani burçlar aslında yıldızlarla bağlantılı değil; gündönümleri ve ekinokslar baz alınarak oluşturulmuş, matematiksel-geometrik eşit alanlardır.

¹⁰⁹ Ö. Döşer, *Astroloji ve Bilim*, AstroArt Yayınları, İstanbul, Aralık 2022, s. 50.

¹¹⁰ R. Hakan Kırkoğlu, **Göklerin Bilgeligi**, Doğan Kitap, 4. Baskı, Mart 2021, İstanbul, syf.43.

Bu bilimsel gelişmeler zamanla astronomi ile astroloji arasındaki ayrımın belirginleşmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak bir de bu dönemin bilimsel gelişmelerinin tetiklediği felsefi düşünceler mevcuttur. Aydınlanma Dönemi bu düşünce sistemlerinin astrolojik düşünce sistemiyle çatıştığı bir dönem olmuştur. Ancak ilginç bir şekilde tarihin tekerrür etmesi gibi bu durum yine felsefe ve astroloji arasındaki ilk çatışmaya benzer bir çatışmanın doğmasına sebep olmuştur. Salt akıl tarafından (Antik Çağ'da bu *logosdu*) yargılanmamış hiçbir şey bırakmayan bilim, anlamlandıramadığı her şeyi önüne katıp gitmiştir ve bu durum tıpkı mitos ve logos ayrımında olduğu gibi yöntemsel olarak gerçekleşmiştir. Yöntem ise rasyonalizmdir. Gökberk bu dönemden şöyle bahsetmektedir:

“Akla karşı beslediği bu güven yüzünden Aydınlanma düşüncesi geleneklerin köleliğinden kurtulacağına, kaderini kendisi kendi eliyle düzenleyeceğine, insanın özgürlük ve mutluluğunun boyuna artacağına inanır; bu güvenle tarihin oluşturduğu bütün kurumları aklın eleştirmesinden geçirir; toplumu, devleti, dini ve eğitimi aklın ilkelerine göre yeni baştan düzenlemeye girişir; nihayet yolunu aklın gösterdiği bu durumdan gelişip ilerleyen intellektüel kültür temeli üzerinde insanlığın birleşeceğine inanır.”¹¹¹

Dolayısıyla Aydınlanma dönemi, Aristotelesçi sistemi temellerine alan kilise ve astrolojinin büyük bir yıkımdan geçtiği, sekülerizmin gerçek anlamda uygulandığı ve yükseldiği bir dönem olmuştur. Böylece astroloji ve bilim arasındaki büyük ayrımın yapıldığı bu dönem ikinci önemli kırılma noktası olarak değerlendirilebilmektedir.

¹¹¹ Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi**, Remzi Kitabevi, Yirmidokuzuncu Basım, Ekim 2016, İstanbul, syf.291 (Vurgu ve tonlama bana aittir).

İKİNCİ BÖLÜM

ASTROLOJİNİN “SÖZDE BİLİM” OLARAK ADLANDIRILMASI VE BİLİM FELSEFESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Sözde-Bilim Kavramı ve Özellikleri

Bilim, insanın Dünya ve evrenin karmaşıklığını anlama ve çözme amacıyla geliştirdiği kapsamlı ve sistemli bir düşünme şeklidir. Bilimsel süreç ise gözlem, deney, analiz ve akıl yürütme üzerine kurulu bir düşünce biçimini içermektedir. Ancak bilimsel yöntemin gerekliliklerini karşılamayan ve sıklıkla spekülatif veya ideolojik temellere dayanan disiplinlerde bilimsellik maskesi altında yayılabilmektedir. Bu tür disiplinler akademik çevrelerde "sözde bilim" olarak anılmaktadır.

Sözde bilim, objektif kanıtların ve mantıklı akıl yürütmenin yerini kişisel inançların, duygusal yaklaşımların ve çoğu zaman da taraflı ideolojilerin aldığı, bilimsel etik ve metodolojiden sapmış disiplinleri ifade eder. Ancak görüldüğü üzere sözde bilim kavramı içerisinde bir çeşit *a priori* unsurlar barındırmaktadır. Çünkü sözde-bilim bir nevi bilimsel olmayanı nitelendirmesine rağmen bilimsel olanın ‘neliği’ üzerine çok az açıklama içermektedir. O yüzden sözde-bilim olarak sözü edilen kavram aslında bilimsel yöntemle ters giden bir çeşit damgalama çeşiti de olabilir. Bu çalışmanın ikinci kısmına başlarken ilk olarak ele alınan kavramın ‘sözde-bilim’ kavramı olması aslında astrolojinin günümüz bilim çevresi tarafından algılanma şekli konusunda bizlere bakış açısı sağlayacaktır. Öyleyse ilk olarak ‘sözde bilim’ kavramını açmak gerekmektedir.

"Sözde bilim" terimini icat eden kişi Amerikalı filozof ve bilim tarihçisi Paul R. Thagard'dır. 1978 yılında Thagard, "How Scientists Generate Explanations: A Theory of Discovery" (*Bilim İnsanlarının Açıklama Üretme Süreci: Keşif Teorisi*) adlı makalesinde bilim dışı veya bilimsel olmayan iddiaları ifade etmek için sözde bilim terimini ilk kez kullanmıştır. Thagard bu terimi bilimsel olmayan düşünceleri tanımlamak ve gerçek bilimden ayırmak için bir araç olarak sunmuştur. Öyleyse ‘sözde-bilim’ kavramının ilk kullanımındaki anlamı ‘bilimsel olmayan’dır ve bilim ile bilimsel olmayan arasında bir ayırım yapma amacıyla kullanılmıştır. Uyar bu kavramın içinin tam olarak doldurulmaması hakkında şunları söylemektedir:

“Sözlük anlamıyla sözdebilim (ya da bazı Türkçe kaynaklarda geçtiği haliyle sahte bilim), hatalı bir şekilde bilim olduğu düşünülen inanç ve uygulamalar

grubudur ("pseudoscience," n.d.). Sözlüklerde bir karşılığı bulunuyor olsa da literatürde bilimin kesin bir tanımı yapılamadığı gibi sözdebilimin de kesin bir tanımı bulunmamaktadır (Schoijet, 2009), ne var ki sözdebilimlerin tez, dayanak ve yöntemlerinin bilimin kesin standartlarından uzak olduğu fikri üzerinde bir uzlaşım bulunmaktadır (Pavić, 2013).''¹¹²

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere bilim ile sözde-bilimin ne olduğunun belirlenmesi tam olarak net değildir. Dolayısıyla böyle bir ayırımın yapılması da şüphelidir. Genel olarak ise, bilim felsefesi açısından sürekli tartışılabilen bilim ile sözde bilimin ayırt edilmesi problemine "sınır çizme problemi" (*demarcation problem*) adı verilmiştir. Kronolojik olarak da bu ayırım problemi, sürekli farklı içeriklerle karşılaştığı için tam olarak içeriğinin belirlenmesi de kolay değildir.¹¹³ Bu nedenle bilim felsefesi açısından bu ayırım problemine ilişkin verilen cevaplar her filozof açısından farklılık göstermektedir. Öyleyse; bu tanımlardan en belirgin ve öne çıkanlarını incelemek gerekmektedir. Bunlar içerisinden ise astrolojiyi "sözdebilim" olarak gören görüşler ele alınacaktır. Bunun sebebi bariz bir şekilde günümüz bilimsel görüşünün astrolojiyi sözdebilim olarak ele almasına sebep olan nedenleri incelemek ve gün yüzüne çıkarmaktır. Böylelikle bir yandan astrolojinin bilimsel olmayan yönleri tespit edilip bir yandan da bilimin astroloji üzerindeki önyargıları göz önüne serilecektir. Bu hususta da özellikle *bilimsel yöntem* konusu üzerinde durulacaktır. Çünkü birinci bölümde de açıkça işlendiği şekilde (mitostan logosa geçiş kısmında) astroloji ile bilim arasındaki çatışmanın sebebi en temelde bir yöntem çatışmasıdır. Bu karşılaştırmanın da en belirgin şekilde yapılabileceği görüşler; Mantıkçı Pozitivistler ile Karl Popper ve Thomas Kuhn'un görüşleridir.

2.2. Mantıkçı Pozitivistler ve Astroloji

2.2.1. Mantıkçı Pozitivistlerin Bilim Felsefesi Hakkındaki Düşünceleri

Mantıkçı pozitivism 20. yüzyılın başlarında Viyana Çevresi tarafından geliştirilen felsefi hareketin ismidir. Bu hareketin temel amacı bilimsel bilgiye dayalı olarak felsefenin temellerini yeniden inşa etmek ve metafiziksel spekülasyonları reddetmektir. Mantıkçı pozitivistler bilginin yalnızca ampirik gözlemler ve mantıksal

¹¹² Tevfik Uyar, *Astroloji Sözdebilimi ve Toplum İçin Yarattığı Tehditler Üzerine Bir Tartışma*, Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, İstanbul, Nisan 2016, s. 51.

¹¹³ Ezgi Kirman Çetinkaya-Canan Laçın Şimşek-Hüseyin Çalışkan, *Bilim ve Sözde-Bilim Ayırımı İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 32.

analiz yoluyla doğrulanabileceğini savunurlar. “Dünya, olduğu gibi olan her şeydir”¹¹⁴ düşüncesiyle hareket ederler.

Mantıkçı pozitivistlerin değinilmesi gereken en temel ilkelerinden biri “doğrulanabilirlik” ilkesidir. Bu ilkeye göre, bir ifadenin veya önermenin anlamlı olması için deneysel olarak doğrulanabilir olması gerekmektedir.¹¹⁵ Mantıkçı pozitivistler metafiziksel ve teolojik iddiaların ise bu ilkeye uymadığını savunurlar ve bu tür iddiaları anlamsız olarak nitelendirirler. Bu sebepten dolayı doğrulanabilirlik ilkesi bilimsel bilginin ampirik temellere dayanması gerektiği üzerine kuruludur.

Doğrulanabilirlik ilkesi bilimsel teorilerin test edilebilirliğini ve deneysel olarak doğrulanabilirliğini ön plana çıkardığı için mantıkçı pozitivistlere görebilimsel teoriler deney ve gözlem yoluyla sürekli olarak test edilmeli ve doğrulanmalıdır.¹¹⁶ Mantıkçı pozitivistlerin bu ilkeyi uygulamadaki asıl amaçları, bilimsel bilgi ile metafiziksel spekülasyonlar arasındaki ayrımı doğru şekilde yapabilmektir.

Ayrıca mantıkçı pozitivistler bilimsel dilin net ve mantıksal olarak tutarlı olması gerektiğini savunurlar. Rudolf Carnap ve Alfred J. Ayer gibi mantıkçı pozitivistler ifadelerin mantıksal analizi yoluyla anlamlı olup olmadığının ve aynı zamanda bilimselliğinin belirlenebileceğini savunmuşlardır. Bu yaklaşım, bilimsel teorilerin mantıksal tutarlılığını ve dilsel açıklığını vurgular.¹¹⁷

Bütün bunlara ek olarak özellikle; Otto Neurath, Rudolf Carnap ve Moritz Schlick gibi mantıkçı pozitivistler metafiziksel spekülasyonların bilimsel bilgiye katkıda bulunmadığını ve bu tür spekülasyonların bilimsel metodolojinin dışında tutulması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşım yine mantıkçı pozitivistlerin en önemli ölçütlerinden birisi olan ampirizmin bilimsel bilginin temeli olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Bir diğer önemli ölçüt de akımın adından da anlaşılacağı üzere mantıksallıktır. Örneğin, Carl Gustav Hempel bilimsel teorilerin mantıksal yapısını

¹¹⁴ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, Metis Yayınları, İstanbul, Ekim 2013, s. 15.

¹¹⁵ Ezgi Kirman Çetinkaya/Canan Laçın Şimşek/Hüseyin Çalışkan, *age.*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 4.

¹¹⁶ Ezgi Kirman Çetinkaya/Canan Laçın Şimşek/Hüseyin Çalışkan, *age.*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 28.

¹¹⁷ Ümit Öztürk, *Bilime Sınır Çizme Problemine Çözüm Arayışlarında Carnap ve Kuhn'un Bilim Felsefeleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistemik Felsefe ve Mantık Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s. 46.

analiz etmiş ve bilimsel açıklamaların mantıksal olarak nasıl yapılandırılması gerektiğini tartışmıştır. Bunu da dilin anlamları üzerinden açıklayıcı bir şekilde yapmışlardır. Bunu açıklarken dil ile mantık arasında işlevsel bir ilişki olduğunu ileri sürerek yapmışlardır. Öztürk bu durumu şöyle örneklendiriyor:

“Örneğin, sözcük dizileri biçimindeki “Sezar ve’dir.”, “Sezar bir asal sayıdır.” ve “Sezar bir generaldir.” ifadelerinin doğruluk koşulları klasik mantıkça değerlendirilip, ilk ifadenin, dilbilgisel (gramatik) sentaksa uygun olarak kurulmadığı, kimi sözcüklerin art arda dizilmesiyle oluşturulduğu dikkate alındığında, bir doğruluk-değerine sahip olmadığı; fakat ikinci ve üçüncü ifadelerin dilbilgisel sentaksa uygun olarak kuruldukları için birer doğruluk-değerine, sırasıyla yanlış ve doğru, sahip oldukları görülür. Oysa ifadeleri, klasik mantıkta olduğu gibi salt özne ve yüklem ilişkisi açısından değerlendirmenin felsefi bir çözümleme için yeterli olmadığını ileri süren Carnap, bir ifadenin dilbilgisel yapısını çözümlemenin yerine, o ifadenin mantıksal yapısını çözümlemenin gerekli olduğunu imleyerek, yukarıdaki ikinci ifadenin, doğruluk koşulları belirlenebilen ve dolayısıyla da bir doğruluk-değeri taşıyan üçüncü ifadeden farklı olarak, tıpkı birinci ifadede olduğu gibi doğruluk koşulları belirlenemeyen, yani doğruluk-değeri almayan bir ifade olduğunu belirtir.”¹¹⁸

Kısaca özetlemek gerekirse mantıkçı pozitivism bilim felsefesi ve analitik felsefe üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Doğrulanabilirlik ilkesi bilimsel metodoloji ve dil analizine yönelik yaklaşımlar, bilimsel bilginin değerlendirilmesinde önemli belirleyiciler olmuştur. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki mantıkçı pozitivistlerin metafiziksel iddiaları tamamen reddetmeleri, felsefenin kapsamını da daraltmıştır. Bilimsel bilginin ampirik ve mantıksal temellere dayanması gerektiğini savunmuşlar ve doğrulanabilirlik ilkesini bilimsel bilginin değerlendirilmesinde temel bir rehber olarak kabul etmişlerdir. Dolayısıyla da bu durum sosyal bilimler açısından bazı zorlanmaları da beraberinde getirmiştir.

2.2.2. Mantıkçı Pozitivistlerin Astroloji Hakkındaki Görüşleri

Mantıkçı pozitivismin astroloji hakkındaki temel değerlendirme eksenini doğrulanabilirlik ilkesine büyük önem vermesi ve metafiziksel spekülasyonları reddetmesi üzerine kuruludur. Bilginin bilimsel yöntemlerle doğrulanabilir olması gerektiğini savunurlar. Bu bağlamda, astrolojinin bilimsellik statüsü hakkında mantıkçı pozitivistlerin görüşleri bilimsel bilgi ve bilim dışı bilgi arasındaki sınırların belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

¹¹⁸ Ümit Öztürk, *age.*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistematik Felsefe ve Mantık Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, syf. 67.

Mantıkçı pozitivistlerin temel ilkelerinden birinin doğrulanabilirlik ilkesi olduğundan bahsedilmiştir. Bu ilkenin de temellerinin ampirik doğrulanabilirlik olduğunu iddia etmişlerdir.¹¹⁹ Genel olarak da astrolojinin doğrulanabilirlik ilkesine uymadığı düşünüldüğü için bilimsel bir disiplin olarak kabul edilmez.

Mantıkçı pozitivistler, astrolojiyi bilim dışı bir inanç sistemi olarak görmektedirler, çünkü astrolojik iddiaların deneysel olarak doğrulanamadığını ileri sürerler. Dolayısıyla da “metafizik” olarak değerlendirilmektedir. Mantıkçı pozitivistlerin metafizik olan her şeye karşı olan duruşlarının sebebini Çetinkaya şu şekilde açıklıyor:

“Mantıksal pozitivistlerin ortaya çıkış amacını iki nedene dayandırmıştır. Bunlardan birincisi Hegelci metafiziğe duyulan tepki, ikincisi ise bir bilim dalı olan fiziğin içinde bulunduğu bazı sorunların çözümüdür. Viyana Çevresi 1929 yılında yayınladığı “Dünyanın Bilimsel Kavranışı” adlı manifestosunda amaçlarını; bilimden teolojik ve metafizik öğelerin kuramsal olarak arındırılması ve felsefeye bilimsel bir nitelik kazandırılması olarak ifade etmiştir.”¹²⁰

Kısaca özetlemek gerekirse mantıkçı pozitivistler bilimsel bilgi ile bilim dışı bilgi arasındaki sınırların anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Doğrulanabilirlik ilkesi, bilimsel teorilerin empirik ve deneysel olarak test edilmesini vurgulamakta ve bilimsel bilginin anlamlı olmasını sağlamaktadır. Ancak mantıkçı pozitivistlere göre, astroloji, doğrulanabilirlik ilkesine uymadığı için bilimsel bir disiplin olarak kabul edilemez. Ayrıca metafiziğe olan keskin karşıtlıkları onları astroloji üzerine herhangi bir araştırma yapmak konusunda isteksiz bırakmıştır.

2.3. Karl Popper ve Astroloji

2.3.1. Karl Popper’in Bilim Felsefesi Hakkındaki Düşünceleri

Bilim felsefesinin özellikle modern döneme etki etmiş en önemli filozoflarından birisi şüphesiz Karl Popper’dir. Popper’in bilim alanındaki görüşleri, kendinden önceki ana akıma büyük oranda ters bir çizgide yer almaktadır. Bunun en başlıca sebeplerinden birisi “yöntem” konusudur. Özellikle yöntem söz konusu olduğunda bilimsel olanla bilimsel olmayan arasındaki çizgiyi de sert bir şekilde sorgulamaktadır. Çünkü bilimsel

¹¹⁹ Alper B. Yardımcı, *Thomas Kuhn ve Bilimin Doğası: Fen Eğitimi ve Bilim Felsefesi Açısından Bir İnceleme*, Tabula Rasa Felsefe & Teoloji Dergisi, Sayı 39, Denizli, Aralık 2022, s. 32.

¹²⁰ Ezgi Kirman Çetinkaya-Canan Laçın Şimşek-Hüseyin Çalışkan, *age.*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 30.

yöntemi bariz sınırlar içine çekmek daha önceki o yöntemle elde edilmemiş keşifler üzerinde de tekrardan düşünmeyi gerektirmektedir. Bu da bir bakıma bilim tarihinin yeniden değerlendirmesini yapmak anlamına gelmektedir. Karl Popper'ın bilim felsefesi üzerine yapmış olduğu çalışmalar da tam olarak buna sebep olmuştur. Kendisinden önce gelen *tümevarımcı* bilim anlayışına karşı çıkarak *tümdengelimci* bir yaklaşımı öne sürmüştür dolayısıyla da tümevarım sonucu elde edilen birçok teori ve bilimsel gelişmeyi de bir çeşit sorguya tutmuştur.

Popper'ın uyguladığı olduğu farklı metodlardan söz etmeden önce Aristoteles'ten bu yana bilim felsefesinin içinde var olan tümevarım ve tümdengelim bilimsel açıdan nasıl işlediğini kısaca aktarmak gerekmektedir.¹²¹

Tümevarım; Popper'dan önce bilimsel çevrenin (bilhassa pozitivist bilimsel çevre) deney ve gözlemlerle beraber kullanmış olduğu temel bilgi edinme aracıdır. Parçadan bütüne giderek çıkarımlar yapma yöntemidir. Basit bir örnek verilecek olursa gözlemlenen bir karganın siyah olması, "kargaların tümünün siyah olup olmaması" hakkında zihinde bir soru işareti oluşturur. Bu tek karganın ardından gözlemlenen birkaç karganın daha siyah olması ve bu devam eden süreçte gözlemlenen her karganın siyah olması doğrultusunda, "bütün kargalar siyahtır" önermesini elde etmek tümevarımsal bir çıkarımdır. Kısacası, parçadan bütünü bilmesini edinme yöntemidir. Daha doğrusu tikelden tümele doğru olan önermeler zinciridir.

Ancak tümevarımda tümel olan hakkında yapılabilecek kesin bir önermenin kaç tane tikel gözlem gerektirdiğiyle ilgili hiçbir ölçüt bulunmamaktadır. O yüzden de tam olarak kesin bir sonuç getirmemektedir. Karl Popper ise tümevarımsal bu yöntem buradan saldırarak tamamen karşı çıkmaktadır, ona göre bu yöntem bilimsellik kriterini değerlendirmek için kullanılamaz. Bunun en büyük sebebi olarak da bu tümevarımsal önermeyi doğrulayabilmek için örnekler bulmanın çok kolay olmasıdır.¹²² Kısacası Popper için, bir teoriyi bilimsellik kriterleri açısından değerlendirirken onu destekleyen örneklerin olması hiçbir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla da Popper bilimsellik

¹²¹ Ezgi Kirman Çetinkaya-Canan Laçın Şimşek-Hüseyin Çalışkan, *age.*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 32.

¹²² Ezgi Kirman Çetinkaya-Canan Laçın Şimşek-Hüseyin Çalışkan, *age.*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya, 2013, s. 32.

kriterinde “doğrulanabilirliği” devre dışı bırakmış, tümevarımı da çözümlenmesi gereken bir problem olarak görmüştür.¹²³

Karl Popper’ın bilim ile sözde-bilim ayırımında elemeye tabi tuttuğu tümevarım ve doğrulanabilirlik yerini farklı bir yöntemle bırakmıştır, *tümdengelim*. Tümdengelim doğası gereği tümelden tikele indiği için aslında bir çeşit *yanlışlama* yöntemini içermektedir. Dolayısıyla da Popper’a göre tümevarımdaki sonu gelmeyen örnek bulma çabasının yerini, tek seferde yanlışlamayla gelişen bilimsellik ispatı almalıdır Bilgili bu düşünceyle ilgili şunu da eklemektedir:

“Bilim, Popper’a göre doğrulamayla değil, yanlışlamayla ilerler. Doğruların toplamı değil yanlışın elenmesi bilimsel bilgiyi ilerletir. Bu nedenle kesin doğrulardan değil, şimdilik yanlışlanmamış hipotezlerden söz edebiliriz.”¹²⁴

Popper’ın bilimsel olanla bilimsel olmayan arasındaki bu sınır çizme probleminde tümevarıma yapmış olduğu eleştiri aslında tarihsel olarak dönemin en bilinen bilimsel otoritesi olan Avusturya Çevresi’nin savunmuş olduğu mantıksal pozitivistlere de bir eleştiridir. Mantıksal pozitivistler bu sınır çizme probleminde tümevarımı bilimsel yöntem olarak kabul etmişlerdir. Ancak Popper onların bu yaptığının “tutarlılık” açısından büyük bir yanlış olduğunu iddia etmektedir:

“Popper, sınır çizme sorununu çözmek için ilkin tümevarımcı mantığı ve sınır çizme sorununa çözüm arayan tüm tümevarımcı çabaları yadsır (1992:35). Ona göre sınır çizme ölçütü bir uyulaşım, halbuki Mantıkçı Pozitivistlere göre bu ölçüt, bilimle metafizik arasında varolan bir şeydir. Popper’e göre onların yanlışlığı esas nokta burasıdır, çünkü söz konusu sorunu bu şekilde çözmeye çalışmak, Mantıkçı Pozitivistleri tutarlı olmayan sonuçlara götürmüştür. Örneğin, tümevarımcı doğrulamayla bilimle sözde bilim ayırt edilemediği gibi, tümevarımcı doğrulama yöntemiyle bilimde metafizik yapılmıştır.”¹²⁵

Öyleyse Popper’a göre bilimselliğin ölçütü kendinden önceki düşünürlerin yani Mantıksal Pozitivistlerin sahip olduğu gibi doğrulama üzerine kurulu bir anlayış değil yanlışlama üzerine kuruludur.

¹²³ Ümit Öztürk, *Bilime Sınır Çizme Problemine Çözüm Arayışlarında Carnap ve Kuhn’un Bilim Felsefeleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistematik Felsefe ve Mantık Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s. 65.

¹²⁴ Alper Bilgili, *Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 24.

¹²⁵ Talip Kabadayı, *Yanlışlanabilirlik Ölçütüne Yönelik Eleştiriler Üzerine Bir Çalışma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, Haziran 2004, s. 33-34.

2.3.2. Karl Popper’ın Astroloji Hakkındaki Görüşleri

Sözü edildiği gibi bilimsel olan ile bilimsel olmayan ya da spesifik olarak sözde bilim arasındaki ayrımı yaparken de yanlışlanabilir olmayı Popper bilimsel bilginin ve bilimsel disiplinin temel özelliği olarak göstermektedir. Söz gelimi, “beyaz renkli karganın bulunması” bir bilginin yanlış olup olmadığını gösterebileceğinden dolayı bilimsel bir sınanmanın uygulanabilmesi için tek yol da bu “beyaz karga”nın arayışı içerisine girmektir. Bu yüzden Popper’ın görüşündeki temel unsur aslında bir bilginin yanlışlanabilir olup olmadığını *test edilebilmesidir*. Eğer bir görüş bu şekilde test edilemiyorsa ve sürekli kendi içinde kendini haklı çıkarıyorsa o zaman bilimsellikten söz edilemeyeceğinden bahsetmektedir. Bu yüzden ki Popper bilimsellik ölçütleri konusunda net bir sınır çizmiş ve bunun üzerine de günümüzde çoğu bilimsel çevrenin dahi, bilimsel olarak kabul ettiği kuramları reddetmiştir. Bilgili,Popper’ın reddetmiş olduğu düşünceleri ve Popper’ın bunları reddetme sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu nedenle Popper’a göre, bir iddia yanlışlanma potansiyelini barındırmıyorsa bilimsel değildir. Popper’ın burada aklında olan temel konulardan bazıları Marx’ın tarih teorisi, Adler’in psikolojisi ve Freud’un psikanalizi idi. Bu teorileri doğrulayan birçok gözleme rastlamak mümkündür. Bu nedenle Popper bir şüphe içindedir. Onlarla ilgili doğrulayıcı gözlemlerin çokluğuna vurgu yapar ve bu çokluğun bilimselliğe işaret etmediğini ifade eder. Marksizm de psikanaliz de potansiyel olarak yanlışlanmaya kapalıdır, dolayısı ile bilimsel uğraşlar değildir.”¹²⁶

Sözü edilen bu sebeplerden dolayı Popper astrolojiyi de tıpkı Marxist teori, psikanaliz ve Adler’in psikolojisi gibi sözde bilim olarak adlandırmaktadır. Çünkü ona göre, astrolojik argümanlar kendi kendini haklı çıkarmaktadır. Bu yüzden Popper astrolojiyi bir nevi dogmatik olmakla nitelendirmektedir.

Kısacası Popper'a göre, astroloji yanlışlanabilirlik kriterine uymadığı için bilimsel bir disiplin olarak kabul edilemez. Popper’ın yanlışlanabilirlik kriteri, bilimsel teorilerin test edilebilirliğini içeren bir durum olduğundan dolayı, astrolojinin test edilemez olduğunu iddia ederek sınır çizme probleminde astrolojiyi “bilim-dışı” olarak konumlandırmaktadır.

¹²⁶ Alper Bilgili, *Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, syf.24.

2.4. Kuhn ve Astroloji

2.4.1. Kuhn'un Bilim Felsefesi Hakkındaki Görüşleri

20. yüzyılın en etkili bilim filozoflarından biri olan Thomas Kuhn 1962'de yayımladığı "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" (*The Structure of Scientific Revolutions*) adlı eseriyle tanınmıştır. Bilimsel ilerlemenin doğası ve yapısı hakkındaki geleneksel anlayışın karşısında olan tutumu bu eserin en bilinen özelliği olmuştur. Kuhn'a göre bilimsel devrimler ve paradigmatik değişimler bilimsel gelişmenin olabilmesi için bir ön-koşuldur. Bu yüzden Kuhn'un bilim felsefesi bağlamındaki bilimsellik kriterini anlamadan önce "paradigma" kavramını biraz açmak gerekir.¹²⁷

Kuhn'un bilim felsefesine en büyük katkılarından biri, "paradigma" kavramıdır. Paradigma, belirli bir bilim topluluğunun paylaştığı inançlar, değerler, teknikler ve kurallar bütünüdür. Bu kavram, bilimsel araştırmaların nasıl yürütüldüğünü ve bilim insanlarının hangi soruları sorduğunu belirler. Paradigmalar bilimsel topluluklar tarafından kabul edilen teorik çerçeveleri ve metodolojik yaklaşımları içerir.¹²⁸

Kuhn'a göre, normal ya da olağan bilim¹²⁹ dönemlerinde bilim insanları bu ortak paradigma çerçevesinde çalışır ve araştırmalarını da bu doğrultuda yürütürler. Olağan bilim mevcut paradigmaya dayalı olarak problemlerin çözülmesine odaklanır ve bu süreçte yeni bilgiler elde edilir. Ancak zamanla ortaya çıkan anormallikler ve çözülmemiş problemler mevcut paradigmanın sorgulanmasına yol açar. Bu anomaliler bilimsel topluluk içinde huzursuzluğa neden olabilir ve bu da yeni ihtiyaçlar doğurur. Bazı bilim insanları bu ihtiyaçlara yeni çözümler aramaya başlar.

Kuhn, bilimsel devrimleri bu anormalliklerin birikmesi ve yeni bir paradigmanın eski paradigmanın yerini alması süreci olarak tanımlar.¹³⁰ Bu süreçte eski paradigma tamamen terk edilir ve yerini yeni bir paradigma alır. Bilimsel devrimler bilimin doğrusal ve birikimsel bir süreç olmadığını aksine kesintili ve dönüşümsel bir süreç

¹²⁷ Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press, 1962.

¹²⁸ Bilal Güneş, *Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fizik Bölümü, Ankara, s. 4-5.

¹²⁹ **Normal Bilim:** Kuhn bu kavramla bilimsel teorilerin doğa olaylarını açıklayabilmesi ön-koşulunu koymaktadır. Dolayısıyla da bir bilim, bu olayları açıklayabildiği sürece "normal bilim" olarak adlandırılabilir.

¹³⁰ Bilal Güneş, *Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fizik Bölümü, Ankara, s. 4.

olduğunu gösterir. Bu devrimsel değişiklikler bilimsel topluluğun dünya görüşünü ve araştırma yöntemlerini kökten ve tamamen değiştirir.

Kuhn'a göre, bilimsel ilerleme yeni paradigmalardan eski paradigmalardan yerinden ettiği bir süreçtir. Her paradigma kendine özgü bir dünya görüşü ve metodoloji sunar. Bu nedenle farklı paradigmalar arasında doğrudan bir kıyaslama yapmak zordur. Kuhn bu durumu¹³¹ eşölçülemezlik teorisine bağlamaktadır.¹³² Kuhn'un bu görüşleri onun rölativist olduğu yönünde görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bilgili, Kuhn'un rölativizm hakkındaki görüşünü şöyle açıklamaktadır:

“Thomas Kuhn, Bilimsel Devrimlerin Yapısı eserinden başlayarak rölativizmi çağrıştıran birçok unsura teorisinde yer vermiştir. Bu unsurların bazıları konvansiyonalizm tartışmasındaki benzerdir. Kuhn, konvansiyonalizme karşı takındığı pozisyona paralel bir şekilde rölativizm yakıştırmalarına da karşı çıkmıştır. Ne var ki teorisinde öyle unsurlar bulunmaktadır ki kanımızca hem o unsurların doğruluğunda ısrar edip hem de rölativist olmadığını iddia etmek mümkün değildir.”¹³³

Bir paradigmanın diğerine göre daha "doğru" ya da "yanlış" olduğunu söylemek yerine her paradigmanın kendi iç mantığı ve tutarlılığı içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunur.

Bu görüş bilimsel ilerlemenin doğasına dair geleneksel anlayışı radikal bir şekilde reddetmektedir. Geleneksel olarak bilimsel ilerlemekümülatif¹³⁴ bir süreç olarak görülmektedir. Yeni bulgular ve teoriler eski bilgilerin üzerine eklenir ve bilimsel bilgi sürekli olarak artar. Ancak, Kuhn'a göre bilimsel devrimler sırasında gerçekleşen paradigma değişiklikleri eski teorilerin ve yöntemlerin tamamen terk edilmesine ve yerlerine yeni teorilerin ve yöntemlerin geçmesine neden olur. Bu durum, bilimsel ilerlemenin kesintili ve dönüşümsel bir doğaya sahip olduğunu göstermektedir.

Kuhn'un paradigmalar ve bilimsel devrimler hakkındaki görüşleri bilim tarihi ve bilim sosyolojisi alanlarında yeni araştırma alanları da açmıştır. Kuhn'un çalışmaları

¹³¹ Karşılaştırılmazlık (incommensurability).

¹³² Alper Bilgili, *Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 85.

¹³³ Alper Bilgili, *age.*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 84-85.

¹³⁴ **Kümülatif**: Birikimsel.

bilimsel bilgi üretiminde sosyal ve kültürel faktörlerin önemini vurgulamıştır.¹³⁵ Çünkü bilim insanlarının içinde buldukları toplumsal ve kültürel bağlam onların araştırma sorularını ve yöntemlerini etkilediğini gözler önüne sermiştir. Bu bakımdan, bilimin sosyal yönünü ilk olarak ifade eden filozof Kuhn olmuştur. Buna ek olarak da bilimin bu sübjektif yönünün bilimsel bilginin doğruluğuna gölge düşürmeyecek şekilde nasıl olması gerektiği üzerine de çabaları bulunmaktadır. Yardımcı, Kuhn'un bu tutumunu şu şekilde açıklamaktadır:

*“Thomas Kuhn bilimsel değerlendirmelerde değer yargılarının ve kültürel unsurların kaçınılmaz olduğu düşüncesindedir. Kuhn, Popper'ın aksine sosyolojik etmen ve değerleri de işin içerisine katarak bir bilimsel nesnellik değerlendirmesi yapmaktadır. Bu doğrultuda, o bilimde fazlasıyla öznel unsurları vurguladığı eleştirilerine imkân vermeyecek şekilde bilim insanlarının takip etmesi gereken ve tavsiye niteliğinde olan belirli değerler neticesinde bilimsel nesnellığın ve rasyonelitenin sağlanabileceğini ifade etmektedir.”*¹³⁶

Sonuç olarak Thomas Kuhn, bilimsel devrimler ve paradigmlar hakkındaki görüşleriyle bilim felsefesine önemli katkılarda bulunmuştur. Onun çalışmaları bilimsel ilerlemenin doğası hakkında yeni bir anlayışın gelişmesinde yardımcı olmuştur. Kuhn'un bilim felsefesi hala tartışılan ve araştırılan bir konudur ve bilimsel düşüncenin evrimini anlamak için önemli bir referans noktasıdır. Kuhn'un çalışmaları bilimsel bilgi üretiminin dinamik ve dönüşümsel doğasını vurgulamakta sosyal yapının ve bilimsel toplulukların dünya görüşlerini değiştirdiğini ifade etmektedir.

2.4.2. Thomas Kuhn'un Astroloji Hakkındaki Görüşleri

Thomas Kuhn'un düşüncelerinin bilimsel paradigmalara ve bilimsel devrimlere dair bir yenilik getirdiğinden bahsedilmiştir. Bu yüzden Kuhn'un bu çalışmaları sadece modern bilimlere değil aynı zamanda tarih boyunca var olmuş farklı bilgi sistemlerini ve bilim dışı kabul edilen alanları da kapsamaktadır. Bu bağlamda Kuhn'un astrolojiye dair görüşleri bilimsel bilgi ve bilim dışı bilgi arasındaki sınırların anlaşılmasında önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla ilk olarak Kuhn'un ‘paradigma’ kavramı ekseninde astrolojiye bakış açısını değerlendirmek gerekmektedir.

¹³⁵ Alper Bilgehan Yardımcı, *Bilimsel Bilginin Sosyolojisi ve Keşif-Gereçlendirme Ayrımı Üzerine*, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı 28, Denizli, Güz 2019, s. 399.

¹³⁶ Alper Bilgehan Yardımcı, *Kültür ve Değerlerin Bilimdeki Rolü: Popper ve Kuhn'un Bilimsel Nesnellik Anlayışı*, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Denizli, 2021, s. 84.

Kuhn'un paradigma kavramı belirli bir bilim topluluğunun paylaştığı ortak inançlar, değerler ve yöntemler bütünüdür. Öyleyse bir alanın bilimsel olup olmadığını belirleyen en önemli faktörlerden biri o alanın bir paradigmaya sahip olmasıdır. Astroloji ise tarih boyunca birçok farklı kültürde yaygın olarak benimsenmiş ve uygulanmıştır ancak modern bilim topluluğunu bilim dışı olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla da ters bir perspektiften bakıldığında geçmiş çağların gerçekliğinde astroloji bilimselliğini korumakta hatta astronomiden ayrı bir alan olmadığı da vurgulanmaktadır.¹³⁷

Kuhn'un düşüncesi baz alındığında astrolojinin bilimsel olarak kabul edilmemesinin ilk nedeni belirli bir paradigma çerçevesinde işlememiş olması ve olağan bilim döneminde çözecek bulmacalarının olmamasıdır. Astroloji, bilimsel devrimler ve paradigma değişiklikleri yaşamamış ve bu nedenle de bilimsel bir disiplin olarak evrim geçirmemiştir.¹³⁸ Dolayısıyla Kuhn'un bakış açısıyla, astroloji bilimsel metodoloji ve paradigmatik çerçeve açısından yetersiz kalmaktadır. Böylelikle astroloji modern bilimsel devrimler ve paradigma değişiklikleri sırasında bilimsel topluluk tarafından kabul görmemiştir. Çünkü mevcut bilimsel paradigmatiklere uyum sağlayamamış ve bu paradigmatiklere entegre olamamıştır. Bu durum astrolojinin zamanla bilimsel topluluk tarafından dışlanmasına ve bilim dışı olarak kabul edilmesine yol açmıştır.¹³⁹

Kuhn'a göre astrolojinin bir bilim olamamasının diğer sebebi ise bilimsel metodolojiden uzaklığıdır. Bilimsel metodoloji, deneysel doğrulama, tekrarlanabilirlik ve tahmin edilebilirlik gibi kriterlere dayanır. Astroloji bu kriterlere uymadığı için bilimsel metodolojiye uygun kabul edilmez. Çünkü astrolojinin "çözecek bir problemi bulunmamaktadır."¹⁴⁰ Bu durumu Uslu şu şekilde ifade etmektedir:

"Astroloji ise, ilgisine boz-yap çözme imkânı vermez, bu yüzden de Kuhn'a göre bilim değil, sahte-bilimdir. Zira astrolojide, teorilerle ya da açıklamalarla örtüşmeyen tikel durumlar ortaya çıktığında teoriyi sorgulamak, düzeltmek, geliştirmek hatta gerekirse kökten değiştirmek gibi nedenlerle boz-yap araştırması yapma çabası yoktur. Kuhn, "astroloji konusunda ne kadar yetenekli ve uzman olursa olsun hiç kimse hatalı çıkan söz konusu tikel durumlardan yola

¹³⁷ Şerife Akpınar, *Lami'nin Vamık u Azra Mesnevisinde Astrolojik Unsurlar*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 171.

¹³⁸ Paul R. Thagard, *Why Astrology is a Pseudoscience*, Philosophy of Science Association, Chicago Journals, 1978, s. 228.

¹³⁹ Paul R. Thagard, *age.*, Philosophy of Science Association, Chicago Journals, 1978, s. 229.

¹⁴⁰ Ümit Öztürk, *Bilime Sınır Çizme Problemine Çözüm Arayışlarında Carnap ve Kuhn'un Bilim Felsefeleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistematik Felsefe ve Mantık Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s. 146.

çıkarak onları astroloji geleneğini gözden geçirmek için yapıcı bir girişim fırsatı olarak değerlendiremez” der. İşte bu sebeple Kuhn’a göre astroloji, hatalı bilim değil sahte-bilimdir; yani bilimsel görünümlü bir aldatmacadır.’’¹⁴¹

Sözü edilen yap-boz çözüme etkinliği ekseninde; Kuhn’a göre, astrolojik iddialar, genellikle gözlemsel ve deneysel olarak doğrulanamamaktadır. Çünkü astrolojik tahminlerin doğruluğu bilimsel olarak test edilemez ve tekrarlanabilir deneylerle de doğrulanamaz. Bu nedenle, astroloji bilimsel metodolojiye uygun bir disiplin olarak kabul edilemez.

Kısaca özetlemek gerekirse; Thomas Kuhn'un bilim felsefesi, bilimsel ve bilim dışı bilgi sistemleri arasındaki sınırların anlaşılmasında astrolojiyi bir örnek olarak göstermiştir. Kuhn'a göre, astroloji bilimsel bir paradigma çerçevesinde işlememesi ve bilimsel metodolojiye uygun olmaması nedeniyle bilim dışı kabul edilmektedir. Buna ek olarak da astrolojinin çözecek hiçbir yap-bozu ya da bulmacası olmadığı için onun bir bilimsel etkinlik olmadığını öne sürer Kuhn. Ancak, Kuhn'un çalışmaları, bilimsel bilginin dinamik ve dönüşümsel doğasını vurgulamakta ve bilim dışı bilgi sistemlerinin de kültürel ve tarihi bağlam içinde değerlendirilebileceğini gösterdiğinden dolayı Popper gibi çok keskin bir yaklaşım göstermemektedir.

¹⁴¹ Ferit Uslu, **Bilimselliğin Kriteri ve Sınırları Problemi – Bilim, Bilim Olmayan ve Sahte Bilim**, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 10, sayı: 19, Ocak 2011, Çorum, syf. 21.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASTROLOJİNİN BİLİMSEL OLARAK SINANABİLMESİNİN MÜMKÜNLÜĞÜ VE FARKLI BİLİM FELSEFESİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümün temel amacı, daha önce ele alınmış bilim felsefesi görüşleri üzerinden giden bir eleştiri hazırlamaktır. Astrolojiyi bir çeşit sözde-bilim olarak nitelendiren bu görüşlerin astrolojinin tam olarak ne olduğunun kavranamamasından kaynaklı olarak ortaya çıktığının bilincinde olarak yazılan bu bölümde bu görüşlerin bilimsellik kriterleri üzerinden gidilerek astrolojinin gerçekte nasıl çalıştığıyla karşılaştırılacaktır. Bu bölümün asıl amacı astrolojinin bilim olduğunu iddia etmek değil içeriğinin doğruluğu veya yanlışlığının bilimsel olarak sınanabileceğini ortaya koymaktır. Bunların yanında astrolojinin içindeki bilimselliğe aykırı olan kısımların da tespiti sağlanacaktır. Böylelikle binlerce yıllık birikime sahip olan bu disiplinin kendi içerisinde de sınır çizilecektir.

İkinci bölümdeki sıralamaya uygun olarak, bu bölüm sırasıyla mantıkçı pozitivism, Karl Popper ve Thomas Kuhn'un görüşleri üzerinden astrolojinin bilim felsefesi eksenli değerlendirmesiyle başlayacaktır. Ancak öncelikle astrolojinin çalışma mekanizması hakkında bazı bilgiler vermek gerekmektedir. Çünkü "gerçek astrolojinin" nasıl çalıştığı bilinmeden bu bilim felsefesi teorileriyle karşılaştırılması günümüz bilim insanlarının düştüğü hataya düşmek olacaktır.

3.1. Astrolojinin Çalışma Prensipleri

Öncelikle değinmek gerekir ki astroloji disiplini ona popülerliğini kazandıran köşe yazılarındaki biçiminin aksine oniki burç yorumu şeklinde yapılmamaktadır. Bu durum modern zamanla ortaya çıkmış olup astrolojinin binlerce yıllık tarihinde daha önce hiç karşılaşılmamış bir durumdur. Öyleyse astroloji ile ilgili popüler algı bir kenara bırakılıp antik çağlardan günümüze kadar gelen fundamentallerinden bahsetmek gerekmektedir. Bunların en temelinde ise "astroloji haritası" veya diğer ismiyle "horoskop" vardır.

3.1.1. Astroloji Haritası (Horoskop)

Astroloji haritası, doğum anında gökyüzünde bulunan gezegenlerin konumlarını ve birbirleriyle yaptıkları açıları gösteren iki boyutlu, çembersel bir diyagramdır. Bu harita kişinin doğduğu an ve yere göre hazırlanır ve "doğum haritası" veya "natal harita" olarak da adlandırılır. Astrolojide bu harita kişinin karakter özelliklerini, potansiyel yeteneklerini, yaşamındaki olası olayları ve yaşam yolunu anlama vb. birçok farklı faktörü anlamaya yardımcı olmak üzerine kuruludur.

3.1.2. Doğum Haritasının Bileşenleri ve Kullanımı

Harita, on iki burç, on iki ev¹⁴² ve on gezegenin (Güneş ve Ay dahil) konumlarına dayanır (klasik astrolojide ise yedi gezegen) ve bu yerleşimlerin birbirleriyle olan açıları önem kazanır. Dolayısıyla da bir doğum haritasının en temelde dört önemli unsuru vardır; gezegenler, burçlar, evler ve açılar.

Her gezegen farklı bir arketipi¹⁴³, bir kapasiteyi ve etkiyi temsil ederken;bu gezegenlerin bulunduğu burçlar bu arketipin nasıl ifade edildiğini gösterir. Evler ise bu arketipin yaşamın hangi alanlarında ortaya çıkacağını belirtir. Açılar ise bu arketipler arasındaki ilişkileri gösterir.

Her uzay-zamansal noktanın kendine has bir doğum haritası vardır. Doğum haritasındaki gezegenlerin konumları o yüzden asla birbirinin aynısı olmamaktadır. Bu da astrolojinin pratikte uygulanmasını en çok zorlaştıran etmenlerden birisidir. Tıpkı Herakleitosçu 'akış' anlayışında olduğu gibi, göksel cisimlerin de bir akışı vardır. Bir gökyüzü durumunun birebir aynısı kendisini asla tekrarlamamaktadır. Dolayısıyla da astrolojinin felsefi temeli Herakleitosçu diyalektikle paralellik gösteren, akıp giden bir nehirdir.¹⁴⁴ Gökberk bunu şöyle özetlemektedir:

*'Buna karşılık Herakleitos, şunu belirtmekten usanmaz: Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan değişmedir, hiç durmayan bu değişme içinde kalan, sürüp giden hiçbir şey yoktur. Pantarei – her şey akar: bu onun anagörüüşü.'*¹⁴⁵

Tıpkı her uzay-zamanın fotografik gökyüzünün kendine has olması gibi her insanın veya her olayın da kendine has bir doğum haritası bulunmaktadır. Bu da köşe

¹⁴² EV:360 derecelik gök haritasının 30'ar derecelik parsellere bölünmesiyle oluşan ve hayatın farklı alanlarını gösteren 30 derecelik bölümlerin her biri.

¹⁴³ **Dipnot 3:** Arketipin ne olduğu, ilerleyen kısımlarda daha çok açıklanacaktır.

¹⁴⁴ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi (Felsefe, Metafizik ve Bilim)*, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 31.

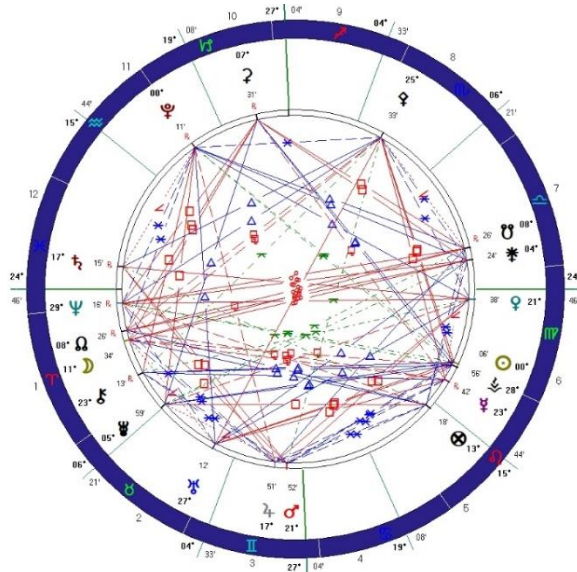
¹⁴⁵ Macit Gökberk, *age.*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016, s. 24.

yazılarındaki on iki burçluk yorumların aksine aslında astrolojinin başlangıcı olan her canlı veya olayın kendine has bir yaratım olduğunu ileri sürdüğünü göstermektedir. Nitekim bu iddia astrolojinin her şeyi on iki burçla açıklamaya çalıştığı gibi bir indirgemeci popülist yaklaşım yüzünden genel bilim çevresi tarafından yanlış değerlendirildiğinin bir kanıtıdır. Dolayısıyla da astroloji hakkında ileri sürülen iddiaların veya yapılan bilimsel çalışmaların bu indirgemeci yaklaşımla ele alınmaması gerekmektedir. Çünkü ne yazık ki günümüzde astroloji hakkında yapılan bazı bilimsel çalışmalar da bu kökeni en fazla elli yıl öncesine dayanan safsatalar üzerine kurulu yapılmaktadır.

Yapılan bu yanlışın belirlenmesi doğal olarak başka bir soruyu akıllara getirmektedir; ‘‘öyleyse astrolojinin kullandığı temel yöntem nedir?’’. Öncelikle astrolojide antik çağlardan bu yana ‘‘gözlem’’ kullanılmaktadır. Tıpkı diğer doğa bilimlerinde de olduğu gibi gözlem üzerine kurulu olması belki de başlarda astronomi ile astroloji arasında neden bir ayrım olmadığını açıklayabilir. Ancak astrolojinin astronomiden yöntemsel olarak ayrıldığı asıl nokta temelinin ‘‘analoji’’¹⁴⁶ üzerine kurulu olmasıdır. Çünkü gökyüzü hiçbir şekilde kendini tekrar etmiyorsa göksel cisimlerin insanlar veya olaylar üzerinde etkisinin olup olmadığını anlayabilmek için kullanılacak en mantıklı yöntem bu olacaktır. Kısacası benzer göksel konumların benzer sosyal durumlarla eş zamanlılığı olup olmadığı gözlemlenmektedir astrolojide, yani gözlem analoji üzerine kurulu olarak yapılmaktadır.

¹⁴⁶ **Analoji:** Analoji, farklı iki olgu arasındaki benzerlikleri kullanarak bir durumu veya kavramı açıklamaya yarayan bir karşılaştırma yöntemidir.

Transits 22 Aug 2024
 Event Chart
 22 Aug 2024, Per
 20:44:48 BAT -3:00
 denizli, Turkey
 37°N44'45" 029°E05'29"
 Geocentric
 Tropical
 Placidus
 Mean Node

USER-DEFINED POINTS		
♄	Jun	04°-24'
♁	Pf	13°-47'18"
♁	Ves	28°-03'56"
♃	Pal	25°-08-33
♃	Cer	07°-43'31" ♀
♃	Hyg	05°-08'59"
♃	Chi	23°-11'13" ♀
♁	Nod	08°-17'26" ♀
♁	SNO	08°-26'00" ♀

147

Yukarıdaki örnekte verilen doğum haritası klasik bir horoskopun bütün özelliklerini karşılamaktadır; gezegenler, açılar, zodyak yerleşimleri ve ev gösterimleri. Bunların bir tanesi eksik olduğunda astrolojik açıklama yapılamamaktadır. Örnek verilecek olunursa ev (kadran) sisteminin tam bilinmemesi başlangıcı olan bu varlığın coğrafi özelliğinin bilinmemesi olacağı için Prens William ile onunla aynı tarih hatta dakikada doğmuş olan Bağdat'taki bir çocuğun eşit değerlendirilmesi anlamına gelecektir.¹⁴⁸

Örnekte verilen bu harita; bir anın bir mekân düzlemindeki gökyüzü durumunu göstermektedir. Ancak anlaşıldığı üzere bu şimdinin retrospektifinden aslında ölü bir zamanın, yani geçmişin bir anı yani parçasıdır. Bu harita bir kişiye, bir olaya, bir şirkete veya bir gemiye dahi ait olabilir (özellikle Osmanlı döneminde gemilerin doğum haritaları üzerine devlet kademesinin özel bir ilgisi bulunmaktadır)¹⁴⁹. Dolayısıyla da bu harita astrolojinin konusu olan nesnenin; özelliklerini, potansiyellerini, karşılaşılabileceği olası problemlerini, güçlü ve güçsüz yönlerini, aynı zamanda çevresindeki farklı elementlerle olan farklı etkileşimlerini ve hatta kendi içsel etkileşimlerini göstermektedir. Ancak astrolojide sadece bir doğum haritası üzerinden özelleştirilmiş ve ayrıntılı öngörüler yapmak oldukça zordur. Gerçek öngörü ise; bu geçmişteki bir uzay-

¹⁴⁷ **Görsel 1:** 22 Ağustos 2024, saat 22:44, Denizli/TÜRKİYE uzay-zamanına ait; geosantrik, tropikal zodyak, Placidius kadran sistemine sahip doğum haritası örneği (Görsel bana aittir).

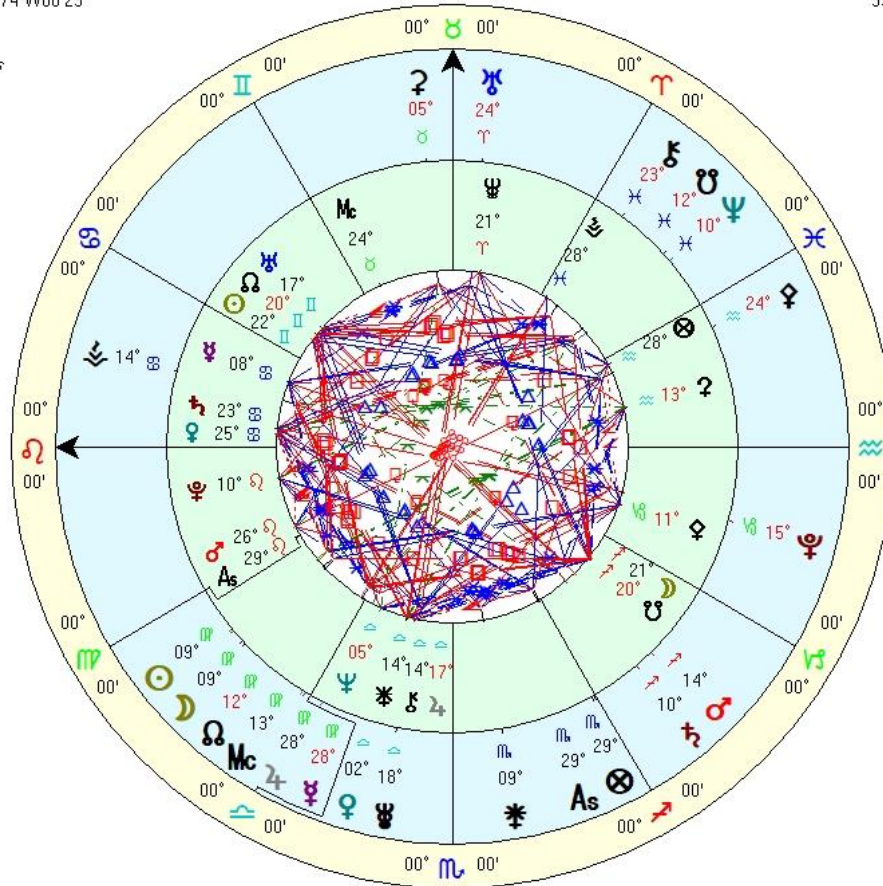
¹⁴⁸ R. Hakan Kırkoğlu, *Göklerin Bilgeligi*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart, 2021, s. 24-25.

¹⁴⁹ R. Hakan Kırkoğlu, *İlm-i Nücum and Its Role in the Ottoman Court During the Eighteenth Century*, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

zamanın haritasının üzerine yerleştirilen başka bir zaman-mekân fotoğrafının elementleriyle olan ilişkisine bakılarak yapılmaktadır. Örnek verilecek olunursa aşağıda iç içe bulunan 4 farklı çember gözükmektedir. İçeriden dışa doğru bakıldığında ikinci çember Donald Trump'ın doğduğu uzay-zamanın gökyüzünü gösterirken onun dışındaki çember ise; 2016 kasım ayında seçimlerden önceki son güneş tutulması olan 1 Eylül 2016, 12:03'deki (Türkiye saati ile) güneş tutulmasının uzay-zamansal fotoğrafik görüntüsünü sunmaktadır. En dıştaki çember zodyak burçlarını gösterirken, en içteki çember ise ikinci ve üçüncü çemberdeki gliflerle¹⁵⁰ ifade edilen gezegenlerin kendi içlerinde ve aynı zamanda birbirleriyle yaptığı açıları göstermektedir.

Inner Wheel
Donald Trump
Natal Chart
14 Jun 1946, Cum
10:54 EDT +4:00
New York, New York
40°N42'51" 074°W00'23"
Geocentric
Tropical
Whole Signs
Mean Node

Outer Wheel
Solar Eclipse
Natal Chart
1 Sep 2016, Per
12:03 EET -2:00
ankara, Turkey
39°N56' 032"E52'
Geocentric
Tropical
Whole Signs
Mean Node

151

¹⁵⁰ **Glif:** Astrolojide "glif" gezegenlerin, burçların ve diğer astrolojik unsurların sembollerini ifade eder. Örneğin, Güneş'i temsil eden bir daire içindeki nokta, Mars'ı temsil eden bir ok ve daire gibi. Bu glifler, astroloji haritalarında ve metinlerinde belirli astrolojik öğeleri hızlı ve görsel olarak tanımlamak için kullanılır.

¹⁵¹ **Görsel 2:** Görsel bana aittir.

Transitler¹⁵² ve tutulmalar astrolojik öngörü yapmanın tek yolu değildir. Antik çağlardan bu yana gelen ve farklı medeniyetlerdeki farklı astronom-astrologların katmış oldukları; *yaş dönemleri, firdaria, progresyonlar, ikincil progresyonlar, üçlü yöneticiler, terim yöneticileri, solar return, solar arc, profeksiyon* vb. birçok farklı teknik bulunmaktadır.¹⁵³ Farklı kültür ve zamanların ortak katkısı olan bu bilgi birikimlerinin doğuşu, insanın gelecek hakkında öngörü yapabilme ihtiyacından doğmaktadır.

Doğum haritasının dört farklı elementi olan; gezegenler, burçlar, evler ve açılar astrolojik yorumun temel ilkeleridir. Gezegenler ve ışıklar¹⁵⁴; Güneş, Ay, Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün ve Pluton olmak üzere on tanedir. Güneş ve Ay, ‘‘ışıklar’’ olarak adlandırılır. Merkür, Venüs ve Mars ise kişisel gezegenler. Jüpiter ve Satürn, zaman yöneticileri veya sosyal gezegenler olarak; Uranüs, Neptün ve Pluton ise jenerasyon gezegenleri veya kolektif gezegenler olarak adlandırılır (klasik, vedic ve helenistik astrolojide bu üç gezegen kullanılmamaktadır). Gezegenler temel olarak ‘‘kapasiteleri’’ gösterirler. Örnek verilecek olunursa; kişinin konuşma ve düşünme kapasitesi Merkür, değerleri Venüs, duygusal kapasitesi ise Ay ile ifade edilmektedir. Burçlar ise arketiplerdir.¹⁵⁵ Koç, boğa, ikizler, yengeç, aslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova (saka) ve balık olmak üzere on iki tanedir. Kapasiteleri gösteren gezegenlerin özelliklerini belirtir. Örneğin; kişinin konuşma kapasitesini gösteren Merkür eğer boğa burcundaysa kişi yavaş ve somut gerçeklik üzerinden konuşabilir¹⁵⁶. Burada Merkür’ün iyi olduğu, kötü çalıştığı veya orta düzeyde çalıştığı burçlar vardır. Her gezegen için benzer durumlar söz konusudur.

Üçüncü unsur olan ‘‘ev’’ kavramı ise bir gezegenin ufuk çizgisi üzerinden veya burç başlangıç çizgisi üzerinden onikiye bölümüyle kaçınıcı parselde kaldığını gösterir.

¹⁵² **Transit:** Astrolojide "transitler," gezegenlerin şu anki konumlarının, doğum haritasındaki gezegenlerle yaptığı açısal ilişkilerdir. Bu açılar, kişinin yaşamındaki olayların ve kişinin psikolojisinin zaman bağlamındaki değerlendirilmesidir.

¹⁵³ Öner Döşer, *Astrolojide Öngörü Yöntemleri*, Astroart, 7. Baskı, Mart 2021, s. 8.

¹⁵⁴ **Dipnot 4:** Astroloji literatüründe Güneş ve Ay, ‘‘ışıklar’’ olarak adlandırılmaktadır.

¹⁵⁵ **Arketip:** Arketip, insan zihninde var olan evrensel ve ilkel bir model veya simgedir. Bu kavram, özellikle Carl Jung'un psikolojisinde, insanların bilinçaltında bulunan ortak imgeler veya motifler olarak tanımlanır. Örneğin, "bilge yaşlı adam" ya da "kahraman" gibi figürler farklı kültürlerde benzer biçimlerde ortaya çıkar.

¹⁵⁶ **Dipnot 5:** Astrolojinin gerçek dili, tıpkı ekonomi ve meteorolojide de olduğu gibi olasılıksal dildir. Olasılık içeren bu ifadelerin sebebi, tek bir unsurun kuvvetli bir gösterge olmamasından kaynaklanır. Sadece gezegenin bulunduğu bir burç bir özellik hakkında kesin bir bilgi sağlamamaktadır. O gezegenin zodyak yerleşimi, diğer gezegenlerle olan açıları, yönetmiş olduğu evler ve haritanın genelinde onu etkileyecek faktörlerin olup olmaması gibi farklı birçok unsurla beraber holistik bir yorum astrolojiye göre en kesin sonuçları getirmektedir.

Bu da hayatın farklı alanlarını temsil eder. Toplam oniki tanedir. Önceki örnekten yola çıkılacak olunursa (Merkür/boğa), bu yerleşimin 3. evde olması, 3. ev yakın çevre, kardeşler ve seyahatle ilgili olduğu için; kişinin konuşma ve düşünme kapasitesini genel olarak hayatın bu alanına yordugunu göstermektedir. Yani kişi kardeşlerinin (3. Ev), parası (boğa) hakkında konuşan (Merkür) veya düşünen birisi olabilir. Dördüncü ve son olarak da ‘‘açı’’ kavramı astrolojinin en önemli unsurlarından birisidir. Bahsettiğimiz kapasitelerin (gezegenler) birbiriyle olan uyumunu gösterir. 0, 60, 90, 120 ve 180 olmak üzere beş temel/ptolemik açı vardır ve hepsinin karakteristiği farklıdır. Örnek verilecek olursa Güneş ile Ay’ın 180 derece ile karşı karşıya geldiği bir haritanın sahibi; bilinci (Güneş) ile bilinçaltı (Ay) arasında çatışma (180 derece) yaşayan birisi olabilir, nitekim bu açı aynı zamanda kişinin dolunay zamanı doğduğunu da gösterir.

Görüldüğü üzere aslında astroloji bir bakıma tıpkı yabancı bir dil öğrenmekte olduğu gibi cümle kurma üzerine dayalı eski bir disiplindir ve bu dört unsur astrolojinin çağlarca olmazsa olmazı olmuştur. Döşer bu dört unsuru şunlara benzetir; gezegenler aktörler, burçlar roller, evler sahne ve açılar ise aktörlerin birbiriyle olan ilişkileridir.¹⁵⁷ Bu unsurların da kendi içinde kullanım kuralları, ayrıntıları ve özel durumları olsa da genel olarak astrolojik yorum bu şekilde yapılmaktadır. Dolayısıyla da bir falcılıktan ziyade ekonomistin yaptığı gibi geçmiş veriler üzerinden muhtemel gelecek olasılıklar hakkında ‘‘yorum’’ yapma üzerine kuruludur. Öyleyse, astrolojinin genel çalışma prensipleri belirlendiğine göre, farklı bilim felsefesi görüşlerine göre değerlendirilmesi yapılabilir.

3.2. Mantıkçı Pozitivist Görüş ve Astrolojik Araştırmanın Mümkünlüğü

Mantıkçı pozitivist bilimsellik anlayışını belirleyen temel ölçütün ‘‘doğrulama’’ olduğundan ikinci bölümde bahsedilmişti. Burada astrolojik çıkarımların doğruluğu üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde en çok göze çarpan durumun aslında araştırmaların birçoğunun mantıkçı pozitivistin de ölçütü olan bu ‘‘doğrulama’’ üzerine kurulu olduğudur.

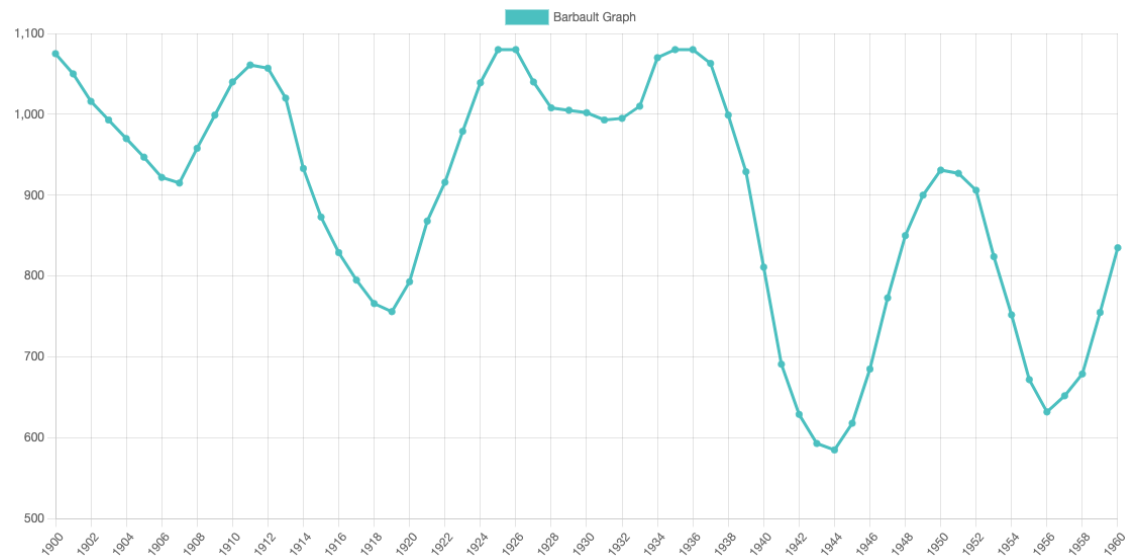
Özellikle bu konuda yapılmış ve ses getirmiş en önemli çalışmalardan birisi; Andre Baurbault’un dış gezegenlerin kavuşum yaptığı tarihlerle ekonomik krizleri ve pandemileri bağdaştırdığı çalışmadır.¹⁵⁸ Bir başka çalışma ise, uzman istatistikçi

¹⁵⁷ Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, Ceylan Matbaa, 7. Basım, İstanbul, 2020.

¹⁵⁸ Andre Barbault, *A Servey of Pandemics*, Paris, 8 June, 2011.

Gauquel'in olimpik sporcuların doğum haritasındaki Mars gezegeninin yerleşimi üzerine yaptığı araştırmadır. Kendisinin elde ettiği sonuçlar yankı yarattıktan sonra farklı komiteler tarafından tekrar uygulanıp benzer sonuçlar elde edilmiştir. Çünkü bilim dünyasının genel olarak anladığı dil, mantıkçı pozitivistlerin doğrulama ilkesi üzerine kurulu olmandır. Ancak Gauquel'in yapmış olduğu bu araştırma daha sonra üzerinde durulmadan göz ardı edilmiştir.¹⁵⁹

Barbault'un yapmış olduğu araştırmaya daha detaylı bakıldığında; astrolojiyi gerçek bir deney-gözlem süzgeci içerisinde geçirdiği gözlemlenmektedir. Dış gezegenlerin (Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün, Pluton) ekliptik üzerinde hizalanma yakınlıkları (orb) ve sayılarının derecesel kuvveti üzerinden bir diyagram hazırlayıp bunu grafiğe dökmüştür. Hazırlamış olduğu bu grafikte grafiğin dip noktalarının salgın zamanlarıyla paralellik gösterdiğini iddia etmiştir. Örneğin aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere grafiğin dip noktası ilk olarak 1918 yılı ile başlar, bu İspanyol gribinin 25 milyon insanın canına mal olduğu yıllara denk gelmektedir, aynı şekilde 1982 yılındaki dip noktası AIDS salgınının olduğu yıllara denk gelmektedir.

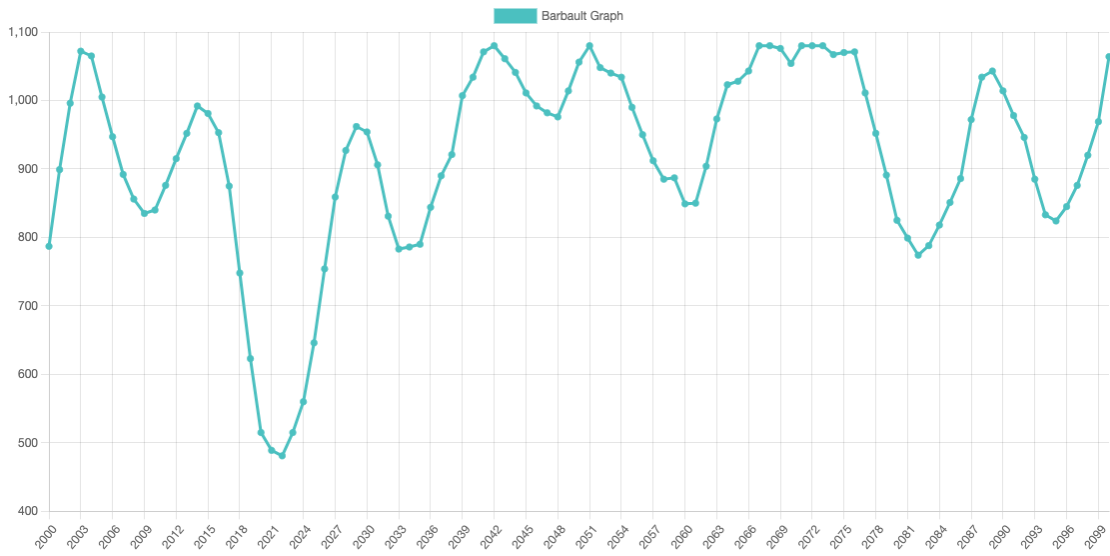
160

İlginç bir şekilde, Barbault'un 2011 yılında yapmış olduğu bu grafikte 2020 ve 2021 yıllarında, grafik 21. yüzyılın en düşük grafik göstergesini oluşturmaktadır. Bu da asrımızın en büyük salgın felaketi olan covid salgını yıllarına denk gelmektedir. Jüpiter, Satürn ve Pluton gezegenlerinin ekliptik üzerinde hizalandığı bir zaman dilimidir.

¹⁵⁹ Öner Döşer, *Astrolojinin Gerçek Değeri*, Astroart Yayınları 1 Baskı, İstanbul, Nisan 2022, s. 74-75.

¹⁶⁰ **Görsel 3:** <https://www.lunarium.co.uk/articles/barbault/>

Benzer bir hizalanma ise Orta Çağ'da ‘‘kara veba’’ döneminde gerçekleşmektedir.¹⁶¹
Benzer şekilde o zaman da astroloji birden büyük bir ivme kazanmıştır.

162

Barbault'un bu araştırması aslında tam olarak deney ve gözlem üzerine kurulu ve mantıksal pozitivistlerin istediği şekilde *a posteriori*¹⁶³ sonuçları göstermektedir.¹⁶⁴ Dolayısıyla da mantıksal pozitivist anlayış açısından değerlendirildiğinde astroloji hakkında yapılan araştırmalar; doğrulanabilirlik bağlamında asgari olarak ‘‘değerlendirmeye değer’’ olmaktadır. Çünkü her ne kadar bir kuramın doğru olduğunu ileri sürmek için yalnızca bir tane örnek yeterli olmasa da doğrulanmış bir örnek, araştırmaya değer bazı sonuçlar getirmektedir. Tabiki de bu görüş, mantıkçı pozitivist düşünce açısından böyledir ancak mantıkçı pozitivistliği destekleyen bir bilim insanı kendi düşünce sistemine ters düşüp bir çeşit önyargıyla bunları tamamen ret edebilir. Nitekim bu durumla çok sık karşılaşan Barbault bir dönem kendini toplumdan soyutlamak zorunda bile kalmıştır.

Burada eleştiri getirebilecek nokta şudur ki mantıkçı pozitivistler her ne kadar *a posteriori*ye önem atfetse de Hegel'in metafiziğine olan ters tutumları onları

¹⁶¹ Andre Barbault, *agem.*, Paris, 8 June, 2011.

¹⁶² **Görsel 4:** <https://www.lunarium.co.uk/articles/barbault/>

¹⁶³ **A Posteriori:** "A posteriori," deneyim ve empirik gözleme dayalı olarak elde edilen bilgi anlamına gelir. Bu terim, bir bilginin veya önermenin doğruluğunun, deneysel veriler aracılığıyla sonradan doğrulanabildiğini ifade eder.

¹⁶⁴ Ertan Çetinkaya, *Bilim Sözde-Bilim Ayrımı Tartışmasının Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsellik Alguları ve Akademik Bilgi Düzeylerine Etkisi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s. 30.

bütünüyle metafizikten soyutlamıştır.¹⁶⁵ Aynı zamanda da burada temelde bir *a priori*¹⁶⁶ bulunmaktadır. O da astrolojinin ilk ilkesi olan ‘‘yukarıdakinin aşağıdaki gibi olduğu’’¹⁶⁷ önermesidir.

Öncelikle mantıkçı pozitivistler, a priori bilginin genellikle içerik açısından genişletici olmadığını, yani dünyaya dair yeni bir bilgi sağlamadığını savunurlar. Onlara göre a priori önermeler, sadece kavramların ya da dilin mantıksal yapısına dayanarak doğrulanabilir ve bu nedenle içerik açısından boş (trivial) olarak kabul edilir.¹⁶⁸

Örneğin, "Bütün bekarlar evli değildir" gibi bir önerme, mantıkçı pozitivistlere göre analitik ve a priori bir bilgidir çünkü bu önermenin doğruluğu, yalnızca "bekar" ve "evli" kavramlarının tanımlarından çıkarılabilir. Mantıkçı pozitivistler, böyle analitik a priori önermelerin anlamlı olduğunu kabul ederken, sentetik a priori bilginin mümkün olmadığını iddia ederler. Çetinkaya bu durumu şöyle ifade etmekte:

‘‘Johansson (1982), mantıksal pozitivistlerin bir önermenin bilimsel olmasını, o önermeye yönelik duyuların ortaya çıkıp çıkmadığına bağlı olduklarını düşündüklerini ifade etmiştir. O halde, bir önerme duyulara yönelik değilse o önermenin bilimselliği sorgulanamaz. Mantıksal pozitivistlere göre bir önerme doğrulanamıyorsa metafiziktir. Metafizik önermeler ya da ‘‘anlamsız’’ önermeler ‘‘a priori’’ önermeler olarak yani ampirik kanıtlara dayanmayan önermeler olarak değerlendirilir. Metafiziksel öğelerin duyulara yönelik olmaması mantıksal pozitivistlerin oluşturduğu ölçüte göre bilim dışı kalmasına yeterliydi. Buna karşın evrensel ifadelerin doğruluğunu garanti edebilecek seviyede yeterli ampirik testin söz konusu olup olmadığı muamması (Nickles, 2006), tartışmaları bugün bile devam eden yeni bir mecraya sürüklemiştir.’’¹⁶⁹

Ancak burada sözü edilmesi gereken önemli bir konu vardır. O da pozitivistin temellerini üzerine kurmuş olduğu salt metafizik önermelerle olan uzlaşmazlık. Nitekim astrolojinin bir kısmında bunlar da bulunmaktadır. Örnek verilecek olunursa Madam Blavatsky ekolünün (Teosofi) uzak doğudan getirmiş olduğu; geçmiş yaşam, karma ve dharma gibi konuların denetlenebilir ve üzerinde a posteriorik çalışmalar yapılabilmesinin imkânı yoktur. Dolayısıyla da buna benzer dogmatik, asla

¹⁶⁵ Ertan Çetinkaya, *age.*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s. 30.

¹⁶⁶ **A Priori:** "A priori," deneyimden bağımsız olarak, yalnızca akıl ve mantık yoluyla bilinebilen bilgi türünü ifade eder. Bu bilgiler, deneyime başvurmadan doğruluğu anlaşılan, genellikle mantık veya matematiksel önermeler gibi bilgilerdir.

¹⁶⁷ **"Quod est superius est sicut quod est inferius."** Olarak da bilinir. Bu ifade, ünlü Hermetik ilke olan "Yukarıda ne varsa, aşağıda da o vardır" ilkesinin bir yorumudur.

¹⁶⁸ Ertan Çetinkaya, *age.*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s. 31.

¹⁶⁹ Ertan Çetinkaya, *age.*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s. 31.

denetlenemeyen ve dinsel unsurların tamamen çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde mantıkçı pozitivism veya pozitivism açısından astroloji hakkında bilimsel bir sınama yapmak asla mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla da sınır çizme problemine, burada astrolojinin kendi içerisinden bir sınır çizerek yaklaşmak ve bir nevi *pozitivist astroloji* oluşturulmak bir zorundalıktır.

Öyleyse kısaca şöyle söylenebilir ki mantıkçı pozitivism göre astrolojik araştırma yapmak mümkündür. Çünkü bu ekolün öne sürmüştüğü *a posteriori* kavramıyla bağdaşan çalışmalar tarihte daha önce de yapılmıştır. Elde edilen deney ve gözlem bilgisinin grafiksel dökümleri bunu sağlamaktadır. Ancak buradaki en önemli engel, mantıkçı pozitivismin *a priori* üzerine bakış açısıdır. Nitekim metafizik problemi dahi, keşfedilememiş göksel (bilimsel) bir etki olarak varsayılsa bile bütün bunların başlangıç noktası olan bu bilgi sadece *a priori* olduğu için mantıkçı pozitivism tarafından deneye tabi tutulmadan göz ardı edilebilir. Bu yüzden astrolojik önermelerin denetlenebilmesi için en kritik dönemeç burada mantıkçı pozitivismin *a priori*ye olan bakış açısından kaynaklanan kısım ve aynı zamanda astrolojinin bazı ekollerinde bulunan dogmatik unsurlardır. Dolayısıyla da astrolojik önermeler hakkında yapılabilecek bilimsel doğrulamalara ulaşmanın tek yolu; yeryüzü ve gökyüzü arasındaki ilişkinin henüz günümüz biliminin keşfedemediği ‘bilimsel’ bir bağlantı ile olduğunun ön-kabulünden ve asla denetlenemeyecek olan dinsel-metafiziksel bilgilerin elenmesinden geçmektedir.

3.3. Popper’ın ‘Yanlışlanabilirlik’ Ölçütü ve Astrolojik Araştırmalarda Mümkünlüğü

Daha önceki bölümde de bahsedildiği gibi Karl Popper bilimsel yöntemin temelini yanlışlanabilirlik (falsifiability) ilkesi üzerine kurar. Ona göre, bir teorinin bilimsel olarak kabul edilebilmesi için gözlemlerle çürütülebilecek (yanlışlanabilecek) önermeler sunması gerekir. Bilim Popper’a göre hipotezlerin doğruluğunun değil yanlışlanabilirliğinin test edilmesi sürecidir. Bu bağlamda, teorilerin geçerliliği yanlışlanana kadar korunan geçici bir statü olarak değerlendirilir; böylece bilimsel bilgi, sürekli eleştirilen ve sınanan bir yapıya sahip olur.

Astrolojinin bilimsel olarak sınanabilmesi için yapılabilecek çalışmalarda Popper’ın yanlışlanabilirlik ilkesi en basit anlamıyla, ‘astroloji çalışıyor mu, yoksa

çalışmıyor mu?’’ sorusu üzerine kurulu olacaktır. Çünkü yanlışlanabilirliğin doğası bunu gerektirmektedir.

Geçmişte astroloji üzerine yapılmış ve ‘‘yanlışlanabilirlik’’ üzerine kurulu olan en popüler araştırma şüphesiz Carlson deneyidir:

Carlson deneyi 1985 yılında Shawn Carlson tarafından gerçekleştirilen ve astrologların iddialarını bilimsel olarak test etmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Deney, astrologların bireylerin doğum haritalarını kullanarak onların kişilik özelliklerini doğru bir şekilde tanımlayıp tanımlayamayacaklarını test etmek üzerine kuruludur.

Deneyde astrologlara bir grup katılımcının doğum haritaları verilmiş ve bu haritaların katılımcıların kişilik özelliklerini tanımlayan bir psikolojik test (California Psychological Inventory, CPI) profiliyle eşleştirilmesi istenmiştir. Astrologların bu eşleştirmeyi diğer seçeneklere göre daha doğru yapması beklenmektedir.

Ancak iddialara göre sonuçlar astrologların sonuçlarını desteklememiştir. Astrologlar doğum haritalarını doğru kişilik profilleriyle rastgele eşleştirme ihtimalinden daha iyi bir başarı oranıyla eşleştirememişlerdir. Carlson bu sonuçları astrolojinin bilimsel bir temele dayanmadığı ve astrologların kişilik özelliklerini doğru tahmin edemedikleri şeklinde yorumlamıştır. Deney astrolojinin bilimsel geçerliliğine dair ciddi şüpheler doğurmuş ve astrolojiyi eleştirenler tarafından sıklıkla referans gösterilen bir çalışma haline gelmiştir.¹⁷⁰

Carlson deneyi, astrolojinin bilimle olan ilişkisi gündeme getirildiğinde en çok konuşulan deneylerden birisi olmuştur. Bu yüzden de tartışmalara en açık deney haline gelmiş ve iki farklı görüşü savunan düşünürler de bu deneyi ortak payda haline getirip kendi görüşlerini savunmuşlardır. Ancak sadece bilim insanları tarafından oluşturulan bir deney olması astroloji disiplininin kendi kurallarını test etmesi açısından yanlış bir yaklaşım olmuştur. Örnek olarak Uyar, her ne kadar astrolojinin sözde-bilim olduğunu iddia etse de bu deney hakkında şunları söylemiştir:

‘‘Carlson Deneyi epeyce ses getirdi, fakat deney hem astrologlarca hem de başka bilim insanlarınca eleştirildi. Eleştirilerin odağında karakter ölçümlerinin CPI¹⁷¹ ile yapılması vardı. Zira astrologların ihtiyaç duyduğu bilgilerin CPI ile sağlanabileceğinin garantisi yoktu – ki bu mantıklı bir şüphedir. Ayrıca bu

¹⁷⁰ Tefik Uyar, *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*, Destek Yayınları, İstanbul, Temmuz 2019, s. 118-119.

¹⁷¹ Kaliforniya Kişilik Envanteri

*deneyin sadece bilim insanlarınınca tasarlanması bir miktar yanlışlık yaratmış olabilir. Haklılık payı olan bir eleştiridir bu, zira her safhasını bilim insanlarının tasarlaması –her ne kadar çok dikkat edilmiş ve deney bir çift kör deneyi olarak tasarlanmış olsa da- belki de birtakım kasıtlı veya kasıtsız manipülasyonlara neden olmuş olabilir.*¹⁷²

Astrolojinin kişilik psikolojisi ile birebir tutulduğu bu indirgemeci yaklaşım deney hakkında birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Özellikle CPI Kişilik envanterinin denekler tarafından bile düzgün şekilde anlaşılması buna bir örnektir. Currey bu durumu şöyle açıklamaktadır:

*“Kaliforniya Kişilik Envanterinin karmaşıklığı, deneklerin kendi CPI’larını (yani, kendileri tarafından doldurulan bir kişilik anketinin analizini), tesadüfen olmanın dışında tanımlayamadıklarını göstermiş oldu. Bu sonuç Carlson’u deneyin kendi kendine seçim yapması [Test I] prensibini reddetmeye zorlasa da astrologlar daha iyi hazırlanmış, daha çok bilgi içeren ve karmaşık CPI tabloları okumaya deneklerden daha istekliydiler. Bu yüzden CPI ideal bir ölçüm değildi, ama doğru ellerde olduğunda belli bir yere kadar çalışabileceği kanıtlandı. Deneyin arka planı ve bu eleştirilerin birçoğu, Profesör Joseph Vidmar tarafından belgelenerek Correlation’da yayınlandı (Vidmar 2009). CPI hakkındaki endişeleri, CPI test tekrar-test verisi ile güçlenirken grubun homojenliği astrologlara ek bir zorluk getirdi.”*¹⁷³

Bu deney astrolojinin bilimsel yöntemlerle sınanması bakımından objektif ve başarılı bir örnek olmasa da belki de kendinden en çok söz ettiren “yanlışlama” üzerine kurulu çalışmadır. Dolayısıyla da astroloji hakkında ve Popperci anlamda tümdengelimci bilimsel bir çalışma örneğidir. Öyleyse Popperci anlamda bir astroloji çalışması yapmak mümkündür. Ancak sözü edildiği gibi bu çalışmaların astrolojinin neliğinden uzak olmaması gerekir. Nitekim Carlson deneyini inceleyen bilim insanlarının da astrologların da ortak kanısı budur. Çünkü araştırmanın nesnesini ne yazık ki bilim insanları bilmemektedir. Sadece bilmemekle kalmayıp bir de bilimsel görüşe ters düşecek şekilde doğrudan reddedip üzerine dalga geçmektedirler.

Popper’in Freud’un psikanaliziyle Marx’ın teorisini astrolojiye benzetmesindeki temel çıkış noktası da budur.¹⁷⁴ Popper astrolojiyi araştırdığı için değil doğrudan astrolojiyi itibarsız ve küçük gördüğü için böyle bir örnek olarak göstermektedir. Dolayısıyla da Popperci anlamda astroloji hakkında “yanlışlama” ölçütü üzerine kurulu

¹⁷² Tevfik Uyar, *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*, Destek Yayınları, İstanbul, Temmuz 2019, s. 121.

¹⁷³ R. Currey & Ö. Döşer, *Astroloji ve Bilim*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s.195-196.

¹⁷⁴ Alper Bilgili, *Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 24

bir araştırma yapabilmenin önündeki engel böyle bir çalışmanın yapılamayacağı değil, önyargıdır. Ona göre astrolog da itibarsız bir kişi olacaktır ki bu da doğrudan *ad hominem*'dir¹⁷⁵. Her ne kadar bilimsel çalışmaları yöneten kişiler ve bilim felsefesindeki bilim ve bilim dışı hakkında sınır çizen filozoflar alanlarında yetkin olsalar da ne yazık ki astroloji bilmemelerine rağmen astroloji hakkında yargıda bulunmaktadırlar. Currey bu durumu şu şekilde sorgulamakta:

*'Bu hale nasıl geldik? Eğitimli bilim insanları astrolojiyle ilgili nasıl bu kadar az bilgiye sahipler? Önde gelen bir profesörün ve Fransa-İsveç sınırında Büyük Af Hadron Çarpıştırıcısında çalışan bir partikül fizikçisinin, deneysel çalışmanın bilimsel gerekliliğini görmezden gelerek asılsız sonuçlar yayınlamasına neden olan şey neydi?'*¹⁷⁶

Currey bu durumun septiklerden kaynaklandığını iddia etmekte ancak aynı septiklerin bilimsel yasaları dini dogmalar gibi kabul etmeleri de Currey'in bu düşüncesinin içinde optimizmi barındırdığını göstermektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse Carlson Deneyi astrolojinin bilimsel olarak incelenebileceğine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Bu deney, Karl Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütü çerçevesinde astrolojiyi test etmeye yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir. Popper bilimsel teorilerin yanlışlanabilir olması gerektiğini savunmuş ve bilimsel bilginin deney ve gözlem yoluyla çürütülebilir hipotezler üretmesi gerektiğini vurgulamıştır. Carlson Deneyi ise astrologların bireylerin kişilik özelliklerini doğru bir şekilde belirleyip belirleyemeyeceklerini test eden bir tasarıma sahiptir. Sonuçlar her ne kadar astrologların kişilik analizlerinde rastgele tahminlerden farklı bir başarı göstermediğini ortaya koysa da hem bilim insanları hem de astrologlar tarafından bu deneyin taraflı olduğu sıkça savunulmaktadır. Bu bağlamda Carlson Deneyi astroloji gibi alanların da Popper'ın bilimsellik kriterleri altında incelenebileceğini ve bu tür araştırmaların bilimsel yöntemler ışığında geçerliliğinin test edilebileceğini kanıtlamakta ve bu çalışmaların önündeki en büyük engelin de bilimsellik çerçevesini kaybetmiş olan önyargılı düşünceler ve astrolojinin tam olarak ne olduğunun bilinmemesi olduğunu göstermektedir.

¹⁷⁵ **Ad Hominem:** Ad hominem, bir argümana karşılık olarak, argümanı sunan kişiye yönelik kişisel saldırılarla cevap verme yöntemidir. Latince "kişiye yönelik" anlamına gelen bu terim, tartışmanın odağını argümanın içeriğinden sapıtılarak, kişinin karakteri, niyetleri veya geçmişi üzerine yoğunlaşır. Örneğin, "Bu görüş yanlıştır çünkü onu savunan kişi güvenilir değildir" ifadesi bir ad hominem saldırısıdır.

¹⁷⁶ R. Currey & Ö. Döşer, *Astroloji ve Bilim*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s.190.

3.4. Kuhn'un Bilim Felsefesi Görüşü ile Astrolojik Çalışmaların İmkânı

Hatırlatmak gerekirse Kuhn'un bilimsellik kriterleri, özellikle "paradigma" kavramıyla ilişkilidir. Paradigma bir bilim dalının belirli bir döneminde kabul gören teorik çerçeve ve yöntemlerin toplamını ifade eder. Kuhn'a göre bilimsel bilgi belirli bir paradigma çerçevesinde şekillenir ve bu paradigmaların değişimi, "bilimsel devrimler" olarak adlandırılan süreçlerle gerçekleşir. Bilimselliğin temel kriterlerinden biri bir bilim dalının önde gelen bilim insanlarının kabul ettiği teorilerin deneysel olarak test edilebilir ve gözlemlenebilir olmasıdır. Ancak Kuhn bu kriterlerin sabit olmadığını bilimsel toplulukların belirli bir dönem boyunca hangi kriterlerin geçerli olduğunu belirlediğini öne sürmüştür. Bu bağlamda, bilimsel teorilerin kabulü yalnızca nesnel ölçütlere değil aynı zamanda toplumsal ve tarihsel faktörlere de bağlıdır. Kuhn'un yaklaşımı, bilimin dinamik ve gelişen bir süreç olduğunu vurgulayarak bilimselliğin belirli bir zaman diliminde değişkenlik gösterebileceğini ortaya koyar. Son olarak da astrolojinin bir "yap-boz" barındırmadığını dolayısıyla da çözecek bir problemi olmadığını ileri sürmüştür.

Kuhn'un bilim felsefesinin ana hatları "paradigma" kavramı üzerine kuruludur. Dolayısıyla öncelikli hareket noktasını burası olarak işaretlemek faydalı olacaktır. Astroloji tarihiyle ilgili olan birinci bölümde de söz edildiği üzere, astrolojiyi astronomiden ayıran iki büyük dönüm noktası bulunmaktadır. Birincisi mitos'tan logos'a geçiş olarak adlandırılan dönem, diğeri ise daha çok üzerinde duracağımız Kopernik devrimiyle gelen; Dünya merkezli sistemden Güneş merkezli sisteme geçiştir. Buradaki paradigmatik değişim bilim tarihini etkilemiş ve sonrasında gelen sosyal ve bilimsel birçok devrimin de başlangıç noktası olmuştur. Bilim insanlarının söylediği ise astrolojinin burada değişimin gerisinde kalmış olması, çağına uygun olamadığı için de tamamen geride kalıp bütün bilimsel itibarını yitirmiş olmasıdır. Astrolojinin özellikle bilimden kopuş noktası olarak bu dönem işaret edilmektedir.

Bütün bu yargılarda yapılan çok büyük bir hata söz konusudur. O da astrolojinin bir tip klasik mühendislik gibi "hard science" yani doğa bilimlerinin uzvu olarak görülen işlevsel bir alan olduğuna dair yanılmadır. Ancak astroloji böyle bir alan değildir. İçerisinde psikoloji, sosyal hayat, sosyoloji, felsefe, çevresel etkiler, siyaset vb. gibi birçok değişkenin olduğu, temelinde sosyal bir disiplindir. Makrokozmosa bakılarak sosyal düzeni anlamaya çalışır. Bu yüzden astronomiyle özünde

benzerliği olmayan, amacı tamamen farklı olan ancak bu yanı sürekli göz ardı edilip bir fizik veya inşaat mühendisliği gibi çalışması beklenen bir alandır. Ancak astroloji özünde sosyal bir disiplindir, o yüzden de asla hiçbir ülkede sosyo-kültürel olarak farklı bireylerinde de çağlarca popülerliğini yitirmemiştir. Yani astroloji aslında paradigma değişiminden geçmemiştir. Günümüzde de çok daha güçlenerek hızlıca daha popüler olmaya başlamıştır. Düztepe bu durumu şöyle aktarıyor:

‘‘Özellikle son yıllarda dergilerden, kitaplara, TV programlarından, çeşitli özel programlara kadar yayın organlarında yaygın olarak yer alan astroloji ve astrolojiden doğmuş yıldız falının en çok ilgi gören popüler kültür ürünlerinden biri olduğu söylenebilir. Tüm popüler kültür ürünleri gibi kitle iletişim araçlarının da ilgisiz kalamadığı bir alan haline gelen astrolojiye olan ilgi ekonomik anlamda da karşılığını bulmaktadır. Günümüzde gördüğu yoğun ilginin karşılığı önemli bir pazara sahip olan astroloji ile ilgili insanların maddi manevi yatırımlar yaptığı bir sektör oluşturulmuştur. Astroloji üzerine yazılmış sayısız yayın bulunmakta, çeşitli programlar hazırlanmakta, internet siteleri açılmakta, böylece alınıp satılan, popüler kültür ürünü bir tüketim aracına dönüştirölmektedir.’’¹⁷⁷

Bunun sebebinin insanların bilimsel merakları olduğunu iddia etmek çok alakasız olacaktır, çünkü insanlar hayatlarında başına gelen olaylar ve kendi doğaları üzerine bilgi almak adına astrolojiye başvurmaktadırlar. Günümüz bilimleri arasında bu yüzden astrolojiye en çok benzeyen bilim belki de psikoloji olabilir. Nitekim astroloji hakkında yapılan deneyler de genelde Carlson deneyi özelinde göröldüğu gibi psikoloji üzerine olan indirgemeci deneylerdir. Ancak psikoloji insanların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı için insanlar astrolojiye başvurmaktadır. Analitik psikolojinin kurucusu olan Carl Gustav Jung da yeni bir bilim olan psikolojinin eksiklerini astroloji ve diğer mistik akımlardan elde ettiği bilgilerle tamamlamıştır. Öyleyse astroloji aslında asla paradigma değişiminden etkilenmemiş çünkü astroloji astronomi değildir, sosyal bir disiplindir ve aksine zamanla gelişen astronomideki yeni unsurları, psikoloji gibi sonradan ortaya çıkan bilim dallarını da kendi bünyesinde eriterek günümüze kadar ulaşıp büyük bir adaptasyon becerisi sağlamıştır. Antik ağlardan günümüze kadar popülerliğini asla kaybetmeden gücünü koruması aslında çok önemli ve kayda değer bir durumdur. Bilim insanların özellikle görmesi gereken durum da budur. O yüzden böylesine güçlü bir alanın kesinlikle bilimsel yöntemlerle araştırılması gerekmektedir.

¹⁷⁷ Türkan Düztepe, *Popöler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 6-7.

Bir diğerk önemli konu ise bilimsel metodolojidir. Kuhn özellikle bir disiplinin bilim olabilmesi için bilimsel bir metodoloji izlemesi gerektiğinden söz etmiştir. Bu bölümün en başında da bahsedildiği gibi astrolojinin kendine has, değişmeyen ve net kuralları vardır. Ancak ayrıntılar ekoller arasında değişmektedir. Klasik, Helenistik, Vedik, Modern vb. gibi astrolojinin birçok ekolü bulunmaktadır. Dolayısıyla her ekolün kendi içinde değişen kuralları bulunmaktadır. Bu durum ilk başta bir problem gibi gözükmektedir. Ancak derinlemesine bakıldığında bunun aslında tıpkı bilimde de olduğu gibi bir ekolleşme ve aynı zamanda çeşitlilik olduğu yadsınamaz. Teoriler elbette gelişimin başlangıç aşamasıdır, ancak doğru bilgiye ulaşma ihtiyacı hangi ekolün hangi konuda en güvenilir bilgiye ulaştığını sorgulatacaktır. Bu konuda ise bilimsel araştırmalar önemli rol oynayacaktır. Bilimin deneme-yanılma metodu en olası doğru sonucu bulmakta yardımcı olacaktır. Neyse ki bunun gerçek hayatta uygulandığı bir deney bulunmaktadır. Ev sistemi olarak bilinen astrolojinin olmazsa olmaz doğum haritasındaki hesaplamalara dayalı ölçeği özellikle günümüzde Türkiye'deki astrologların sıklıkla kullanmış olduğu Placidius¹⁷⁸ isimli sistemde değil Orta Çağ ve antik astrologların kullanmış olduğu wholesign¹⁷⁹ isimli modellemede daha doğru sonuçlar elde edildiğini göstermektedir.¹⁸⁰ Bu uygun bir örnektir. Kısacası astrolojik araştırmada doğru metodolojinin kullanılması var olan farklı ekollerin bilimsel olarak sınanması ile mümkün olmaktadır.

Son olarak ise Kuhn astrolojinin çözecek bir probleminin olmadığını söylemektedir. Yani gerçek dünya sorunlarıyla ya da bilimin ilgilendiği sorunlarla ilgili çözecek bir şeyinin olmadığını söylemektedir.¹⁸¹ Ancak Kuhn'un bilim anlayışından günümüze birçok gelişim olduğu gibi yeni bilimsel gelişmelerin ve yeni popüler bilimlerin beraberinde getirmiş oldukları yeni problemler de ortaya çıkmıştır. Örnek gösterilecek olursa psikoloji ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar yükselen bir trend haline gelmiştir. Dolayısıyla da bu alana olan aşırı ilgi nörobilim, tıp, sosyoloji,

¹⁷⁸ **Placidius:** Placidus sistemi, astrolojide doğum haritasındaki evleri belirlemek için kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. 17. yüzyılda Placidus de Titis tarafından geliştirilen bu sistem, gezegenlerin ufuktan meridyene geçiş sürelerine dayanır. Yüksek enlemlerde bazı evlerin genişliklerinde dengesizlikler yaratabilse de, kişiselleştirilmiş ve ayrıntılı analiz sunması nedeniyle Batı astrolojisinde sıklıkla tercih edilir.

¹⁷⁹ **Whole Sign:** Whole Sign, astrolojide her burcun bir evi tamamen kapladığı en eski ev sistemlerinden biridir. Bu sistemde, yükselen burç (Ascendant) hangi burçta ise o burç birinci evi oluşturur ve sonraki burçlar sırasıyla diğer evleri kapsar. Her burç 30 derece ile bir evi tamamen doldurur, bu da gezegen yerleşimlerinin sade ve net bir şekilde görülmesini sağlar.

¹⁸⁰ Öner Döşer, *Astrolojinin Gerçek Değeri*, Astroart Yayınları, İstanbul, Nisan 2022, s. 74.

¹⁸¹ Tevfik Uyar, *Astroloji Sözdablimi ve Toplum İçin Yarattığı Tehditler Üzerine Bir Tartışma*, Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, İstanbul, Nisan 2016, s. 53.

siyaset ve hatta ilahiyat gibi farklı alanlarda kendinden söz ettirmiştir. Öyleyse merak edilen gündelik problemler veya Kuhn'un deyimiyle bilimsel problemler değişiklik göstermiştir. Bu da beraberinde yeni problemlerin astroloji cephesinden nasıl değerlendirildiğinin merakını getirmiştir. Çünkü astroloji binlerce yıldır ayakta kalan ve popülerliğini kaybetmeyen bir disiplin olarak gücünü aslında sosyal konulara getirmiş olduğu cevaplardan almaktadır.

Astrolojinin modern konulara olan farklı bakış açısını ve "yap-boz" çözme potansiyelini ortaya koymak için yapılan astrolojik spekülasyonlardan bahsetmek doğru olmaz. Çünkü astroloji sözde-bilim olarak kestirilip atıldığından dolayı bilimin gerçek anlamda bilimsel denetiminden uzak olduğu için "safсата" olarak yayılmış ve astrolojinin tarihsel gelişiminde asla var olmamış spekülasyonlar da mevcuttur. Bunlar tarihsel olarak tespit edilip elenmelidir. Buna verilebilecek en güzel örnek şüphesiz gazete köşelerinde yazılmış ve insanları onikiye ayıran astroloji yazılarıdır. Dolayısıyla problem çözme ve "yap-boz" girişimi olarak örnek verilebilecek olan çalışmalar ancak bilimsel metot kullanılarak yapılmış olan çalışmalardır.

Astrolojinin kurallarını içerip bu doğrultuda yapılmış birçok bilimsel çalışma bulunmaktadır. Özellikle Robert Currey 1960 yılından itibaren yapılan çalışmaların geniş bir listesini oluşturup derlemiştir.¹⁸² Farklı bağımsız araştırmacılar tarafından yapılan bu çalışmaların konuları bize "yap-boz"un konularını gösterecektir.

Bir paragrafta özetlemek gerekirse bu bilimsel çalışmaların konularından bazıları şunlardır: Dolunaylarda hayvan ısırıklarının diğer zamanlara göre fazla olması, çocuk-ebeveyn doğum haritalarının rastgele birey haritalarına göre benzerliklerinin daha fazla olması, ay döngüleri ve insanları etkileyen parazitler arasındaki bağlantı (biyoloji), ay döngüleri ve kan basıncı, fitlik, kalp ritmi arasındaki bağlantı (biyometeoroloji), doğum haritaları ve içedönüklük-dışadönüklük arasındaki bağlantılar (psikoloji), intihar eden insanların doğum haritalarındaki benzer korelasyonların tespiti, hastaneye yatış tarihlerinin arttığı dönemlerin Ay fazları ve kadın-erkek haritalarına göre değerlendirmesi, bebek kayıplarının doğum haritasındaki Satürn'ün yerleşimiyle olan korelasyonu, kişilik psikolojisi ve doğum haritası, akıl hastalıkları ve gezegen yerleşimleri, erkek seri katillerin doğum haritalarındaki benzerlikler, Venüs-Satürn

¹⁸² R. Currey & Ö. Döşer, *age.*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 182-188.

açılarının evli kişilerin ortak haritasındaki (sinastri)¹⁸³ korelasyonu, dolunaylar ve zehirlenme oranları, sirkadyan ritim ve bipolar bozukluk arasındaki korelasyon vb.¹⁸⁴

Özet olarak söylenebilir ki; Thomas Kuhn'un bilim felsefesi, özellikle "paradigma" kavramına dayanmaktadır. Kuhn'a göre, bir bilim dalı belirli bir paradigma çerçevesinde gelişir ve bilimsel devrimler bu paradigmalardan değişmesiyle gerçekleşir. Bilimselliğin temel kriterlerinden biri teorilerin deneysel olarak test edilebilir olmasıdır. Kuhn bu kriterlerin toplumsal ve tarihsel faktörlere göre değişebileceğini belirtir. Astroloji bilimsel paradigmalarda içinde yer almamış çünkü bir "yap-boz" çözümlemesi gerektiren bir problemi çözmediği düşünülmüştür. Ancak astrolojinin bilimsel bir disiplin olmadığına dair yaygın görüşler onun doğa bilimleriyle karşılaştırılmasından kaynaklanmaktadır. Astroloji, astronomi gibi fiziksel olguları incelemeye daha çok psikoloji, sosyal hayat ve felsefe gibi sosyal bilimlere içeren alanlarla ilişkilidir. Bu yüzden astroloji sosyal bir disiplin olarak değerlendirilmelidir. Tarih boyunca astronomiden ayrılarak gelişen astroloji sosyal ve bireysel ihtiyaçlara yönelik bir bilgi alanı olarak popülerliğini korumuştur. Carl Jung gibi isimler astrolojinin psikolojiyle bağlantısını incelemiş ve bu alandan faydalanmıştır.

Astroloji, bilimsel metodoloji açısından farklı ekollere sahiptir. Klasik, Vedik, modern, Witte ekolü, hermetik astroloji gibi farklı yaklaşımlar birbirinden farklı kuralları içerir. Bu, bilimdeki çeşitliliğe benzer bir durumdur ve doğru metodolojinin kullanılmasıyla astrolojik çalışmalar daha güvenilir hale gelebilir. Örneğin, bazı astrolojik sistemlerin doğum haritası hesaplamalarında daha doğru sonuçlar verdiği bilimsel deneylerle gösterilmiştir.

Son olarak Kuhn'un astrolojinin bilimsel bir problemi çözmediği yönündeki eleştirisine karşın astroloji birçok modern sosyal konuya farklı bakış açıları sunmuş ve bilimsel çevre üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Astrolojinin tarih boyunca popülerliğini yitirmemesi sosyal konulara getirdiği cevaplardan kaynaklanır. Modern bilimsel gelişmelerle astrolojinin paralel bir ilerleme kaydettiği ve farklı bilim dallarıyla birleşerek adaptasyon geliştirdiği de belirtilmektedir.

¹⁸³ **Sinastri:** Sinastri, astrolojide iki kişinin doğum haritalarının karşılaştırılarak aralarındaki uyumun incelendiği bir tekniktir. Genellikle romantik ilişkiler, dostluklar ve iş ortaklıkları gibi bağların değerlendirilmesinde kullanılır. Sinastride her iki kişinin gezegen yerleşimlerine ve bu gezegenlerin birbirine yaptığı açılara bakılır, böylece aralarındaki enerji ve etkileşimler analiz edilir.

¹⁸⁴ R. Currey & Ö. Döşer, *age.*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, İstanbul, Aralık 2022, s. 182-188.

SONUÇ

Günümüzde astroloji özellikle Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde son beş yıl içerisinde çok büyük bir ivme kazanarak adeta ülkedeki altın çağını yaşamaya başlamıştır. Birden yükselen bu popülerite beraberinde bu alanla ilgisi olmayan fırsatçıları ve yeni öğrenmeye başlayıp kendini astrolog olarak nitelendiren bilgisiz kişileri de getirmiştir. Bilgi kirliliği, yanlış yönlendirmeler, yüksek ticari kazançlarla beraber gelen büyük bir rekabet ortamı birçok insanı içerisine çekmiştir. Özellikle pandemi sonrası dünyada başlayan bu genel yükseliş Türkiye’de çok daha yüksek bir noktaya ulaşmıştır. Tarihte benzer bir durum Orta Çağ’da “kara veba” yaygın olduğunda olmuştur. İnsanoğlu ancak başına gelen felaketlerden sonra hayatla ilgili bazı felsefi sorgulamalar yapmaya başlamaktadır ve astroloji gibi sosyal ve beşerî konulara açıklama getirmeyi amaçlayan metafizik disiplinler bu gibi dönemlerde insanlara daha çekici hale gelmektedir.

Yanlı bir görüş bunu insanların zor zamanda başka bir çaresi kalmadığı için tutundukları bir safsata olarak nitelendirip tamamen reddedecektir. Ancak astroloji, neredeyse insanlığın ilk yıllarından beri var olan ve antik çağlardan günümüze çok daha farklı amaçlarla kullanılan ve hala daha devam eden bir disiplindir. Binlerce yıllık kuralları insanlık tarafından yazılmış ve kayda geçirilmiş olan bilgi birikimi ve asla yok olmadan hala günümüze kadar gelmiş bu doğası aslında onda insanların hala ihtiyacı olduğu bir şey olduğunu göstermektedir. Tarihin başlangıcından bu yana sürekli gündemde olan bu disiplin kesinlikle üzerinde çalışmak için kayda değerdir. Bilim camiası tarafından küçümsenmesi ise gerçekten anlaşılacak bir durum değildir. Çünkü bilginin doğruluğunu objektif bir şekilde denetleme görevine sahip olan bilim çevresi öncelikle kendi önyargılarını denetleyememektedir.

Bu, kesinlikle bir astroloji savunması veya astrolojinin bilimsel olduğunu iddia eden bir çalışma değildir. Burada asıl üzerinde durulan konu genel bilim çevresinin objektiflikten uzak olup önyargılarla hareket edip bunu da bilgisizce yapması üzerinedir. Araştırma konusunun nesnesi üzerine hiçbir bilgiye sahip olmayan bir bilimci nasıl doğru bir bilgiye ulaşabilir ki? O yüzden bu çalışmadabilim çevresine kendi kör noktalarını göstermekte yardımcı olması ve astroloji ile bilim arasında bir çeşit köprü görevi görmeyi başarması umulmaktadır. Bu kapsamda çalışma sırasıyla şunları göstermiştir:

İlk olarak birinci bölümde astrolojinin çok eski bir tarihten bu yana kadar; gündelik sosyal hayatla ilgili öngörülerde bulunmak, kişilerin potansiyellerini açığa çıkarmak, tahta kral tayin ederken kimin daha uygun olduğunu tespit etmek, bir sonraki kıtlık döneminin ne zaman olduğunu öngörmek, tarımı yönetmek, evlilik veya bir anlaşma için en uygun zamanı seçmek, sefere çıkmak için en doğru zamanı belirlemek, meteorolojik tahminlerde bulunmak, kadersel olayları açıklamak ve kişideki hastalığın ne olduğunu belirlemek vb. gibi birçok farklı sebep için kullanıldığı gösterilmektedir. Bunlar da zaman içerisinde farklı medeniyetlerde kendini göstermiştir. Aynı zamanda farklı medeniyetlerin ortak katkılarıyla da farklı astrolojik teknikler geliştirilmiştir. Böylece astrolojinin de aslında durağan olmadığı ve dinamik bir disiplin olduğu gözler önüne serilmiştir. Daha sonrasında ise astrolojinin tarihsel planda bilimden koptuğu zaman dilimleri tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi mitos'tan logos'a geçiş olarak da adlandırılan şeylerin dünyasını kavramakta değiştirilen metodik paradigmayı gösteren zaman dilimidir. Burada felsefenin doğuşuyla yükselen logos'a karşı astroloji, mitos ekseninde kalmaktadır. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken konu şudur ki tıpkı mitos'tan logos'a geçiş tek seferde ve aniden olmadığı gibi astrolojinin de bilimden kopuşu bu kadar keskin bir şekilde olmamaktadır. Hatta verilen örneklerde görüldüğü üzere astrolojiyi kullanan filozoflar dahi bulunmaktadır. Mitos'un da logosun da araştırma nesnesi aynı fakat yöntemleri yani yolları farklıdır.

İkinci kopuş zamanı ise, teleskopun icadı ile başlayan süreçtir. Çünkü geçmişin sihirli objeleri teknoloji sayesinde gözlemlenebilir hale gelmiştir. Dolayısıyla da göksel küreleri dinsel öğretilerin bir parçası haline getirmiş olan inanç sistemleri bu dönemde büyük bir çöküşe uğramaktadır. Aynı şekilde yer merkezli sistemden Güneş merkezli sisteme geçiş de büyük bir paradigma değişimini göstermektedir. Burada da astrolojinin bu paradigma değişimine ayak uyduramadığı ileri sürülmüş ve belli bir bilimsel çevre tarafından bilimden dışlanmıştır. Aslında buradaki en büyük yanlış, çalışmanın üçüncü kısmında da gösterildiği üzere, astrolojinin astronomi gibi bir çeşit doğa bilimi olduğu üzerine olan yanılıdır. Aslında verdiği cevaplar bazında astroloji sosyal bir disiplindir.

Daha sonra ise ilk olarak "sözde-bilim" kavramı analiz edilmiş bu kavramın "bilim" olanın ne olduğuyla ilgili hiçbir açıklaması olmayan bir *a priori* olduğu gösterilmiştir. Ardından bilim olan ile bilim olmayan arasındaki ayrım problemine bilim dünyasında fikirlerinin geçerliliği en çok kabul gören filozofların görüşlerine

bakılmıştır. Mantıkçı Pozitivistler metafiziğin tamamen bilimden elenmesi görüşünü savunmakla birlikte *a priori* önermelerin asla yeni bir sonuca ulaşamayacağını iddia etmektedirler. Bunun yanında mantıkçı pozitivistlerin genel bilimsel anlayışları tümevarım üzerine kuruludur. Böyle bir görüşün astroloji hakkındaki düşünceleri de metafiziği tamamen reddettiklerinden dolayı “sözde-bilim” olarak değerlendirilmiştir. Karl Popper Mantıkçı pozitivistlerin tersine tümevarım değil tümdengelim üzerine kurulu bilim anlayışını benimsemiştir. Bu nedenle bir teorinin veya disiplinin doğru bilgisi ‘yanlışlama’ yolu ile ortaya çıkmaktadır. En azından bir görüşün bilimsel bir süzgeçten geçebilmesi için yanlışlama yoluyla “test edilebilmesi” gerekmektedir. Astroloji hakkında ise tıpkı Marksist teori veya Freud’un psikanalitik kuramı gibi sürekli kendi kendini doğrulayan ve dolayısıyla da asla yanlışlama yoluyla test edilemeyen bir sistem olduğunu söylemiştir. Böylelikle de astrolojiyi “sözde-bilim” olarak adlandırmıştır. Son olarak Kuhn, bilimsel gelişmeyi “paradigma” kavramıyla ifade etmektedir. Yani dönemin bilim insanlarının genel bir görüşü olarak. Elbette bu genel görüş ise ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Artık bir paradigma sorulara cevap vermekte yeterli olamadığında yeni bir keşif (devrim) olur ve bu eski paradigma tamamen geride bırakılarak yenisine geçilmektedir. Kuhn’un bu düşüncesine göre astroloji yer-merkezli (geosantrik) paradigmada takılı kaldığı için bilimsellikten tamamen uzaktır. Bunun haricinde Kuhn astrolojiyi ‘yap-boz çözme’ niteliğinden uzak gördüğünden dolayı sözde bilim olarak nitelendirmektedir. Yani astroloji gerçek dünyanın soruları üzerinde çözümlene yapıp, yeni bir şeyler katacak bir disiplin olarak değerlendirilmemiştir.

Görüldüğü üzere en bilinen bilimsellik ölçütleri astrolojiyi kayda değer bile görmeyip anında eleme yoluna gitmişlerdir. Ancak asıl yanlış burada yapılmaktadır. Çünkü bu düşünürler gerçekten alanında yetkin bilim insanları ve filozoflar olmalarına rağmen astrolojinin ne olduğunu gerçekten bilmeyen kişilerdir. Astroloji eğitimi yıllar süren ezoterik kökenli eski bir disiplindir. Dolayısıyla da bilimsel olup olmaması bir kenara tam olarak ne olduğunun anlaşılması bile uzun süren bir eğitimi gerektirmektedir. Üçüncü bölümde astrolojinin nasıl çalıştığını anlatmakla başlamamın temel sebebi de tam olarak budur. En azından astrolojinin ne olduğu ve nasıl işlediği hakkında çok kısa ve özet bir bilgi vererek hangi yöntemleri kullandığı gösterilmektedir.

Bu bahsedilen yöntemler ve çerçevede şunlar vardır: Herakleitosçu diyalektik, veri toplama, analogi ve gözlem. Bir nevi geçmişin benzer göstergelerinin verilerinden (data) yola çıkarak bir başka benzeri gösterge tetiklendiğinde nelere yol açabileceği hakkındaki öngörüler üzerine kuruludur. Çünkü aynı gökyüzü asla tekrar etmemekte ve aynı nehirden ikinci kez yıkanılmamaktadır. Tıpkı ekonomi ve meteoroloji gibi dili her zaman olasılıksaldır. Çünkü değişkenler çok fazla ve sistem de holistik işlemektedir, bu yüzden en fazla işaretin olduğu konular ve olasılıklar üzerine çalışmak gerekmektedir. Gazete köşelerindeki gibi insanları onikiye ayıran bir sistem değil aksine her varlığın o anın zaman-mekansal gökyüzü gibi eşsiz olduğunu ileri süren bir sistemdir.

İkinci bölümde ele alınan bilimsellik ölçütleri ile ‘‘gerçek astroloji’’nin karşılaştırılması sonucunda elde edilen sonuçlar şunlar olmuştur: mantıkçı pozitivistimin tümevarımcı bilimsel sınamalarına astroloji hakkında yapılan bilimsel çalışmalar yanıt vermiştir. Örnek olarak başarılı bir istatistikçi olan Barbault’un çalışmaları ele alınmıştır. Dışsal gezegen (Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün, Plüton) hizalanmalarının orb (açısal) kavuşumlarının (0 derece) sayısı üzerinden bir grafik hazırlanmış ve bu grafiğin dip noktalarının salgın zamanlarına denk geldiğini ispatlanmıştır. Hatta 2011’de yapılan bu çalışma, grafiğin 2020 ve 2021 yılında yüzyılın en düşük noktasına geldiğini tespit etmiştir. Bu nokta pandemi zamanına denk gelmektedir. Tümevarımcı başarılı bir çalışma örneği olan Barbault’un çalışması mantıkçı pozitivistim doğrultusunda astroloji hakkında bilimsel çalışmaların yapılabileceğinin tutarlı bir ispatıdır. Ancak Mantıkçı pozitivistimin Hegel’in diyalektiğine karşı olan tutumu onu metafizik bütün öğelere karşı düşman hale getirmiştir. Bu yüzden de astrolojinin içerisindeki en azından olgularla test edilip açıklanamayan bütün metafizik unsurların elenmesi gerekmektedir. Buna örnek olarak geçmiş yaşam, karma ve dharma gibi teosofik unsurları gösterilmiştir. Kısacası sınır çizme probleminin tersi şekilde kullanıp bilimsel olanı değil astrolojiyi sınırlandırıp bir nevi ‘‘pozitivist astroloji’’ kurmak üzerine yönlendirmek gerekmektedir. Mantıkçı pozitivistimin bilimsel görüşü temelinde astroloji hakkında çalışma yapabilmek için bunu kurabilmek elzemdir.

Karl Popper’ın görüşlerinden hareketle astrolojik araştırmanın mümkün olup olmadığı üzerine yapılan çalışma doğrultusunda Popper’ın ‘‘yanlışlama’’ üzerine kurulu bilim felsefesi bilim insanını, siyah kargaları saymaya değil, beyaz kargayı bulup yanlış olanı elemeye sevk etmektedir. Dolayısıyla da bu bir nevi astrolojik bilgilerin yanlışlığının ispatı üzerine olmalıdır. Tarihte buna benzer yapılmış ve en çok ses getiren

deney ise Carlson deneyidir. Denekler California Kişilik Envanteri'ni doldurup doğum haritalarını astrologlara vermiş ve astrologlardan bu envanterlerle doğum haritalarını doğru eşleştirmeleri beklenmiştir. Sonuçları astrologların aleyhine gelmekle birlikte ancak hem bilim camiasından hem de astrologlar tarafından bu çalışmanın taraflı olarak uygulandığı üzerine birçok kanıt bulunmuştur. Bütün bu taraflı olması ve başarısız sonuçlanmasına rağmen bu deney aslında gerçekten de "yanlışlama" üzerine kuruludur, astrolojik bilginin sınındığı bir deney örneği de olmuştur. Kısacası Popperci anlamda da astrolojinin sınılanması mümkündür, tarihte bu yapılmıştır. Ancak burada sözü edilmesi gereken bir diğer konu, Popper'in astrolojiye karşı olan tutumudur. Çünkü Marxist teori ve Freud'un psikanalizini bilimsel olma kriterinden elerken burada astrolojiyi bir nevi itibarsızlığın ifade aracı olarak kullanmıştır. Yani kendisi aslında astroloji hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığından dolayı, Marxist ve Freudcu teoriyi bilimin dışına itma amacıyla astrolojiyi araçsallaştırmıştır.

Son olarak ikinci bölümün son kısmında değinildiği üzere, Kuhn'un görüşü "gerçek astroloji" ile karşılaştırılmıştır. Thomas Kuhn'un bilim felsefesi bilimin belirli bir paradigma içinde geliştiğini ve bu paradigmaların değişimiyle bilimsel devrimlerin gerçekleştiğini savunur. Bilimsel teorilerin deneysel olarak test edilebilir olması önemli bir kriterdir ancak bu kriterler tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişebilir. Kuhn'a göre astroloji çözülecek bir "yap-boz" problemi olmadığından bilimsel bir paradigma içinde yer almamıştır. Ancak astroloji doğa bilimlerinden ziyade psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi daha çok sosyal bilimlerle ilişkilidir. Bu yüzden astroloji, astronomi gibi fiziksel dünyayı inceleyen bir disiplin değil bireysel ve sosyal olayları anlamaya çalışan bir alan olarak değerlendirilmelidir. Aksi takdirde bu indirgemeci bir yaklaşım olacak ve yanlış değerlendirme yapılmasına sebep olacaktır. Bunların haricinde farklı astrolojik ekoller ve metodolojiler bulunmakta ancak hangisinin daha doğru bilgiye ulaştığı ise bilimsel yaklaşımlarla test edilebilmektedir. Astroloji tarih boyunca popülerliğini yitirmeden varlığını sürdürmüş ve sosyal konulara yanıtlar sunarak gücünü korumuştur. Dolayısıyla da hem paradigmatik açıdan hem de yap-boz çözme etkinliği olarak tekrardan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma bilim dünyasına araştırmayı es geçtikleri bir alanının es geçilmemesi gerektiğini çünkü bu disiplinin yani astrolojinin bilimsel olarak sınılanabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak bunun yapılabilmesi için de hem bilim

insanlarının hem de alanında eski bilgilere ve disipline hâkim deneyimli astrologların beraber çalışması gerekmektedir.

Geçmişte kalıp, günümüzde ise ‘‘safсата’’ olarak nitelendirilen bazı bilgilere şu an tekrar dönüp bakıldığında onların hakikatin parçalarını içeren ne kadar da doğru ve değerli bilgiler barındırdığına zaman zaman kanaat getirilmektedir. Alternatif tıp ve eski beslenme biçimleri buna verilecek tutarlı örneklerdendir. Dolayısıyla da bu çalışma, astrolojinin bilimsel olarak sınanmasını teşvik edip birilerinin astroloji hakkında bazı şaşkırtıcı gerçeklere erişmesine sebep olursa, bu durum aynı zamanda geçmişten gelen birçok farklı disiplin konusunda da benzer soru işaretlerini akla getirecek ve geçmişin hazinesinden birçok değerli bilginin tekrardan değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatarak birçok değeri açığa çıkaracaktır.

‘‘Non est ad astra mollis e terris via’’

(Yeryüzünden yıldızlara kolay yol yoktur)

Seneca

KAYNAKLAR

- Adivar A. Adnan (1944). *Tarih Boyunca İlim ve Din Cilt 1*, Remzi Kitabevi, Kenan Matbaası, İstanbul.
- Ak, Şükrü Suha (2018). *Mitos Logos Ayrımına Platon Mitosları Üzerinden Bir Yorum*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 11, Sayı 55. Sakarya.
- Akpınar Şerife. *Lami'nin Vamık u Azra Mesnevisinde Astrolojik Unsurlar*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Al Sufi (964). *Kitab al-Sufi fi'l-Hey'a (The Book of the Fixed Stars)*, Shiraz, İran.
- Arabi Muhyiddin-i (2021). *Saatlerin Hazinesi*, Sümer Kitabevi, Birinci Basım, Haziran, İstanbul.
- Arabi Muhyiddin İbn. (2020). *Mevaki'unNucum*, Kitsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Aydın F. Betül (2023). *Bir Gelenek Olarak Yıldızları Aldatmak*, Nihayet, Sayı 97, İstanbul, Ocak.
- Assman J, (1997). *God and Gods: Egypt, Israel, and the Rise of Monotheism*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Babuççu Ali H. (2016). *Presokratiklerden Platon'a Logos Kavramı*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Barker P. (2010) *Scientific Method in Ptolemy's Harmonics*, The British Journal for the History of Science, 43(3).
- Bayat F. (2010). *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Neşriyatı, 2. Baskı, İstanbul, Kasım.
- Baykent Ufuk Ö. (2018). *Sokrates Öncesi Felsefede Arkhe Sorunu*, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 5.
- Baysal Ahmet S. (2018). *Mezopotamya Astrolojisinin Doğuşu, Gelişimi ve Kaynakları*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 6, Sayı 65, Şubat.
- Berke Z. (2020). *İki Ayrı Perspektiften Mitos-Logos İlişkisi, Kaygı Araştırma Makalesi*, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bursa, 19 Ocak.
- Bilgili A. (2013). *Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Biruni (2006). *El-Eşkâlü'l-Cedide fi Ilmi'l-Hey'a (Elements of the Art of Astrology)*, Astrology Classics, April.
- Burckhardt T. (2020). *Muhyiddin İbn Arabi'nin Mistik Astrolojisi*, Verka Yayınları, İkinci Baskı, Bursa, Haziran.
- Cassirer E. (2016). *Sembolik Formlar Felsefesi 2 (Mitik Düşünme)*. Hece Felsefe. 2. Baskı. Ankara.

- Çetinkaya E. (2012). *Bilim Sözde-Bilim Ayrımı Tartışmasının Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsellik Alguları ve Akademik Bilgi Düzeylerine Etkisi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.
- Çetinkaya Ezgi K./Şimşek Canan L./Çalışkan H. (2013). *Bilim ve Sözde-Bilim Ayrımı İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması*, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sakarya.
- Çığ Muazzez İ. (2022). *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, 56. Basım, İstanbul.
- Currey R. & Döşer Ö. (2022). *Astroloji ve Bilim*, AstroArt Yayınları, Ceylan Matbaa, Birinci Baskı, İstanbul, Aralık.
- Dölen Devrim (2021). *Astroloji Eğitimi 1*, Zodyak Astroloji Yayıncılık, 2. Baskı, İzmir, Kasım.
- Döşer Ö. (2020). *Astrolojide Temel Kavramlar*, Ceylan Matbaa, 7. Basım, İstanbul.
- Döşer Ö. (2022). *Astrolojinin Gerçek Değeri*, Astroart Yayınları 1. Baskı, İstanbul, Nisan.
- Döşer Ö. (2003). *Tarihi Astroloji Araştırmaları*, Nihayet, Sayı 97, Ocak.
- Düztepe T. (2005). *Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eliade M. (2020). *Ebedi Dönüş Miti*. Dergah Yayınları. 3. Baskı. İstanbul.
- Eliade M. (2017). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. Alfa Yayınları. 1. Basım. İstanbul.
- Eliade M. (2020). *Dinler Tarihine Giriş*. Alfa Yayınları. 3. Basım. İstanbul.
- Finkel C. (2020). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 23 Temmuz.
- Freeth T., Jones A., Steele J. (2011). *The History of Astrology: From Babylon to the Present Day*, Continuum.
- Galilei G. (2011). *İki Yeni Bilim Üzerine Diyaloglar*, Elips Kitap, 1. Baskı, Ankara, Kasım.
- Gingerich O. (1993). *The Great Copernican Cliché*. The American Scholar, 62(4).
- Gökberk, M. (1985). *Felsefe Tarihi*. Remzi Kitabevi. 29. Basım. İstanbul.
- Göztepe T. (2005). *Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Güneş B. *Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fizik Bölümü, Ankara.
- Hartmann N. (2021). *Schelling (Doğa-Özgürlük-Mitoloji)*, Fol Mak. Grup Medya Pro. Rek. Yay. A.Ş., Birinci Baskı, Ankara.
- Heath Sir Thomas L. (1932). *Greek Astronomy*, Dover Publications, Volume 10, New York.
- Jung Carl G. (2016). *İnsan ve Sembolleri*, Kabalcı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- Kabadayı T. (2004). *Yanlışlanabilirlik Ölçütüne Yönelik Eleştiriler Üzerine Bir Çalışma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Karslı Ö. (2016). *Ernst Cassirer'de Kültürün Anlamı*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, JOMELIPS, Cilt 1, Sayı 2, Kış.
- Kenny A. (2021). *Antik Felsefe 1. Cilt*, Küre Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- King L. W. (1903). *Babylonian Religion and Mythology (Vol 4)*, Second Impression, London.
- Kırkoğlu R. Hakan (2021). *Göklerin Bilgeliği*, Doğan Kitap, 4. Baskı, İstanbul, Mart.
- Kırkoğlu R. Hakan (2016). *İlm-i Nücum and Its Role in the Ottoman Court During the Eighteenth Century*, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih, Yüksek Lisans Tezi.
- Kıyar Neslihan-Karkın Necmi (2013). *Mimesis'in Yapıbozumsal Dönüşümleri*, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 3, Sayı 7.
- Köksal A. (2011). *Osmanlı İmparatorluğunda Astroloji*, Ege Akademik Yayınları, İstanbul.
- Kranz W. (1994). *Antik Felsefe (Metinler ve Açıklamalar)*. Sosyal Yayınları. İkinci Basım. İstanbul.
- Kuhn Thomas S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press, USA.
- Laertos Diogenes (2022). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Yapı Kredi Yayınları, On Birinci Baskı, İstanbul, Ocak.
- Lilly W. (1835). *An Introduction of Astrology*.
- Lilly W. (1647). *Christian Astrology*.
- Malek J. (1986). *The Old Kingdom in Egypt*. London: Thames & Hudson.
- Mutlu B. (2017). *Platon'da ve Platon Öncesi Metinlerde Mimesis*, Gaziantep Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Art-Sanat, Gaziantep, Ağustos.

- Özdemir A. (2015). *Diyalektik Kavramının Tarihi Değişimi ve Günümüzde Diyalektik Mantık*, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özgöçer Mehmet B. (2019). *Felsefenin Doğuşuna İçkin Bir Unsur Olarak Mitos*, Kilikya Felsefe Dergisi, Sayı 1, Nisan.
- Öztürk Ü. (2006). *Bilime Sınır Çizme Problemine Çözüm Arayışlarında Carnap ve Kuhn'un Bilim Felsefeleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sistematik Felsefe ve Mantık Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Platon. (2020). *Şölen – Dostluk*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 19. Basım. İstanbul.
- Platon. (2018). *Kratylos*. İletişim Yayınları. Birinci Baskı. İstanbul.
- Platon (2020). *Devlet*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 42. Basım. İstanbul.
- Ptolemy (M.S. 2. Yüzyıl). *Tetrabiblos*.
- Russell B. (2017). *Batı Felsefesi Tarihi Birinci Cilt, Alfa Yayınları*, 4. Baskı, İstanbul, Temmuz.
- Sachs A. (1948). *Babylonian Horoscopes*, Transactions of the American Philosophical Society, 38(4).
- Sharma S. (1999). *Ancient Indian History and Civilization*, New Delhi: New Age International.
- Shermer M. (2002). *The Sceptic Encyclopedia of Pseudo-Sciences*, Volume 1, California.
- Steele J. D. (2013). *Berosos and Babylonian Astrology*, 22-24 Temmuz, 2010, Madrid, edited by Antonio de Julián.
- Stuckard Kocku Von (2015). *Vocabulary for the Study of Religion*, Volume 1, Brill, Leiden/Boston.
- Suetonius (2021). *On İki Ceasar'ın Yaşamı*, Doğu-Batı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- Şekerci Ahmet E. (1988). *Platon'da Mitolojik Düşünce ve 'Er' Mitosu*. Felsefe Dünyası Sayı 52. Ankara.
- Thagard Paul R. (1978). *Why Astrology is a Pseudoscience*, Philosophy of Science Association, Chicago Journals, USA.
- Tinas S. (2003). *Doğru Vakit Ondan Sorulur*, Nihayet, Sayı 97, İstanbul, Ocak.
- Toksoy S. (Çev.) (2021). *Semboller ve İşaretler*, Alfa Yayınları, 6. Basım, İstanbul.
- Turan Esra Y. (2015). *Platon'un İdealar Kuramı Ekseninde Mimesis Olarak Sanat*, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 8, Sayı XXII, Haziran.

- Uslu F. (2011). *Bilimselliğin Kriteri ve Sınırları Problemi – Bilim, Bilim Olmayan ve Sahte Bilim* -,Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 10, sayı: 19, Çorum.
- Uyar T. (2016). *Astroloji Sözdebilimi ve Toplum İçin Yarattığı Tehditler Üzerine Bir Tartışma*,Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Nisan 2016, İstanbul.
- Uyar T. (2019). *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*, Destek Yayınları, 2. Baskı, Temmuz, İstanbul.
- Üç İnisiye (2015). *Kyballion Antik Mısır ve Yunan Hermetik Felsefesi*, Hermes Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, Haziran.
- Valens V. (M.S. 150-175). *The Anthology*, İskenderiye.
- Walker C. (1987). *Ancient Egyptian Astronomy*, University of Texas Press.
- WEB_1. Wikipedia.
<https://en.wikipedia.org/wiki/Astrology#:~:text=The%20word%20astrology%20comes%20from,account%20of%20the%20stars%22>.
- WEB_2. Lunarium.
<https://www.lunarium.co.uk/articles/barbault/>
- Weber A. (2020). *Felsefe Tarihi (Felsefe, Metafizik ve Bilim)*, Kabalcı Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul.
- Wilkinson P. (2019). *Efsaneler ve Mitler*, Alfa Yayınları, 5. Basım, İstanbul.
- Wittgenstein (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*, Metis Yayınları, Yedinci Basım, İstanbul.
- Yardımcı Alper B. (2019). *Bilimsel Bilginin Sosyolojisi ve Keşif-Gerekçeleştirme Ayrımı Üzerine*,Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı 28, Güz, Denizli.
- Yardımcı Alper B. (2021). *Kültür ve Değerlerin Bilimdeki Rolü: Popper ve Kuhn'un Bilimsel Nesnellik Anlayışı*, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Denizli.
- Yardımcı Alper B. (2022). *Thomas Kuhn ve Bilimin Doğası: Fen Eğitimi ve Bilim Felsefesi Açısından Bir İnceleme*, Tabula Rasa Felsefe & Teoloji Dergisi, Sayı 39, Denizli.
- Zorbacı A. (2020). *İhvan-ı Safa Risalelerinde Gök Cisimlerinin İnsan Üzerindeki Etkileri*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kasım.